

EU-MIDIS II

**Druhý prieskum Európskej únie
týkajúci sa menšín a diskriminácie**

Rómovia – vybrané výsledky

**Europe Direct je služba, ktorá vám pomôže nájsť odpovede
na vaše otázky o Európskej únii.**

Bezplatné telefónne číslo (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Za poskytnutie informácií sa neplatí, podobne ako za väčšinu hovorov (niektorí mobilní operátori, verejné telefónne automaty alebo hotely si však môžu účtovať poplatok).

Foto (obálka a vnútro): © Shutterstock (Tomáš Vynikal) a FRA

Viac doplňujúcich informácií o Európskej únii je k dispozícii na internete.
Sú dostupné cez server Európa (<http://europa.eu>).

Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2018

Print	ISBN 978-92-9491-845-1	doi:10.2811/3790	TK-AN-16-111-SK-C
PDF	ISBN 978-92-9491-839-0	doi:10.2811/43883	TK-AN-16-111-SK-N

© Agentúra Európskej únie pre základné práva, 2016

Reprodukcia je povolená len pod podmienkou uvedenia zdroja.

Druhý prieskum Európskej únie týkajúci sa menšín a diskriminácie

Rómovia – vybrané výsledky

Predslov

Približne 80 % Rómov, ktorí sa zúčastnili na prieskume, žije pod hranicou rizika chudoby platnou v ich krajine, každý tretí Róm žije v príbytku bez vodovodu, každé tretie rómske dieťa žije v domácnosti, kde niektorý z jej členov šiel spať hladný aspoň raz za posledný mesiac. 50 % Rómov vo veku od 6 do 24 rokov nenavštevuje školu. Táto správa poukazuje na znepokojujúcu avšak jednoznačnú skutočnosť: najväčšia etnická menšina Európskej únie stále čelí neúnosnej diskriminácii a nerovnakému prístupu k životne dôležitým službám.

Správa nepoukazuje iba na pretrvávajúce prekážky prístupu k zamestnanosti, vzdelávaniu, bývaniu a zdravotníckym službám, ale aj nato, že štyria z 10 Rómov, ktorí sa zúčastnili na prieskume, sa cítili diskriminovaní aspoň raz za posledných 5 rokov, pričom len malá časť z nich tento prípad diskriminácie následne riešila. Keďže väčšina Rómov nepozná právne predpisy zakazujúce diskrimináciu, ani organizácie, ktoré by im mohli ponúknuť podporu, tieto skutočnosti nie sú prekvapujúce. Vyvolávajú však vážne otázky týkajúce sa dodržiavania práva na nediskrimináciu zaručeného v Charte základných práv Európskej únie (EÚ) a Smernici o rasovej rovnosti.

Správa je založená na rozsiahlom prieskume, v rámci ktorého sa zhromaždili informácie takmer o 34 000 osobách žijúcich v rómskych domácnostiach v deviatich členských štátoch Európskej únie (EÚ) z takmer 8 000 osobných rozhovorov s Rómami. Prezentuje výber výsledkov druhého prieskumu Európskej únie týkajúceho sa menšín a diskriminácie, na ktorom sa zúčastnilo okolo 26 000 osôb z radov prisťahovalcov a etnických menšín žijúcich v EÚ.

Druhý prieskum Európskej únie týkajúci sa menšín a diskriminácie predstavuje významnú súčasť záväzku Agentúry EÚ pre základné práva týkajúceho sa zhromažďovania a zverejňovania údajov o skupinách, ktoré nie sú zahrnuté do prieskumov celkovej populácie. Je to už tretí prieskum Agentúry zameraný na Rómov. Prieskum Európskej únie týkajúci sa menšín a diskriminácie uskutočnený v roku 2008, bol prvou snahou o poskytnutie porovnateľných dôkazov o ich situácii. Metodika druhého prieskumu Európskej únie týkajúceho sa menšín a diskriminácie bola upravená, aby poskytovala najlepšie možné výsledky z hľadiska spoľahlivosti a porovnateľnosti medzi jednotlivými krajinami.

Údaje uvedené v tejto správe sú jedinečným zdrojom informácií pre tvorcov politik, ktoré umožňujú posúdiť pokrok v priebehu času a pomáhajú identifikovať úspechy ako aj nedostatky v realizovaných politikách. Takéto prehľady sú nevyhnutné pri príprave efektívnych opatrení týkajúcich sa nielen Rómov, ale aj všetkých skupín na okraji spoločnosti.

Keďže skutočnosti uvedené v tejto publikácii sú dôvodom na zamyslenie, Agentúra Európskej únie pre základné práva verí, že prispesú k oživeniu snáh na podporu úplného začlenenia Rómov a na rešpektovanie ich základných práv.

Michael O'Flaherty

riaditeľ

Kódy krajín

Kód krajiny	Členský štát EÚ
BG	Bulharsko
CZ	Česká republika
EL	Grécko
ES	Španielsko
HR	Chorvátsko
HU	Maďarsko
PT	Portugalsko
RO	Rumunsko
SK	Slovensko

Zoskupenia krajín

- EÚ-28** Súčasných 28 členských štátov EÚ
9 ČŠ Deväť členských štátov, v ktorých sa EU-MIDIS II zameria na Rómov

Použité skratky

- EU-MIDIS** Prieskum Európskej únie týkajúci sa menšín a diskriminácie
- EU-SILC** Štatistika Európskej únie o príjmoch a životných podmienkach
- ICESCR** Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach
- MOP** Medzinárodná organizácia práce
- VZPS** Výberové zisťovania pracovných síl (Eurostat)
- SDG** Ciele trvalo udržateľného rozvoja (OSN)
- UNDP** Rozvojový program OSN

Obsah

PREDSLOV	3
PREČO JE TENTO PRIESKUM POTREBNÝ?	7
1 NAJDÔLEŽITEJŠIE VÝSLEDKY A STANOVISKÁ FRA	9
1.1. Chudoba a sociálne vylúčenie	9
1.2. Participácia na trhu práce	10
1.3. Vzdelávanie	10
1.4. Informovanosť o právach a ohlasovanie diskriminácie	11
1.5. Smerom k účinnejšiemu monitorovaniu a hodnoteniu	11
2 ČO HOVORIA VÝSLEDKY?	13
2.1. Chudoba a marginalizované životné podmienky	13
2.1.1. Príjmová chudoba	14
2.1.2. Hlad	16
2.2. Participácia na trhu práce	17
2.2.1. Hlavná ekonomická aktivita - stav	17
2.2.2. Platená práca	19
2.2.3. Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy	21
2.2.4. Nízka pracovná intenzita domácností	22
2.3. Vzdelávanie	23
2.3.1. Zaškolenosť	23
2.3.2. Segregácia vo vzdelávaní	27
2.3.3. Dosiahnutý stupeň vzdelania	28
2.4. Zdravie	29
2.4.1. Krytie zdravotným poistením a neuspokojené potreby v oblasti zdravotnej starostlivosti	29
2.4.2. Dlhodobé obmedzenia aktivít	30
2.5. Bývanie	31
2.5.1. Dostatok priestoru v obydľí	32
2.5.2. Dostupnosť verejných služieb a základnej vybavenosti obydľí	33
2.5.3. Kvalita bývania a okolité prostredie	34
2.6. Diskriminácia a informovanosť o právach	36
2.6.1. Celkový výskyt diskriminácie	36
2.6.2. Vnímanie rozsahu diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu	38
2.6.3. Ohlasovanie prípadov diskriminácie	40
2.6.4. Zvyšovanie informovanosti o organizáciách poskytujúcich podporu, antidiskriminačných orgánoch, právnych predpisoch a kampaniach zameraných na diskrimináciu	40
PRIESKUM V SKRATKE	43
ODKAZY	47

Obrázky a tabuľky

Obrázok 1:	Miera rizika chudoby (pod 60 % mediánu ekvivalentného príjmu po sociálnych transferoch) Rómov v porovnaní s mierou celkovej populácie podľa Eurostatu v roku 2014, podľa členského štátu EÚ (%)	14
Obrázok 2:	Miery rizika chudoby a koncentrácia Rómov v obytných štvrtiach, podľa členského štátu EÚ (%)	15
Obrázok 3:	Schopnosť „vyjsť s peniazmi“, Rómovia, podľa členského štátu EÚ (%)	15
Obrázok 4:	Rómovia žijúci v domácnostiach, kde v priebehu posledného mesiaca aspoň jedna osoba išla spať o hlade raz, niekoľkokrát alebo štyri alebo viackrát, podľa členského štátu EÚ (%)	16
Obrázok 5:	Miera platenej práce v prípade rómskych žien a mužov vo veku 20 – 64 rokov vrátane samostatne zárobkovo činných osôb a príležitostnej práce alebo práce v priebehu posledných štyroch týždňov v porovnaní s mierou zamestnanosti v roku 2015 podľa stratégie Európa 2020 (Eurostat), podľa členského štátu EÚ (%)	19
Obrázok 6:	Mladí Rómovia vo veku 16 – 24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy ako svojej hlavnej ekonomickej činnosti, podľa členského štátu EÚ (%)	21
Obrázok 7:	Rómovia vo veku 0 - 59 rokov žijúci v domácnostiach so súčasnou nízkou pracovnou intenzitou, podľa členského štátu EÚ (%)	22
Obrázok 8:	Deti vo veku od 4 rokov do veku začatia povinnej školskej dochádzky (platného v jednotlivých krajinách), podľa členského štátu EÚ (%)	23
Obrázok 9:	Deti vo veku povinnej školskej dochádzky (platného v jednotlivých krajinách), ktoré sa zúčastňujú na vzdelávaní, podľa členského štátu EÚ (%)	24
Obrázok 10:	Rómovia vo veku 6 - 24 rokov podľa úrovne vzdelávania, ktorú navštevujú (%)	26
Obrázok 11:	Osoby, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu, vo veku 18 – 24 rokov, podľa členského štátu EÚ (%)	27
Obrázok 12:	Segregácia v školách – koncentrácia rómskych detí vo veku 6 – 15 rokov v škole, podľa členského štátu EÚ (%)	28
Obrázok 13:	Rómovia, ktorí neukončili žiadnu úroveň formálneho vzdelávania (ISCED o), podľa vekovej skupiny a členského štátu EÚ (%)	29
Obrázok 14:	Rómovia vo veku 16 alebo viac rokov, ktorí uviedli, že majú zdravotné poistenie z národného základného zdravotného poistenia a/alebo doplnkového poistenia, podľa členského štátu EÚ (%)	30
Obrázok 15:	Dlhodobé obmedzenia aktivít žien a mužov, Rómov a celkovej populácie, podľa členského štátu EÚ (%) ..	31
Obrázok 16:	Priemerný počet izieb na osobu v domácnosti, Rómovia a celková populácia (priemer), podľa členského štátu EÚ	32
Obrázok 17:	Rómovia žijúci v domácnostiach bez pripojenia na zdroj vody v obydli v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členských štátov EÚ (%)	33
Obrázok 18:	Rómovia žijúci v obydliach bez WC, sprchy alebo kúpeľne vnútri obydli v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členských štátov EÚ (%)	34
Obrázok 19:	Celkový výskyt diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu v priebehu posledných 5 rokov a posledných 12 mesiacov, podľa členského štátu EÚ (%)	36
Obrázok 20:	Rómovia, ktorí sa domnievajú, že diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu, farby pleti alebo náboženského presvedčenia je veľmi alebo pomerne rozšírená aj v ich krajine, podľa členského štátu EÚ (%)	39
Obrázok 21:	Rozsah diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu vnímaný celkovou populáciou v deviatich členských štátoch EÚ (Osobitný prieskum Eurobarometer 437), podľa krajiny (%)	39
Obrázok 22:	Rómovia, ktorí ohlásili posledný prípad svojej diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu alebo podali v tejto súvislosti sťažnosť, podľa členského štátu EÚ (%)	40
Obrázok 23:	Informovanosť medzi Rómami o organizáciách, ktoré poskytujú pomoc alebo poradenstvo obeť diskriminácie (bez ohľadu na dôvody diskriminácie), podľa členského štátu EÚ (%)	41
Obrázok 24:	Informovanosť Rómov o právnych predpisoch zakazujúcich diskrimináciu z dôvodu farby pleti alebo etnického pôvodu alebo náboženstva, podľa členského štátu EÚ (%)	41
Tabuľka 1:	Deklarovaná hlavná ekonomická činnosť v deviatich členských štátoch EÚ, všetky osoby v rómskych domácnostiach vo veku 16 rokov a viac (%)	18
Tabuľka 2:	Miera platenej práce v prípade Rómov vo veku 20 - 64 rokov vrátane samostatne zárobkovo činných osôb, príležitostnej práce a práce v predchádzajúcich štyroch týždňov, podľa vekovej skupiny a krajiny (%)	20
Tabuľka 3:	Zaškolenosť Rómov v príslušnej vzdelávacej úrovni v porovnaní s celkovou populáciou podľa vekovej skupiny a členského štátu EÚ (%)	25
Tabuľka 4:	Rómovia žijúci v obydliach s deravou strechou alebo vlhkými stenami, alebo inými problémami konštrukcie obydli a v obydliach, ktoré sú príliš tmavé v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členských štátov EÚ (%)	35
Tabuľka 5:	Prostredie v okolí obydli – Rómovia, ktorí žijú v oblastiach postihnutých znečistením, kriminalitou, násilím a vandalizmom v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členského štátu EÚ (%)	35
Tabuľka 6:	Výskyt diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu v posledných 12 mesiacoch v rôznych oblastiach života, podľa členského štátu EÚ (%)	37
Tabuľka 7:	Výskyt diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu v posledných 5 rokoch v rôznych oblastiach života, podľa členského štátu EÚ (%)	38
Tabuľka 8:	Počet Rómov a rómskych domácností, s ktorými sa uskutočnili rozhovory v prieskume EU-MIDIS II, podľa členského štátu EÚ	44

Prečo je tento prieskum potrebný?

Inštitúcie Európskej únie (EÚ) už dlhodobo upozorňujú na potrebu zaistiť pre Rómov, ktorí sú najväčšou európskou menšinou, rovnaké zaobchádzanie a dodržiavanie ich základných práv zakotvených v Charte základných práv EÚ. Za týmto účelom poskytujú členským štátom EÚ príslušné poradenstvo ako aj finančné prostriedky.

V roku 2011 Európska komisia navrhla Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020. V záujme zlepšenia sociálno-ekonomických podmienok Rómov sa tento Rámec zameriava na zabezpečenie rovnakého prístupu Rómov v štyroch hlavných oblastiach – zamestnanosť, vzdelávanie, zdravotná starostlivosť a bývanie. V príslušnom oznámení sa zdôrazňuje, že program Európa 2020, čo je stratégia na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu, neponecháva priestor na pretrvávajúcu ekonomickú a sociálnu marginalizáciu najväčšej európskej etnickej menšiny. Rada EÚ prijala 9. decembra 2013 Odporúčanie o účinných opatreniach na integráciu Rómov v členských štátoch (Odporúčanie Rady z roku 2013)¹. Európska komisia podáva každý rok správu o ich realizácii.

Aj keď sú Rómovia najväčšou etnickou menšinou v Európe², v členských štátoch EÚ neexistuje systematický zber údajov o Rómoch. Z tohto dôvodu sa štatistické ukazovatele zamestnanosti, chudoby a vzdelávania uvedené v stratégii Európa 2020, pokiaľ ide o Rómov, nedajú rozlíšiť. S výnimkou niekoľkých krajín, celoeurópske prieskumy ako napr. štatistika EÚ o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC) a výberové zisťovanie pracovných síl (VZPS), v súčasnosti nezhrádzajú informácie o etnickej príslušnosti a dostatočne nepokrývajú etnické menšiny vrátane Rómov.

O terminológii

Rada Európy používa výraz Rómovia ako všeobecný termín. Označuje ním Rómov, Sintov, skupinu Kalé a príbuzné skupiny v Európe vrátane *kočovníkov* a východných skupín (Domovia a Lomovia) a pokrýva širokú škálu skupín vrátane osôb, ktoré samy seba identifikujú ako Cigáni.

Na účely EU-MIDIS II sa slovom Rómovia označujú autchtónni Rómovia vo vybraných členských štátoch EÚ a nie Rómovia, ktorí sa presťahovali z jedného členského štátu EÚ do druhého.

Ďalšie informácie sa uvádzajú na webovom sídle Rady Európy (2012), *Descriptive glossary of terms relating to Roma issues, Strasbourg*.

- 1 Rada Európskej únie (2013), *Odporúčanie Rady 378/1 z 9. decembra 2013 o účinných opatreniach na integráciu Rómov v členských štátoch*, Ú. v. EÚ C 378 z roku 2013.
- 2 Európska komisia, *EU and Roma* (EÚ a Rómovia), (online) 5. augusta 2016 a Rada Európy (2012).

V roku 2016 Európsky dvor audítorov vydal osobitnú správu o hodnotení vplyvu politických iniciatív a finančnej podpory EÚ na integráciu Rómov.³ Odporúčanie 8 písmeno b) tejto správy vyzýva Európsku komisiu k povzbudeniu členských štátov, aby počas dvoch nasledujúcich rokov zbierali komplexné štatistické údaje o etnicky pôvode. Ďalej navrhuje, aby Eurostat zahrnul príslušné otázky do štatistiky EÚ o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC) ako aj do svojho výberového zisťovania pracovných síl. Európska komisia však toto odporúčanie zamietla s tým, že zber štatistických údajov o etnicky pôvode prostredníctvom európskych štatistických nástrojov je technicky zložitý, drahý a v niektorých krajinách z právneho hľadiska spochybniteľný.

V rámci programu OSN pre trvalo udržateľný rozvoj do roku 2030 sa členské štáty zaväzujú skúmať pokrok dosiahnutý pri realizácii cieľov v priebehu najbližších 15 rokov a vypracovať ukazovatele, ktoré pri tejto práci pomôžu. Kvalitné, dostupné, včasné a spoľahlivé údaje v rôznych triedeniach budú potrebné na meranie pokroku a zabezpečenie, aby sa na nikoho nezabudlo.⁴

Odpoveď na potrebu mať údaje

Agentúra EÚ pre základné práva (FRA) svojimi prieskumami zameranými na etnické menšiny a Rómov dopĺňa chýbajúce údaje. Táto správa prezentuje vybrané výsledky týkajúce sa Rómov založené na druhom prieskume Európskej únie týkajúcom sa menšín a diskriminácie (EU-MIDIS II). Kompletné výsledky týkajúce sa Rómov budú zverejnené v roku 2017.

V roku 2008 v rámci prvého prieskumu Európskej únie týkajúceho sa menšín a diskriminácie (EU-MIDIS I)⁵ zbierala FRA údaje o Rómoch v siedmich členských štátoch EÚ.⁶ V roku 2011 uskutočnila FRA spoločne s Európskou komisiou, Rozvojovým programom OSN (UNDP) a Svetovou bankou *druhý prieskum týkajúci sa Rómov* v 11 členských štátoch EÚ.⁷ V rámci prieskumu sa zbierali údaje o ich sociálno-ekonomickej situácii v oblasti zamestnanosti, vzdelávania, bývania a zdravia, o skúsenostiach s diskrimináciou a o informovanosti o právach.⁸

3 Európsky dvor audítorov (ECA) (2016).

4 Ďalšie informácie sa uvádzajú na [webovom sídle](#) programu do roku 2030.

5 FRA (2009).

6 Bulharsko, Česká republika, Grécko, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko a Slovensko.

7 Bulharsko, Česká republika, Francúzsko, Grécko, Maďarsko, Poľsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Španielsko a Taliansko.

8 FRA (2012).

V roku 2016 FRA uskutočnila prieskum zameraný na Rómov po tretíkrát: v rámci EU-MIDIS II na posúdenie pokroku a so zreteľom na vplyv zmien v oblasti legislatívy a jednotlivých politík. Tento prieskum vychádza zo skúseností nadobudnutých z predchádzajúcich prieskumov. Umožňuje porovnanie s údajmi z Eurostatu, pričom si udržiava, pokiaľ možno, porovnateľnosť s predchádzajúcimi prieskumami týkajúcimi sa Rómov.

Zber údajov

- **Krajiny, kde sa prieskum uskutočnil** – EU-MIDIS II zbieral informácie od viac ako 25 500 respondentov z radov rôznych etnických menšín a prisťahovalcov vo všetkých 28 členských štátoch EÚ. Zistenia zhrnuté v tejto správe sú založené na 7 947 individuálnych rozhovoroch s rómskymi respondentmi v Bulharsku, Chorvátsku, Českej republike, Grécku, Maďarsku, Portugalsku, Rumunsku, na Slovensku a v Španielsku. Okrem toho prieskumu zozbieral informácie o 33 785 osobách žijúcich v domácnostiach týchto respondentov. Rómovia žijúci v deviatich krajinách, v ktorých sa uskutočnil prieskum, predstavujú podľa odhadov Rady Európy približne 80 % Rómov žijúcich v EÚ.⁹ Z deviatich krajín, v ktorých sa realizoval EU-MIDIS II, v ôsmich sa realizoval prieskum Rómov v roku 2011 a v šiestich EU-MIDIS I v roku 2008.
- **Reprezentatívnosť výsledkov prieskumu** – údaje sú reprezentatívne pre Rómov žijúcich v deviatich členských štátoch EÚ v geografických alebo administratívnych jednotkách s hustotou rómskej populácie vyššou než 10 %, ktorí sa sami označujú ako Rómovia alebo ako príslušníci jednej z iných skupín, na ktoré sa vzťahuje tento všeobecný termín. Zistenia uvedené v tejto správe preto odrážajú životné podmienky, požívanie základných práv a skúsenosti s diskrimináciou v prípade až 80 % Rómov žijúcich v deviatich členských štátoch EÚ, kde sa tento prieskum uskutočnil (ďalšie informácie sú uvedené v časti [Prieskum v skratke](#)).
- **Účastníci prieskumu** – prieskumu sa mohli zúčastniť osoby vo veku 16 rokov a staršie, žijúce v súkromných domácnostiach, ktoré sa samy označovali ako Rómovia, a ktorých zvyčajné bydlisko v posledných 12 mesiacoch bolo na území EÚ.

- **Otázky v rámci prieskumu** – respondenti poskytli informácie o svojej osobnej situácii a životných podmienkach, ako aj o základných sociálno-demografických charakteristikách všetkých členov domácnosti. Prieskum obsahoval otázky o skúsenostiach s diskrimináciou v oblasti zamestnanosti, vzdelávania, bývania, zdravotníctva a pri používaní verejných alebo súkromných služieb, ako aj o rozsahu ohlasovania takýchto prípadov. Prieskum zisťoval skúsenosti v oblasti viktimizácie v rámci trestnej činnosti (vrátane trestných činov z nenávisťi) ako aj informovanosť respondentov o ich právach a mechanizmoch nápravy. Dotazník bol založený na otázkach z EU-MIDIS I a prieskumu Rómov z roku 2011. Ďalej bol rozpracovaný na základe konzultácií so zainteresovanými stranami a expertmi a následného predbežného kognitívneho testu v roku 2014 (kvalitatívny nástroj na zlepšenie zostavenia dotazníka).¹⁰ Rozhovory v rámci prieskumu prebiehali od októbra 2015 do apríla 2016.
- **Výber ukazovateľov** – súbor ukazovateľov uvedený v tejto správe odzrkadľuje prioritné oblasti Rámca EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov do roku 2020: zamestnanosť, vzdelávanie, bývanie, zdravie, diskriminácia a informovanosť o právach. Podrobné výsledky a analýza ďalších ukazovateľov budú zverejnené v roku 2017. Na koľko je to možné a na účely analytického porovnania, ukazovatele sú rovnaké alebo podobné, ako sa používajú v štandardných európskych prieskumoch, ako napr. EU SILC alebo EU VZPS. Prvé porovnania s prieskumom Rómov z roku 2011 a s EU-MIDIS I sa uskutočnili s porovnateľnými ukazovateľmi a uvádzajú sa len vtedy, keď sa zistili väčšie rozdiely. Vzhľadom na vylepšenia metodiky výberu vzorky a priradenie váh výberu vzorky v roku 2016 je porovnateľnosť s prieskumom Rómov z roku 2011 alebo s EU-MIDIS I obmedzená. Tieto obmedzenia sú uvedené priamo pri jednotlivých ukazovateľoch (ďalšie informácie sú uvedené v časti [Prieskum v skratke](#)). Analýzy trendov v každej zo sledovaných krajín by mali brať do úvahy tieto metodologické nuansy a štatistickú odchýlku ako aj potrebu ďalšej hĺbkovej analýzy.

9 Rada Európy (2012).

10 Pozri Willis, G. B. (2005), s. 3.

1

Najdôležitejšie výsledky a stanoviská FRA

Nižšie uvedené stanoviská Agentúry EÚ pre základné práva vychádzajúce z najdôležitejších výsledkov EU-MIDIS II za Rómov treba čítať na pozadí cieľov vytýčených v stratégii rastu EÚ Európa 2020 a Odporúčaní Rady z roku 2013 o účinných opatreniach na integráciu Rómov v členských štátoch.

V stratégii Európa 2020 je stanovený cieľ znížiť do roku 2020 počet ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením o 20 miliónov. Rómovia sú v skupine ľudí postihnutých chudobou a sociálnym vylúčením nadmerne zastúpení. Prvý prieskum FRA zameraný na Rómov z roku 2011 zistil, že najmenej osem z 10 Rómov zúčastnených na prieskume boli ohrození chudobou. V priemere menej než jeden z troch uviedol, že má platený pracovný pomer. Takmer polovica žila v príbytku bez základnej občianskej vybavenosti v ňom, ako napr. bez kuchyne, WC, sprchy alebo vane a bez prívodu elektrickej energie.

V tejto súvislosti prijala Európska komisia v apríli 2011 Rámec EÚ pre vnútroštátne stratégie integrácie Rómov zameraný na štyri hlavné oblasti: vzdelávanie, zamestnanosť, zdravotnú starostlivosť a bývanie. Na základe tohto Rámca vypracovali členské štáty svoje vnútroštátne stratégie integrácie Rómov a súbory integrovaných opatrení. V decembri 2013 Rada pre zamestnanosť, sociálnu politiku, zdravie a spotrebiteľské záležitosti (EPSCO) vydala odporúčanie s usmernením pre členské štáty ako zlepšiť

účinnosť opatrení na integráciu Rómov. EÚ v tom istom čase vyčlenila prostredníctvom štrukturálnych a investičných fondov EÚ finančné prostriedky. Bola zavedená osobitná tematická *ex ante* kondicionalita, podľa ktorej je na využívanie fondov na integráciu Rómov potrebné mať adekvátnu vnútroštátnu stratégiu integrácie Rómov.

1.1. Chudoba a sociálne vylúčenie

Z EU-MIDIS II vyplýva, že 80 % Rómov žije pod hranicou rizika chudoby platnou v ich krajine, každý tretí Róm žije v príbytku bez vodovodu, jeden z 10 v príbytku bez elektrickej energie, každý štvrtý Róm (27 %) a každé tretie rómske dieťa (30 %) žije v domácnosti, kde niektorý z jej členov šiel spať hladný aspoň raz v priebehu posledného mesiaca.

Tieto údaje naznačujú, že cieľ Odporúčania Rady z roku 2013 o účinných opatreniach na integráciu Rómov týkajúci sa znižovania chudoby prostredníctvom sociálnych investícií, sa ani zďaleka nedosahuje. Platí to rovnako aj v prípade Odporúčania Európskej komisie z roku 2013 s názvom „Investovať do detí: východisko z bludného kruhu znevýhodnenia“, ktoré poskytuje členským štátom usmernenia na organizovanie a vykonávanie politik na riešenie chudoby a sociálneho vylúčenia detí.

Stanovisko FRA č. 1

Členské štáty EÚ by mali prispôbiť svoje národné reformné programy v rámci Európskeho semestra a najvyššiu prioritu by mali priradiť zmierneniu extrémnych foriem chudoby, najmä hladu, podvýžive a závažným prípadom deprivácie v oblasti bývania u Rómov, ako sa tiež uvádza v ciele OSN o trvalo udržateľnom rozvoji číslo 1.

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby systémy sociálnej ochrany a sociálnych služieb pre znevýhodnené osoby vrátane Rómov boli primerané, dostupné a aby ich potenciálni príjemcovia využívali.

Národné ciele stratégie Európa 2020 a národné reformné programy by mali explicitne riešiť zraniteľnosť rómskych detí a zabezpečiť, aby domácnosti mali minimálne prístup k primeranému bývaniu s vodovodom, elektrickou energiou a s dostatočným priestorom.

Členské štáty EÚ by mali v plnom rozsahu využívať Fond európskej pomoci pre najodkázanejšie osoby¹¹ na poskytovanie bezplatného stravovania v školách a zariadeniach starostlivosti o deti pre všetky deti vrátane Rómov, ktoré sú v núdzi a trpia podvýživou.

Stanovisko FRA č. 2

Členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby sa v rámci opatrení na vykonávanie ustanovení Odporúčania Rady z roku 2013 týkajúcich sa prístupu k zamestnaniu venovala primeraná pozornosť prechodu od vzdelávania a odbornej prípravy k zamestnaniu tak, aby investície do vzdelávania poskytli znevýhodneným osobám vrátane Rómov, a najmä mladým a ženám, pracovné príležitosti.

Členské štáty EÚ by mali podporovať väčšiu účasť podnikateľských subjektov, najmä na miestnej úrovni, a zväziť podporovanie rozvoja sociálnych podnikov s cieľom vytvárania udržateľných pracovných miest pre Rómov s dôrazom na rómske ženy.

Členské štáty EÚ by mali realizovať ustanovenia Odporúčania Rady z roku 2013 o podpore pracovných príležitostí vo verejných službách pre osoby s menšinovým etnickým pôvodom, ako sú napríklad Rómovia a najmä rómske ženy. Orgánom verejnej správy môže etnická rôznorodosť medzi zamestnancami prospieť, pretože im pomôžu lepšie porozumieť konkrétnym problémom, ktorým Rómovia čelia. Takíto zamestnanci budú zároveň predstavovať pre komunity etnických menšín pozitívne vzory.

1.2. Participácia na trhu práce

Údaje EU-MIDIS II ukazujú, že len jeden zo štyroch Rómov vo veku 16 a viac rokov bol v čase prieskumu „zamestnaný“ alebo „samostatne zárobkovo činný“. Rómske ženy uvádzali podstatne nižšiu mieru zamestnanosti než muži – 16 % v porovnaní s 34 %. Celkovo z prieskumu vyplýva, že miera platenej práce v prípade Rómov vo veku 20 – 64 rokov bola 43 %, čo je výrazne pod priemerom EÚ, ktorý v roku 2015 dosahoval 70 %. Situácia v prípade mladých ľudí je podstatne horšia: v priemere 63 % Rómov vo veku 16 - 24 rokov nebolo v čase prieskumu zamestnaných, nezúčastňovali sa na vzdelávaní alebo odbornej príprave v porovnaní s priemerom EÚ v rovnakej vekovej skupine dosahujúcim 12 %. V prípade tejto vekovej skupiny výsledky ukazujú tiež značné rodové rozdiely, 72 % mladých rómskych žien nebolo zamestnaných, nezúčastňovalo sa na vzdelávaní alebo odbornej príprave v porovnaní s 55 % mladých rómskych mužov.

Z uvedených výsledkov vyplýva, že dosiahnutie cieľa Odporúčania Rady z roku 2013 prijať účinné opatrenia na zabezpečenie rovnakého zaobchádzania s Rómami pri prístupe na trh práce a prístupe k pracovným príležitostiam, bude dosť náročné.

¹¹ Fond európskej pomoci pre najodkázanejšie osoby (FEAD) podporuje opatrenia členských štátov zamerané na poskytovanie materiálnej pomoci, ako napr. potraviny, šatstvo a základné osobné predmety, pre najodkázanejšie osoby.

1.3. Vzdelávanie

Výsledky prvého prieskumu Rómov z roku 2011 boli znepokojujúce. Vyplývalo z nich, že len jedno z dvoch rómskych detí zo skúmaných domácností navštevovalo predškolskú výchovu alebo materskú škôlku a veľmi malá časť pokračovala v štúdiu po skončení povinnej školskej dochádzky. Z výsledkov EU-MIDIS II vyplýva, že rómske deti zaostávajú za svojimi nerómskymi rovesníkmi vo všetkých ukazovateľoch týkajúcich sa vzdelávania. Len asi polovica (53 %) rómskych detí vo veku od štyroch rokov do veku začatia povinnej školskej dochádzky sa zúčastňuje na predškolskom vzdelávaní. V priemere 18 % Rómov vo veku od 6 do 24 rokov navštevuje nižšiu úroveň vzdelávania ako zodpovedá ich veku. Podiel Rómov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou je neúmerne vysoký v porovnaní s celkovou populáciou. Segregácia v školách je stále problémom v Bulharsku, Grécku, Maďarsku a na Slovensku napriek tomu, že táto prax je zakázaná tak právnymi predpismi ako aj na základe nedávnej judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva.

Tieto výsledky naznačujú, že cieľ Odporúčania Rady z roku 2013 prijať účinné opatrenia na zabezpečenie rovnakého zaobchádzania a úplného prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu a vzdelávaniu v rovnakých školách ako nerómske deti pre rómske deti a na zabezpečenie, aby všetci rómski žiaci dokončili aspoň povinné

vzdelávanie, sa dosahuje. Z výsledkov vyplýva, že orgány verejnej správy nezavedli účinné opatrenia na zabezpečenie rovnakej účasti rómskych detí na predškolskej výchove alebo v materskej škole, v stredoškolskom alebo terciárnom vzdelávaní.

Stanovisko FRA č. 3

Členské štáty EÚ by mali vykonávať ustanovenia Odporúčania Rady z roku 2013 vyzývajúce na odstránenie akejkoľvek segregácie v školách prijatím okamžitých opatrení na zabezpečenie rovnakej účasti všetkých rómskych detí v integrovaných školách a triedach.

Národné vzdelávacie inštitúcie by mali úzko spolupracovať s rómskou občianskou spoločnosťou a miestnymi orgánmi verejnej správy s cieľom vyriešiť konflikty a/alebo prejavy anticiganizmu, ktoré zabraňujú rómskym rodičom zapisovať svoje deti do integrovaných škôl a tried.

Miestne orgány verejnej správy by mali zohľadňovať celkové životné podmienky a prekážky, ktorým rómske deti čelia v súvislosti so vzdelávaním. Národné politiky by mali poskytovať stimuly, a sociálnu a vzdelávaciu podporu v školách, ktorá by vyvážila rôznorodosť problémov, ktorým rómske deti čelia a ktorá by zvýšila ich možnosti na rovnaký štart.

Národné vzdelávacie inštitúcie by mali poskytovať potrebnú podporu a zdroje školám s rómskymi žiakmi a študentami s cieľom zabezpečiť, aby sa rómske deti zapisovali do tried primeraných ich veku a aby sa znížila miera predčasného ukončenia školskej dochádzky.

1.4. Informovanosť o právach a ohlasovanie diskriminácie

V prieskume Rómov z roku 2011 približne polovica respondentov uviedla, že sa cítili diskriminovaní z dôvodu svojho etnického pôvodu. Len menšia časť vedela o právnych predpisoch zakazujúcich diskrimináciu na základe etnického pôvodu pri hľadaní zamestnania.

EU-MIDIS II zistil, že Rómovia stále čelia neúnosnej miere diskriminácie v každodennom živote, či už pri hľadaní práce, v práci, v školstve, pri zdravotnej starostlivosti alebo v styku s orgánmi verejnej správy alebo návšteve obchodných prevádzok. Takmer jeden z dvoch Rómov (41 %) sa cítil diskriminovaný z dôvodu svojho etnického pôvodu aspoň raz v jednej z týchto oblastí každodenného života v priebehu posledných piatich rokov. Jeden zo štyroch Rómov (26 %) uvádza, že k poslednému prípadu ním vnímanej diskriminácie došlo v priebehu

posledných 12 mesiacov pred realizáciou prieskumu. Najvyšší výskyt diskriminácie v priebehu posledných 12 mesiacov sa zistil pri používaní verejných alebo súkromných služieb (19 %) a pri hľadaní práce (16 %). Avšak v priemere iba 12 % Rómov nahlási svoje skúsenosti s diskrimináciou úradom. Okrem toho takmer tretina (27 %) Rómov, ktorí sa zúčastnili na prieskume, nevie, že existujú nejaké právne predpisy zakazujúce diskrimináciu na základe etnického pôvodu a väčšina opytovaných Rómov (82 %) nepozná žiadne organizácie, ktoré poskytujú podporu obetiam diskriminácie.

Svedčí to o tom, že hoci Odporúčanie Rady z roku 2013 osobitne uvádza rad horizontálnych opatrení zameraných na riešenie diskriminácie, je treba ešte veľa úsilia na zabezpečenie účinného a praktického presadzovania Smernice o rasovej rovnosti (2000/43/ES)¹² výslovne požadovaného v Odporúčaní.

Stanovisko FRA č. 4

Ako sa vyžaduje v Odporúčaní Rady z roku 2013, členské štáty EÚ by mali zabezpečiť, aby ich orgány verejnej správy a antidiskriminačné orgány prijali potrebné opatrenia na zabezpečenie účinného a praktického presadzovania Smernice o rasovej rovnosti (2000/43/ES) s osobitným dôrazom na rodové aspekty.

Členské štáty EÚ a Európska komisia by mali posilniť podporu snáh občianskej spoločnosti na zvýšenie informovanosti Rómov.

Členské štáty EÚ by mali v plnom rozsahu vykonávať článok 10 Smernice 2000/43/ES, v ktorom je ustanovené, že členské štáty zabezpečia, aby s predpismi prijatými v súlade s touto Smernicou, ako aj s predpismi, ktoré sú už platné, „boli oboznámené osoby všetkými vhodnými prostriedkami a na celom území“.

1.5. Smerom k účinnejšiemu monitorovaniu a hodnoteniu

Jedno zo štrukturálnych opatrení požadovaných v Odporúčaní Rady z roku 2013 sa týka politik monitorovania a hodnotenia. Európska komisia a FRA už niekoľko rokov podporujú zber údajov, ktoré možno triediť podľa etnického pôvodu, a ktoré sú založené na seba identifikácii respondentov, zhromaždené na dobrovolnom základe, a v prípade ktorých sa v plnom rozsahu zohľadňujú právne predpisy EÚ, ako aj národné právne predpisy na

¹² Smernica Rady 2000/43/ES z 29. júna 2000, ktorou sa zavádza zásada rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod, Ú. v. ES L 180, 19. júla 2000.

ochranu údajov. V tejto súvislosti FRA pravidelne realizuje prieskumy týkajúce sa príslušníkov etnických, náboženských a iných menšín. Jednotná metodika poskytujúca relevantné a porovnateľné údaje o rómskej populácii v členských štátoch slúžiace na monitorovanie ich sociálneho začlenenia sa dá najlepšie pripraviť na úrovni EÚ v úzkej spolupráci so všetkými členskými štátmi.

V tejto súvislosti Dvor audítorov v odporúčaní č. 8 svojej Osobitnej správy z roku 2016 o politických iniciatívach a finančnej podpore EÚ na integráciu Rómov vyzval Európsku komisiu, aby spolupracovala s členskými štátmi na príprave spoločnej metodiky. Od Komisie sa požaduje „povzbudiť členské štáty, aby počas dvoch nasledujúcich rokov zozbierali komplexné štatistické údaje o etnickom pôvode, a to v súlade s vnútroštátnymi právnymi rámcami a legislatívou EÚ vrátane existujúcich možných výnimiek“.

Stanovisko FRA č. 5

Európska komisia by mala povzbudiť členské štáty EÚ, aby zvážili zber štatistických údajov o etnickej príslušnosti v rámci výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) a v rámci Štatistiky Európskej únie o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC). Aj keď zhromažďovanie štatistických údajov o rómskej populácii je náročné z technického a právneho hľadiska a je aj nákladné, jednotlivé členské štáty úspešne otestovali zaradenie otázok o etnickej príslušnosti do EU-SILC a VZPS.

2

Čo hovoria výsledky?

2.1. Chudoba a marginalizované životné podmienky

V článku 25 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, na ktorý sa odvoláva článok 11 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR), sa uvádza, že každý „má právo na životnú úroveň zabezpečujúcu jemu i jeho rodine zdravie a blahobyt vrátane potravy, šatstva, bývania, lekárskej starostlivosti a nevyhnutných sociálnych opatrení“.¹³ Ako oznámila Európska komisia v roku 2016, spolu s Európskou sociálnou chartou (revidovaným znením) poskytujú tieto medzinárodné nástroje v oblasti ľudských práv širší základ pre prípravu konzultácií v rámci nového európskeho piliera sociálnych práv.¹⁴

Boj proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu je hlavným cieľom stratégie EÚ do roku 2020. V Odporúčaní Rady z roku 2013 o účinných opatreniach na integráciu Rómov sa znižovanie chudoby spája s aktivačnými a stimulačnými politikami trhu práce.¹⁵ Toto je tiež základom cieľa číslo 1 v rámci cieľov trvalo udržateľného rozvoja prijatých OSN, ktorý vyzýva k ukončeniu chudoby vo všetkých jej formách do roku 2030 a ktorý sa zameriava na zabezpečenie sociálnej ochrany pre chudobných a zraniteľných a na zlepšenie prístupu k základným službám.¹⁶

Ciele a zámery trvalo udržateľného rozvoja prijaté OSN

Cieľ č. 1: Ukončiť chudobu všade a vo všetkých jej formách.

Zámer č. 1. Do roku 2030 odstrániť extrémnu chudobu všade na svete; extrémna chudoba je v súčasnosti meraná ako ľudia majúci na život menej ako 1,25 US dolára na deň.

Zámer č. 2. Do roku 2030 aspoň o polovicu znížiť podiel mužov, žien a detí všetkých vekových kategórií, ktorí žijú v chudobe vo všetkých jej dimenziách ako sú definované v jednotlivých krajinách.

Zámer č. 3. Na úrovni štátu zaviesť primerané systémy a opatrenia sociálnej ochrany pre všetkých vrátane tých, ktorí to potrebujú najviac, a do roku 2030 rozšíriť ich dosah na väčšinu chudobných a ohrozených.

Cieľ č. 10: Znížiť rozdiely v rámci jednotlivých krajín a medzi krajinami.

Zámer č. 1. Do roku 2030 postupne dosiahnuť a udržať rast príjmov spodných 40 % populácie na úrovni vyššej ako celoštátny priemer.

¹³ OSN, Valné zhromaždenie, *Universal Declaration of Human Rights* (Všeobecná deklarácia ľudských práv), 10. decembra 1948, článok 25. Pozri tiež OSN, Valné zhromaždenie, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach), 3. januára 1976, článok 11.

¹⁴ Európska komisia (2016).

¹⁵ Odporúčanie Rady z roku 2013, odporúčanie 2.6, Zmenšenie chudoby prostredníctvom sociálnych investícií.

¹⁶ Pozri cieľ trvalo udržateľného rozvoja č. 1 *SDG-1*. Pozri tiež FRA (2016).

2.1.1. Príjmová chudoba

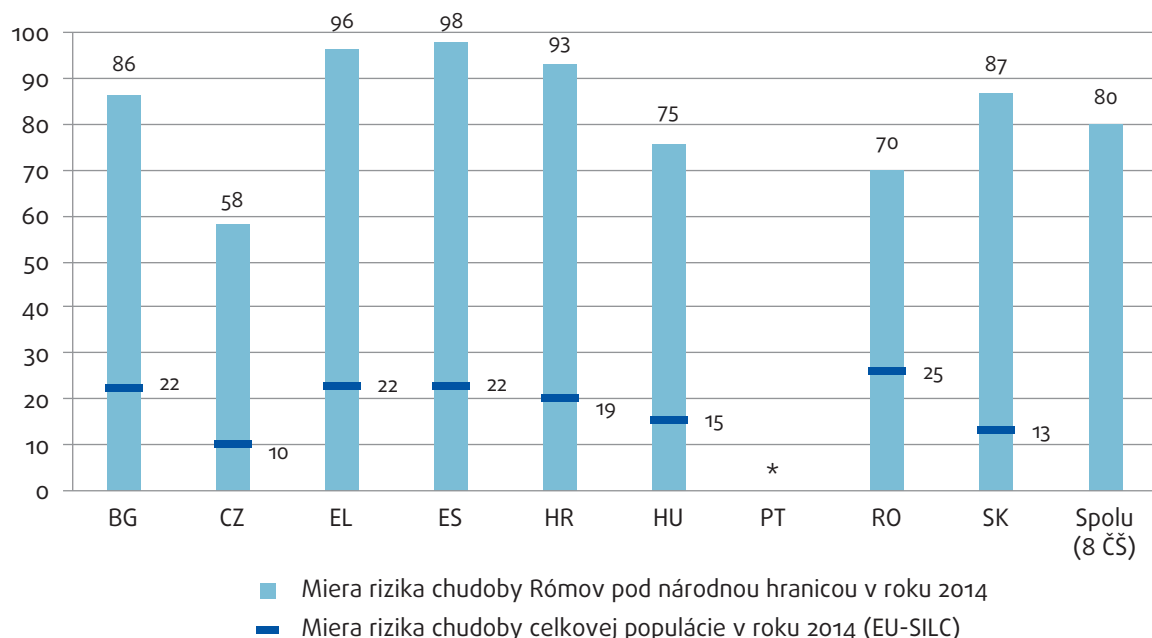
Miera rizika chudoby zahŕňa osoby, ktoré žijú v domácnostiach s ekvivalentným príjmom domácnosti pod národnou hranicou rizika chudoby, čo je 60 % mediánu ročných príjmov po sociálnych transferoch a ktorý každoročne uverejňuje Eurostat.¹⁷

Celkovo 80 % Rómov, ktorí sa zúčastnili na prieskume, a ich deti, žijú s príjmom pod príslušnou národnou hranicou rizika chudoby (Obrázok 1). Na porovnanie, v roku 2014 bol priemer za celú EÚ 17 % populácie

v riziku chudoby. V Španielsku (98 %), Grécku (96 %) a Chorvátsku (93 %) takmer celá rómska populácia, na ktorú sa vzťahoval prieskum, má príjem pod národnou hranicou chudoby. Táto miera je najnižšia v Českej republike (58 %), ale stále je takmer 6-krát vyššia ako v prípade celkovej populácie.

Príjmová chudoba podľa všetkého súvisí s rezidenčnou koncentráciou Rómov. Vo väčšine krajín je podiel Rómov ohrozených chudobou najvyšší v štvrtiach, ktoré sú podľa respondentov obývané rezidentmi, z ktorých „všetci“ alebo „väčšina“ má rómsky pôvod (Obrázok 2). Grécko

Obrázok 1: Miera rizika chudoby (pod 60 % mediánu ekvivalentného príjmu po sociálnych transferoch) Rómov v porovnaní s mierou celkovej populácie podľa Eurostatu v roku 2014, podľa členského štátu EÚ (%)^{a, b}

Poznámky: * Neuplatňuje sa. Hodnota za Portugalsko nemôže byť zverejnená pre vysoký počet chýbajúcich hodnôt (>50 %).

^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach (n=26 571), vážené výsledky.

^b V riziku chudoby na základe EU-MIDIS II sú zahrnuté všetky osoby s ekvivalentným súčasným mesačným disponibilným príjmom domácnosti menším ako dvanásťnásobok národnej hranice rizika chudoby z roku 2014 (uverejnená Eurostatom). Ekvivalentný disponibilný príjem je celkový príjem domácnosti po odrátaní daní a iných zrážok vydelenej počtom členov domácnosti prepočítaný na ekvivalentných dospelých pomocou tzv. modifikovanej ekvivalentnej škály OECD (1-0.5-0.3). Eurostat [ilc_l102] (prevzaté 14. 9. 2016).

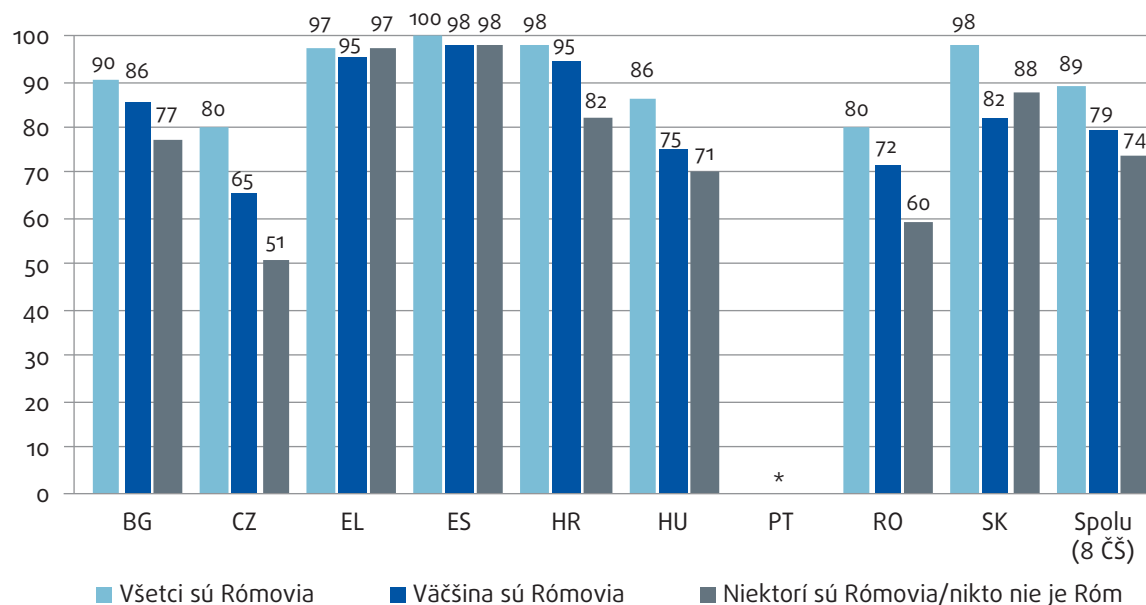
Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2014.

17 Miera vypočítaná na základe EU-MIDIS II má obmedzenú porovnatelnosť s ukazovateľom EÚ „riziko chudoby po sociálnych transferoch“. Na jednej strane informácie o príjme v rámci EU-MIDIS II boli zhromaždené v rokoch 2015 – 2016, hranica chudoby je však založená na údajoch EU-SILC z roku 2014 (najnovšie údaje, ktoré boli k dispozícii v čase prípravy tejto správy). Keďže sa očakáva, že hranica chudoby v rokoch 2015 – 2016 bude vyššia, v tejto správe by miera rizika chudoby Rómov mohla byť podhodnotená. V rámci EU-MIDIS II bola respondentom položená otázka o ich súčasnom mesačnom príjme domácnosti. Výsledkom môže byť podhodnotenie ročného príjmu domácnosti, čo znamená, že v rámci EU-MIDIS II môže dôjsť k nadhodnoteniu osôb ohrozených chudobou. Údaje zozbierané pre ukazovateľ Eurostatu poskytujú zase informácie o ročných príjmoch domácnosti.

a Španielsko sú výnimkou – v týchto členských štátoch je riziko chudoby veľmi vysoké, ale nie je podstatne odlišné v jednotlivých typoch štvrtí podľa množstva tam bývajúcich Rómov.

Na otázku, či celkový príjem domácnosti je dostatočný, aby dokázali vyjsť s peniazmi, 92 % Rómov opytovaných v prieskume uviedlo, že čelia určitým problémom v tejto oblasti, pričom 45 % uviedlo, že čelia „veľkým problémom“. V Grécku a Portugalsku tento podiel dosahuje 74 % (Obrázok 3).

Obrázok 2: Miery rizika chudoby^a a koncentrácia^b Rómov v obytných štvrtiach, podľa členského štátu EÚ (%)^c

Poznámky: * Neuplatňuje sa. Hodnota za Portugalsko nemôže byť zverejnená pre vysoký počet chýbajúcich hodnôt (>50 %).

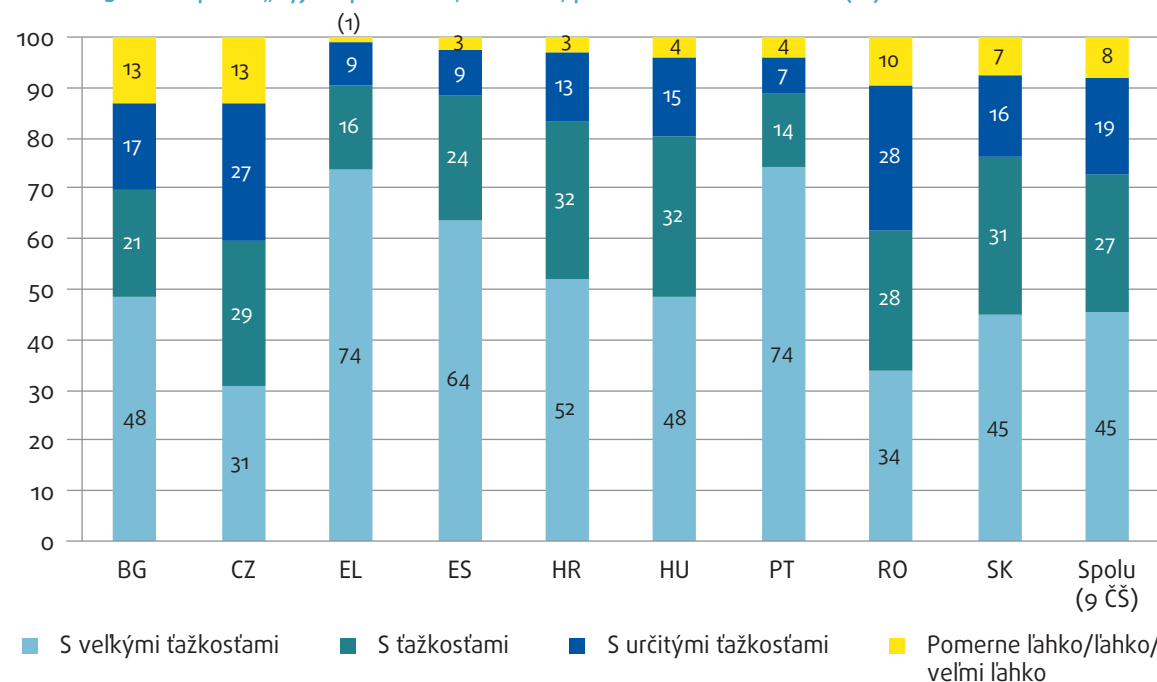
^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach okrem Portugalska (n=26 419), vážené výsledky.

^b V súvislosti s koncentráciou sa kládla otázka: „Koľko obyvateľov má podľa vás v mieste, kde žijete, rovnaký rómsky pôvod ako vy? Všetci obyvatelia, väčšina z nich, niektorí alebo nikto?“

^c Z dôvodu zaokrúhľovania sa súčty kategórií na obrázku môžu líšiť od textu o jeden percentuálny bod.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia

Obrázok 3: Schopnosť „vyjsť s peniazmi“, Rómovia, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach (n=31 334), vážené výsledky.

^b Otázka v prieskume: „Ak sa zamyslíte nad celkovým príjmom vašej domácnosti, dokáže vaša domácnosť z tohto príjmu vyžiť?“

^c Z dôvodu zaokrúhľovania sa súčty kategórií na obrázku môžu líšiť od textu o jeden percentuálny bod.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia

2.1.2. Hlad

V článku 25 Všeobecnej deklarácie ľudských práv a v článku 11 Medzinárodného paktu o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach (ICESCR) sa uvádza právo každého na potraviny a potrebné sociálne opatrenia. Právo na sociálnu pomoc je ustanovené v článku 34 Charty základných práv EÚ (prístup k sociálnemu zabezpečeniu a sociálnej pomoci). Tieto práva sú jasne porušované, ak ľudia trpia hladom a podvýživou. Výbor pre hospodárske, sociálne a kultúrne práva (CESCR) vyložil právo na primeranú potravu vo Všeobecnej poznámke číslo 12 (1999), v ktorej sa uvádza, že právo sa realizuje, ak každý muž, žena a dieťa, sám/sama alebo v spoločenstve s ostatnými, má neustále fyzický a ekonomický prístup k primeranej potrave alebo prostriedkom na jej zaobstaranie. Ukončiť hlad, dosiahnuť potravinovú bezpečnosť predstavuje ďalší pilier cieľov OSN o trvalo udržateľnom rozvoji.

Na **Obrázku 4** je znázornené, že 7 % opytovaných Rómov žije v domácnostiach, kde aspoň jedna osoba išla v priebehu posledného mesiaca pravidelne spať o hlade (t. j. 4-krát alebo viac). Takúto skúsenosť má 17 % Rómov v Chorvátsku, 13 % Rómov v Grécku a 11 % Rómov v Maďarsku. V Grécku takmer každá druhá osoba (47 %) žije v domácnosti, kde niekto musel ísť v priebehu posledného mesiaca spať o hlade aspoň raz. Toto vyvoláva mimoriadne obavy, keďže Grécko vykazuje najvyššie miery

Ciele a zámery trvalo udržateľného rozvoja prijaté OSN

Cieľ č. 2: Ukončiť hlad, dosiahnuť potravinovú bezpečnosť a lepšiu výživu a podporovať trvalo udržateľné poľnohospodárstvo.

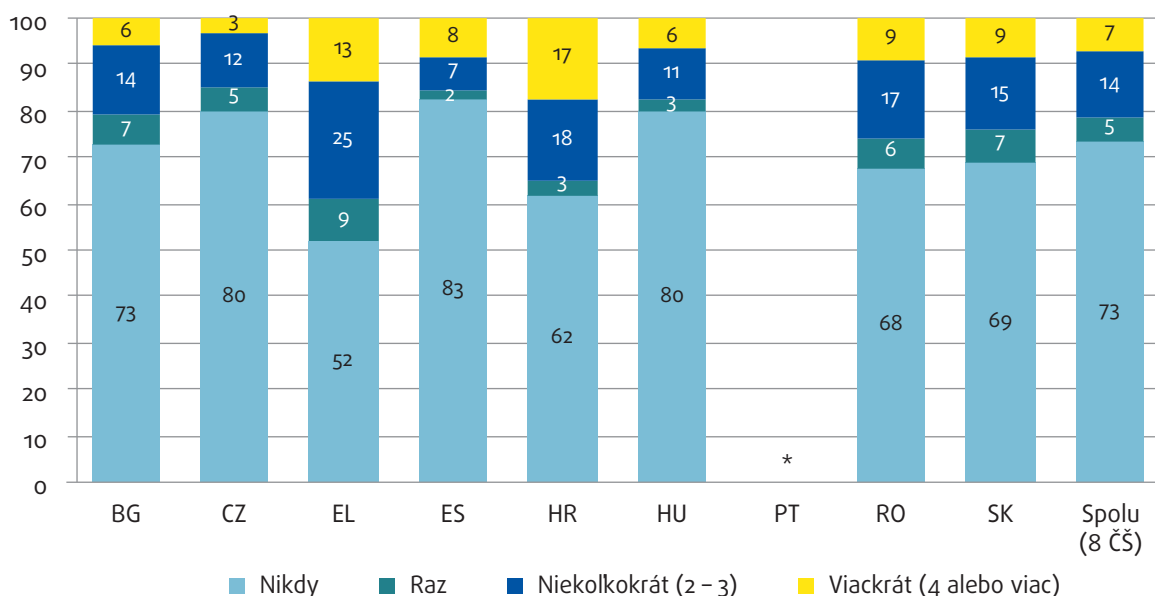
Zámer č. 1. Do roku 2030 ukončiť hlad a zabezpečiť všetkým ľuďom, najmä chudobným a zraniteľným vrátane malých detí prístup k bezpečnej, výživnej a postačujúcej strave po celý rok.

Zámer č. 2. Do roku 2030 odstrániť všetky formy podvýživy a do roku 2025 dosiahnuť medzinárodne dohodnuté ciele ohľadom zakrpatenia a vychudnutia detí mladších ako 5 rokov a vyriešiť výživové potreby dospelých dievčat, tehotných a dojčiacich žien a starších osôb.

Rómov v platenej práci, ktorá podľa všetkého nepostačuje ani na pokrytie základných potrieb, ako napríklad na potraviny. Navyše zo zistení vyplýva, že v priemere každé tretie rómske dieťa v krajinách, kde sa uskutočnil prieskum, žije v domácnosti, ktorá čelila hladu aspoň raz v priebehu posledného mesiaca pred dňom prieskumu.

V porovnaní so zisteniami z prieskumu z roku 2011 podiel Rómov žijúcich v domácnostiach, kde aspoň jedna osoba išla spať o hlade aspoň raz v priebehu posledného mesiaca, klesol v Bulharsku, Českej republike, Maďarsku a Rumunsku. V Grécku, na Slovensku a v Španielsku nedošlo k zmene.

Obrázok 4: Rómovia žijúci v domácnostiach, kde v priebehu posledného mesiaca aspoň jedna osoba išla spať o hlade raz, niekoľkokrát alebo štyri alebo viackrát, podľa členského štátu EÚ (%)^{a, b}

*Poznámky: * Neuplatňuje sa. Hodnota za Portugalsko nemôže byť zverejnená pre vysoký počet chýbajúcich hodnôt (>25%).*

^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach (n=31 793), vážené výsledky.

^b Otázka v rámci prieskumu: „Išli ste v priebehu predchádzajúceho mesiaca vy alebo niekto v domácnosti niekedy spať o hlade, lebo nebolo dosť peňazí na jedlo? Ak áno, ako často k tomu došlo v priebehu predchádzajúceho mesiaca?“

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

2.2. Participácia na trhu práce

Článok 15 Charty základných práv EÚ chráni právo na prácu. Prvým hlavným cieľom stratégie Európa 2020 je zabezpečiť, aby do roku 2020 bolo 75 % obyvateľov EÚ vo veku 20 - 64 rokov zamestnaných. Odporúčanie Rady z roku 2013 vyzýva, aby členské štáty prijali účinné opatrenia na dosiahnutie tohto cieľa vrátane boja proti diskriminácii a podpory prvých pracovných skúseností, odbornej prípravy, prípravy na pracovisku, celoživotného vzdelávania a rozvoja zručností, ako aj podpory samostatnej zárobkovej činnosti a podnikania. Tri zo zámerov cieľa OSN o trvalo udržateľnom rozvoji číslo 8 – „Podporovať inkluzívny a trvalo udržateľný ekonomický rast, zamestnanosť a riadnu prácu pre všetkých“ – sú zamerané na participáciu na trhu práce.

Cieľ a zámery trvalo udržateľného rozvoja prijaté OSN

Cieľ č. 8: Podporovať inkluzívny a trvalo udržateľný ekonomický rast, zamestnanosť a riadnu prácu pre všetkých.

Zámer č. 5. Do roku 2030 dosiahnuť plnú a produktívnu zamestnanosť a zabezpečiť riadnu prácu pre všetky ženy a mužov vrátane mladých ľudí a osôb so zdravotným postihnutím a zabezpečiť rovnakú odmenu za rovnakú prácu.

Zámer č. 6. Do roku 2020 podstatne znížiť podiel mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy.

Zámer č. 8. Chrániť pracovné práva a podporovať bezpečné a stabilné pracovné podmienky pre všetkých pracujúcich vrátane pracujúcich migrantov – najmä migrantky a osoby s neistým zamestnaním.

2.2.1. Hlavná ekonomická aktivita - stav

V priemere jeden zo štyroch Rómov vo veku 16 alebo viac rokov (25 %) uviedol pri opytovaní na hlavnú ekonomickú aktivitu, že je „zamestnaný“ alebo „samostatne zárobkovo činný“ (Tabuľka 1). Patrí sem práca na plný úväzok, na skrátenej úväzok ako aj „príležitostná práca“ ak sa táto rozumie ako hlavná činnosť.¹⁸ V rámci celkovej populácie v príslušných deviatich členských štátoch Európskej únie uvádza, že sú zamestnané takmer dvakrát toľko (64 %) osôb.¹⁹ V porovnaní so zisteniami prieskumu z roku 2011 nemožno pozorovať žiadne

podstatné zlepšenie. Miera zamestnanosti Rómov na základe seba deklarovanej ekonomickej aktivity je najvyššia v Grécku (43 %), nasleduje Maďarsko (36 %) a Portugalsko (34 %). Najnižšia miera bola zaznamenaná v Chorvátsku (8 %) a Španielsku (16 %).

Jedna tretina členov rómskych domácností, ktoré sa zúčastnili na prieskume (34 %), sú na základe vlastného vyhlásenia „nezamestnaní“. Ich podiel presiahol 50 % v Chorvátsku (62 %), Španielsku (57 %) a v Bulharsku (55 %). Mimoriadne nízke podiely nezamestnaných na základe deklarácie svojej ekonomickej aktivity boli zaznamenané v Rumunsku - na úrovni 5 %. Po ňom nasleduje Portugalsko so 17 % a Maďarsko s 23 %. Keďže vnímanie osoby, že je nezamestnaná, a podiel osôb podieľajúcich sa na domácich prácach sú vzájomne prepojené, bolo by potrebné pozrieť sa na úrovni jednotlivých krajín bližšie na to, či ide o nedostatočnú evidenciu nezamestnanosti alebo zrušenie registrácie na trhu práce, a či k tomu došlo v dôsledku ich rezignácie.

Navyše Tabuľka 1 indikuje značné rodové rozdiely: 34 % rómskych mužov uvádza ako svoju hlavnú aktivitu „zamestnaný“ v porovnaní len so 16 % rómskych žien. Pre porovnanie, rodové rozdiely v celkovej populácii sú tak isto značné, nie však také veľké ako u Rómov (71 % zamestnaných mužov v porovnaní s 57 % žien). Rodové rozdiely v participácii na trhu práce medzi Rómami by sa dali vysvetliť vyššou účasťou žien na domácich prácach, ktorá tvorí ich hlavnú deklarovanú ekonomickú aktivitu. Prieskum Rómov z roku 2011 tiež ukázal značné rodové rozdiely v participácii na trhu práce a vyšší podiel žien, ktoré sa podieľajú najmä na domácich prácach. Domáce práce v roku 2016 predstavujú (a v roku 2011 predstavovali) druhú najvyššiu kategóriu ekonomickej aktivity uvádzanú respondentmi po „nezamestnanosti“. Podľa zistení EU-MIDIS II, 28 % všetkých opytovaných rómskych žien uviedlo domáce práce ako svoju hlavnú ekonomickú činnosť v porovnaní so 6 % všetkých rómskych mužov. V prípade rómskych žien je tento pomer v porovnaní so ženami z celkovej populácie vyšší. Dalo by sa to vysvetliť očakávaním tradičných rodových úloh.²⁰

Približne 12 % rómskych respondentov uvádza ako svoju hlavnú ekonomickú činnosť „v dôchodku“ bez väčšieho rozdielu medzi mužmi a ženami. Táto hodnota je pomerne nízka a odráža fakt, že v porovnaní s celkovou populáciou sú Rómovia v priemere mladší. Dalo by sa to vysvetliť vyššími mierami pôrodnosti a nižšími strednými dĺžkami života Rómov vo väčšine krajín, kde sa prieskum uskutočnil.²¹ Podiel Rómov „v dôchodku“ je najnižší na úrovni 2 % v Chorvátsku a Grécku.

18 'Ekonomická aktivita' sleduje u všetkých členov domácnosti ich súčasný status, pokiaľ ide o zamestnanie. Odlišuje sa od konceptu zamestnanosti používaného MOP ako aj konceptu používaného vo výberovom zisťovaní pracovných síl (premenná MAINSTAT). Pod „zamestnanosťou“ sa rozumie aj malé množstvo neplatených prác v rodinných podnikoch, keďže to prispieva k príjmu rodiny.

19 Na základe vyžiadovaných údajov od Eurostatu z výberového zisťovania pracovných síl o seba deklarovanom pracovnom statuse (premenná MAINSTAT), 15 rokov a starší.

20 FRA (2014).

21 Fundación Secretariado Gitano (ed.) (2009).

Tabuľka 1: Deklarovaná hlavná ekonomická činnosť v deviatich členských štátoch EÚ, všetky osoby v rómskych domácnostiach vo veku 16 rokov a viac (%)^{a,b}

Členský štát EÚ		Zamestnané osoby	Nezamestnané osoby	Nepracujúci z dôvodu choroby alebo zdravotného postihnutia	Domáce práce	V dôchodku	Iné neaktívne (vzdelávanie, vojenská služba, iné)
BG	Ženy	16	59	(1)	6	16	3
	Muži	29	52	(1)	(0)	13	5
	Spolu	23	55	1	3	14	4
CZ	Ženy	21	30	5	18	18	8
	Muži	37	35	3	(1)	16	8
	Spolu	29	32	4	9	17	8
EL	Ženy	20	26	2	48	(1)	(2)
	Muži	67	25	4	(0)	(2)	(2)
	Spolu	43	26	3	25	2	2
ES	Ženy	12	51	3	24	6	4
	Muži	21	63	5	(0)	6	5
	Spolu	16	57	4	12	6	5
HR	Ženy	5	51	4	34	(1)	6
	Muži	11	74	3	(0)	(2)	8
	Spolu	8	62	4	17	2	7
HU	Ženy	26	22	8	14	13	17
	Muži	45	24	5	(0)	16	9
	Spolu	36	23	6	7	14	13
PT	Ženy	23	12	(1)	46	9	9
	Muži	44	22	(1)	(1)	15	18
	Spolu	34	17	(1)	24	12	13
RO	Ženy	13	4	2	59	10	11
	Muži	42	6	4	22	13	13
	Spolu	28	5	3	40	12	12
SK	Ženy	14	46	4	15	13	8
	Muži	26	50	4	(1)	11	8
	Spolu	20	48	4	8	12	8
Spolu (9 ČŠ)	Ženy	16	32	3	28	12	8
	Muži	34	35	4	6	12	9
	Spolu	25	34	4	17	12	8

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku 16 rokov a starších v rómskych domácnostiach (n=22 097), vážené výsledky.

^b Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

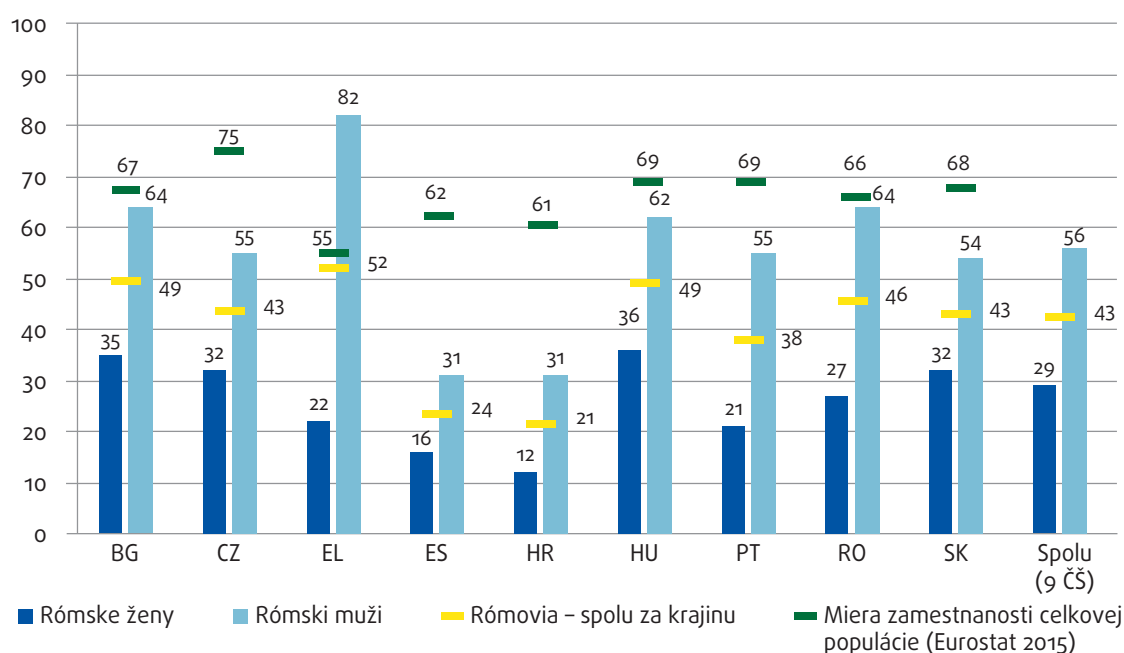
Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

2.2.2. Platená práca

Pojem „platená práca“ sa vzťahuje na osoby, ktoré v čase prieskumu uviedli, že sú „zamestnané“ alebo „samostatne zárobkovo činné“²² vrátane tých, ktorí v predchádzajúcich štyroch týždňoch vykonávali nejakú prácu za účelom zarobiť nejaké peniaze.²³ Toto je hrubá aproximácia definície miery zamestnanosti, ktorú používa Eurostat na meranie cieľov stratégie Európa 2020.²⁴

Otázka o „nejakej práci vykonávanej v priebehu posledných štyroch týždňov“ pridáva k miere deklarovanej zamestnanosti v priemere 18 percentuálnych bodov. Celkovo je preto miera platenej práce v prípade Rómov v deviatich členských štátoch EÚ, kde sa tento prieskum uskutočnil, 43 % (Obrázok 5). Je to výrazne pod priemerom miery zamestnanosti za EÚ-28 (70 % v roku 2015). Podiel platenej práce je najvyšší v Grécku (52 %) a najnižší v Chorvátsku (21 %).

Obrázok 5: Miera platenej práce v prípade rómskych žien a mužov^a vo veku 20 – 64 rokov vrátane samostatne zárobkovo činných osôb a príležitostnej práce alebo práce v priebehu posledných štyroch týždňov v porovnaní s mierou zamestnanosti v roku 2015 podľa stratégie Európa 2020 (Eurostat),^b podľa členského štátu EÚ (%)

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku 20 - 64 rokov v rómskych domácnostiach (n=17 806), vážené výsledky.

^b Miera zamestnanosti podľa stratégie Európa 2020: Eurostat t2020_10 (prevzaté 13. 9. 2016). Tento údaj sa vypočíta vydelením počtu osôb vo veku od 20 do 64 rokov, ktorí sú zamestnaní, celkovým počtom osôb v populácii rovnakej vekovej skupiny. Ukazovateľ je založený na koncepcii MOP. Výberové zisťovanie pracovných síl.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

24 Vypočítaná miera platenej práce nie je úplne porovnateľná s mierou zamestnanosti vykazovanou Eurostatom na základe koncepcie MOP. Podľa nej sa za zamestnané osoby považujú osoby vo veku 15 rokov alebo staršie, ktoré odpracovali aspoň jednu hodinu za mzdu alebo odmenu alebo príjem rodiny počas referenčného týždňa alebo osoby, ktoré neboli v práci počas referenčného týždňa, ale mali prácu alebo podnikanie, kde boli dočasne neprítomné. Miera platenej práce vypočítaná v prieskume Rómov je založená na registri členov domácnosti a respondentskom dotazníku o deklarovanej súčasnej hlavnej ekonomickej činnosti. Osoby, ktoré poskytujú neplatenú pomoc v rodinných podnikoch, boli vylúčené. Ak v prípade hlavnej činnosti bolo uvedené „neaktívna“ alebo „neplatená“, bola položená otázka, či osoba „vykonávala počas posledných 4 týždňov nejakú prácu, aby zarobila peniaze“. Táto otázka bola určená na získanie informácií o neformálnej práci a drobných prácach, ktoré môžu prispieť k prežitiu rodiny a pre niektoré rómske domácnosti môže byť obzvlášť dôležitá. V porovnaní s konceptom MOP nie sú neplatená pomoc ani rodičovská dovolenka explicitne začlenené do definície miery „platenej práce“.

22 Neplatení pomocníci v rodinných podnikoch boli vylúčení z tejto definície.

23 Prieskum Rómov z roku 2011 sa nepýtal na „nejakú platenú prácu za posledné 4 týždne“, takže priame porovnanie s výsledkami z roku 2016 nie je možné.

Vo všetkých krajinách boli zaznamenané výrazné rodové rozdiely. Najväčšie boli v Grécku (22 % rómskych žien v platenej práci v porovnaní s 82 % rómskych mužov) a potom v Rumunsku (27 % oproti 64 %). Najmenšie rodové rozdiely boli zistené v Španielsku, kde v posledných štyroch týždňoch malo platenú prácu 16 % rómskych žien a 31 % rómskych mužov.

Podiel Rómov v platenej práci je najbližší k podielu zaznamenanom pre celkovú populáciu v Grécku a v prípade rómskych mužov ho dokonca prevyšuje. Na jednej strane to možno čiastočne vysvetliť vysokým podielom Rómov, ktorí sa vyhlasujú za samostatne zárobkovo činné osoby a ktorí vykonávajú príležitostné práce (zaznamenané aj v prieskume Rómov z roku 2011). Na druhej strane kombinácia vysokej miery platenej práce a vysokej miery chudoby (96 % v prípade Rómov v Grécku) poukazuje na to, že mnohí Rómovia sú „pracujúcou chudobou“ alebo pracujú najmä v málo platených zamestnaniach. Vo všetkých ostatných štátoch miera platenej práce v prípade

Rómov je nižšia ako v prípade celkovej populácie, tak u mužov, ako aj u žien.

Podiel osôb v platenej práci sa podstatne líši podľa veku respondenta (Tabuľka 2) a vypadá podobne vo všetkých skúmaných krajinách. Celkovo je v platenej práci 48 % osôb vo veku 25 – 54 rokov a 38 % osôb vo veku 20 – 24 rokov. Situácia v prípade starších ľudí je však podstatne horšia: v priemere len 24 % Rómov vo veku 55 – 64 rokov je v platenej práci v porovnaní s priemerom 53 % v rámci tej istej vekovej skupiny za celú EÚ-28. Len v Portugalsku (49 %) a Grécku (48 %) sa miera platenej práce v prípade Rómov starších ako 55 rokov blíži k mieram zamestnanosti v celkovej populácii. Pre všetky vekové kategórie je však táto miera oveľa nižšia ako je cieľ stratégie Európa 2020 - 75 % zamestnaných osôb. Situácia mladých Rómov - vo veku 16 až 24 rokov - je rovnako hrozivá: v priemere len 27 % ich je v platenej práci v porovnaní s priemerom 33 % mladých ľudí v rovnakej vekovej skupine v celkovej populácii EÚ-28.

Tabuľka 2: Miera platenej práce v prípade Rómov vo veku 20 - 64 rokov vrátane samostatne zárobkovo činných osôb, príležitostnej práce a práce v predchádzajúcich štyroch týždňov, podľa vekovej skupiny a krajiny (%)^{a,b,c}

Členský štát EÚ	20 – 24 rokov	25 – 54 rokov	55 – 64 rokov	Spolu 20 – 64 rokov
BG	45	55	31	49
CZ	34	50	22	43
EL	45	55	48	52
ES	24	25	16	24
HR	22	22	(19)	21
HU	47	56	22	49
PT	28	37	49	38
RO	43	52	22	46
SK	35	48	23	43
Spolu	38	48	24	43

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku 20 - 64 rokov v rómskych domácnostiach (n=17 806), vážené výsledky.

^b Na základe dotazníka pre členov domácnosti a respondentského dotazníka o deklarovanej súčasnej hlavnej ekonomickej činnosti. Ak v prípade hlavnej činnosti bolo uvedené „neaktívna“, v rámci prieskumu bola položená otázka, či osoba „vykonávala počas posledných 4 týždňov nejakú prácu, aby zarobila peniaze“. Osoby, ktoré poskytujú neplatenú pomoc v rodinných podnikoch, sú vylúčené.

^c Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

2.2.3. Mladí ľudia, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy

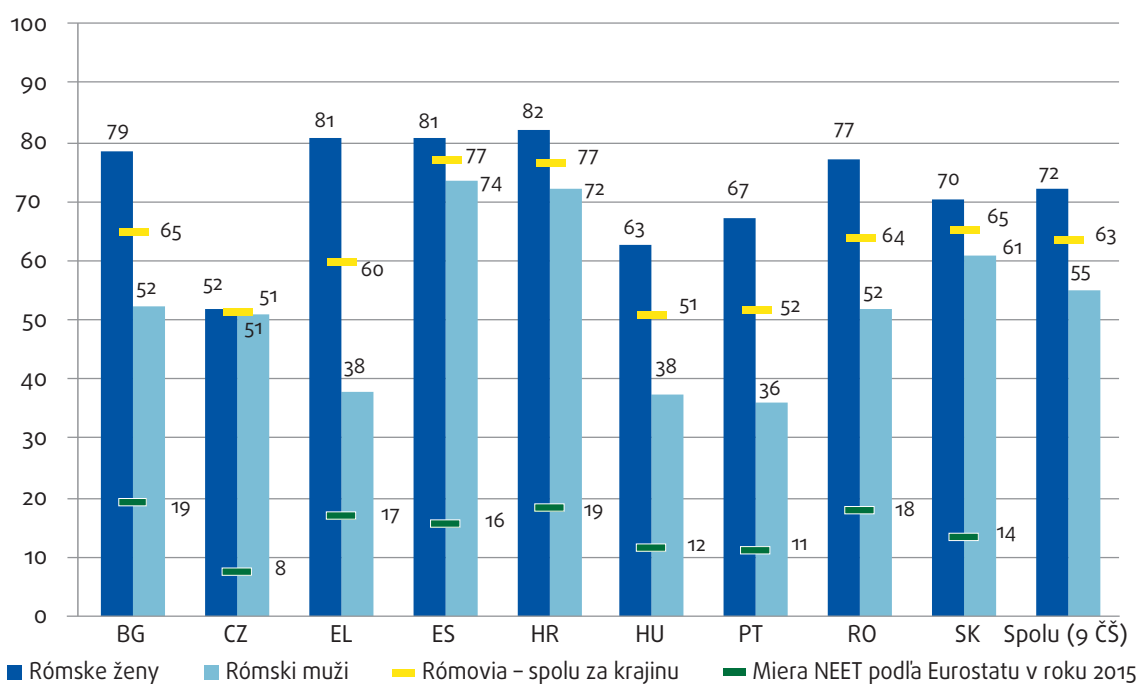
Eurostat každoročne zverejňuje údaje o osobách vo veku 15 až 24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy (NEET). Je to dôležitý ukazovateľ podielu mladých ľudí, ktorých najvyšší ukončený stupeň vzdelania je nižšie sekundárne vzdelanie (druhý stupeň základnej školy), ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy.

Podobný ukazovateľ vypočítaný pre Rómov vo veku 16 až 24 rokov na základe EU-MIDIS II ukazuje, že podiel mladých Rómov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo ďalšej odbornej prípravy ako svojej hlavnej ekonomickej činnosti je v priemere 63 %. Pre rovnakú vekovú skupinu v celkovej populácii v EÚ-28 to je 12 %.²⁵

Rozdiel medzi mladými Rómami a celkovou populáciou je obzvlášť veľký v Českej republike, kde podiel Rómov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy, je 6-krát vyšší ako v prípade celkovej populácie (Obrázok 6).

Výsledky tiež ukazujú podstatné rodové rozdiely. V priemere za deväť sledovaných krajín 72 % rómskych žien vo veku 16 až 24 rokov nie je zamestnaných, ani nie sú v procese vzdelávania prípadne v odbornej prípravy v porovnaní s 55 % mladých mužov. Rodové rozdiely sú najvyššie v Grécku, Portugalsku a Maďarsku. V Grécku 81 % rómskych žien vo veku 16 - 24 nie je zamestnaných, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy v porovnaní s 38 % mladými rómskymi mužmi. Tento podiel dosahuje 67 % v Portugalsku a 63 % v Maďarsku spomedzi mladých rómskych žien a 36 % respektíve 38 % spomedzi mužov v rovnakej vekovej skupine.

Obrázok 6: Mladí Rómovia vo veku 16 – 24 rokov, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy ako svojej hlavnej ekonomickej činnosti, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku 16 – 24 rokov v rómskych domácnostiach (n=4 189), vážené výsledky. ^b Na základe dotazníka pre členov domácnosti a respondentského dotazníka o deklarovanej súčasnej hlavnej ekonomickej činnosti. ^c Miera NEET podľa Eurostatu v roku 2015: edat_lfse_20 (prevzaté 13. 10. 2016). Percentuálny podiel populácie vo veku 15 – 24 rokov, ktorá nie je zamestnaná, ani nie je v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy na základe koncepcie organizácie MOP.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia, Eurostat, miera NEET v roku 2015, celková populácia.

²⁵ Porovnatelnosť údajov z EU-MIDIS II a mierou NEET podľa Eurostatu je obmedzená z dôvodu rôzneho vymedzenia pojmu a rôznych pásiem vekových skupín. Ak by sa zohľadnili 15-roční, hodnoty by boli nižšie o niekoľko percentuálnych bodov v prípade tých, ktorí nie sú zamestnaní, ani nie sú v procese vzdelávania alebo odbornej prípravy. Miera NEET podľa Eurostatu je založená na koncepcii MOP, ktorá sa vzťahuje na odpracovanie aspoň jednej hodiny v minulom týždni, zatiaľ čo EU-MIDIS II sa pýta na deklarovанú hlavnú ekonomickú činnosť.

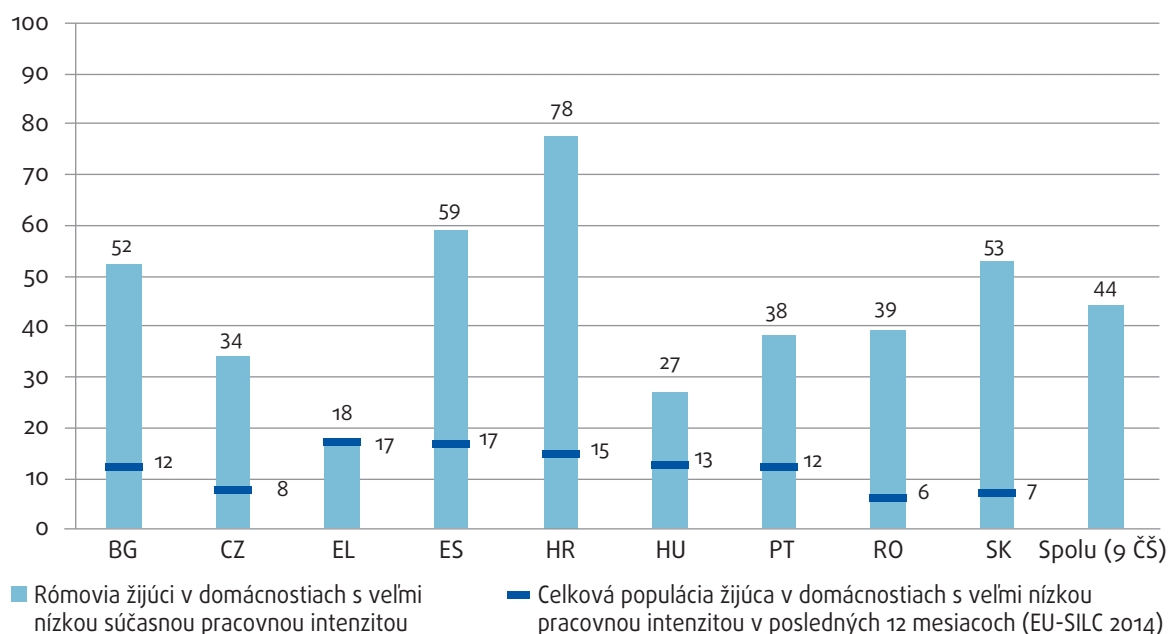
2.2.4. Nízka pracovná intenzita domácností

„Osoby, ktoré žijú v domácnostiach s veľmi **nízkou pracovnou intenzitou**“ sú jednou zložkou hlavného ukazovateľa sociálneho začlenenia stanoveného v **stratégii Európa 2020** - „osoby **ohrozené chudobou** a sociálnym vylúčením“.

Pracovná intenzita je pomer medzi počtom členov domácnosti v produktívnom veku (18 až 59 rokov) okrem osôb vo veku 18 až 24 rokov vo vzdelávacom procese, ktorí v súčasnosti pracujú a celkovým počtom osôb v produktívnom veku v domácnosti. Pracovná intenzita je definovaná ako „nízka“, ak je pod úrovňou 20 % celkového potenciálu domácnosti.²⁶

Napriek obmedzenej porovnateľnosti vyplývajú z výsledkov veľké rozdiely medzi Rómami a celkovou populáciou vo všetkých krajinách, kde sa uskutočnil prieskum s výnimkou Grécka (**Obrázok 7**). V priemere žije v domácnostiach s nízkou pracovnou intenzitou vypočítanou ako hrubá aproximácia ukazovateľa Eurostatu z roku 2014 44 % Rómov. Podľa tohto ukazovateľa žije v domácnostiach s nízkou intenzitou práce 11 % obyvateľov EÚ-28. Najmenší rozdiel v porovnaní s celkovou populáciou možno pozorovať v Grécku (18 % oproti 17 %), čo možno vysvetliť vysokým percentom samostatne zárobkovo činných Rómov. Naopak najväčší rozdiel je zaznamenaný v Chorvátsku (78 % oproti 15 %) a na Slovensku (53 % oproti 15 %).

Obrázok 7: Rómovia vo veku 0 - 59 rokov žijúci v domácnostiach so súčasnou nízkou pracovnou intenzitou, podľa členského štátu EÚ (%)^{a, b, c}

Poznámky:

- ^a Zo všetkých osôb vo veku 0 - 59 rokov v rómskych domácnostiach (n=33 785), vážené výsledky.
- ^b Osoby žijúce v domácnostiach s veľmi nízkou pracovnou intenzitou sú definované ako osoby všetkých vekových kategórií (0 - 59 rokov) žijúce v domácnostiach, kde členovia domácnosti v produktívnom veku (18 - 59 rokov) pracovali menej než 20 % ich celkového potenciálu na základe súčasného stavu činnosti.
- ^c Miera nízkej pracovnej intenzity, Eurostat 2014: *ilc_lvhl11* (prevzaté 13. 9. 2016). Osoby žijúce v domácnostiach s veľmi nízkou pracovnou intenzitou sú definované ako osoby všetkých vekových kategórií (0 - 59 rokov) žijúce v domácnostiach, v ktorých ich členovia v produktívnom veku (18 - 59 rokov) pracovali menej než 20 % z ich celkového potenciálu v priebehu predchádzajúcich 12 mesiacov.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2014, celková populácia.

²⁶ Porovnateľnosť s pracovnou intenzitou na základe definície Eurostatu je obmedzená. Podľa Eurostatu je to pomer medzi počtom mesiacov, ktoré členovia domácnosti v produktívnom veku (osoby vo veku 18 - 59 rokov okrem nezaopatrených detí a mladých ľudí vo veku 18 - 24 rokov) pracovali v priebehu referenčného príjmového roka a celkovým počtom mesiacov, ktoré členovia tej istej domácnosti mohli teoreticky pracovať. V prípade osôb, ktoré vyhlásili, že pracovali na kratší pracovný úväzok, počet mesiacov odpracovaný na miestach v ekvivalentoch plného pracovného času sa odhaduje na základe počtu hodín zvyčajne odpracovaných v čase rozhovoru. Definícia použitá pre EU-MIDIS II poskytuje len informácie o súčasnej situácii a nezohľadňuje plný/kratší pracovný čas, preto by hodnota nízkej pracovnej intenzity mohla byť podhodnotená.

2.3. Vzdelávanie

Právo na vzdelanie je chránené podľa článku 28 Dohovoru OSN o právach dieťaťa, ktorý ratifikovali všetky členské štáty EÚ, a článku 14 Charty základných práv EÚ. Členské štáty EÚ sú povinné zabezpečiť, aby všetky deti mali rovnaký prístup k vzdelávaniu, najmä k povinnej školskej dochádzke. Podľa UNESCO osoby, ktoré nedokončia aspoň povinnú školskú dochádzku, čelia vysokému riziku života v chudobe a majú obmedzené možnosti na rozvoj schopností učiť sa a dosiahnuť svoj plný potenciál.²⁷

V Odporúčaní Rady z roku 2013 sa prístup k vzdelávaniu uvádza ako kľúčová tematická oblasť. Odporúča, aby členské štáty EÚ prijali účinné opatrenia na zabezpečenie rovnakého zaobchádzania s rómskymi chlapcami a dievčatami a na zabezpečenie ich neobmedzeného prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu v rovnakých školách

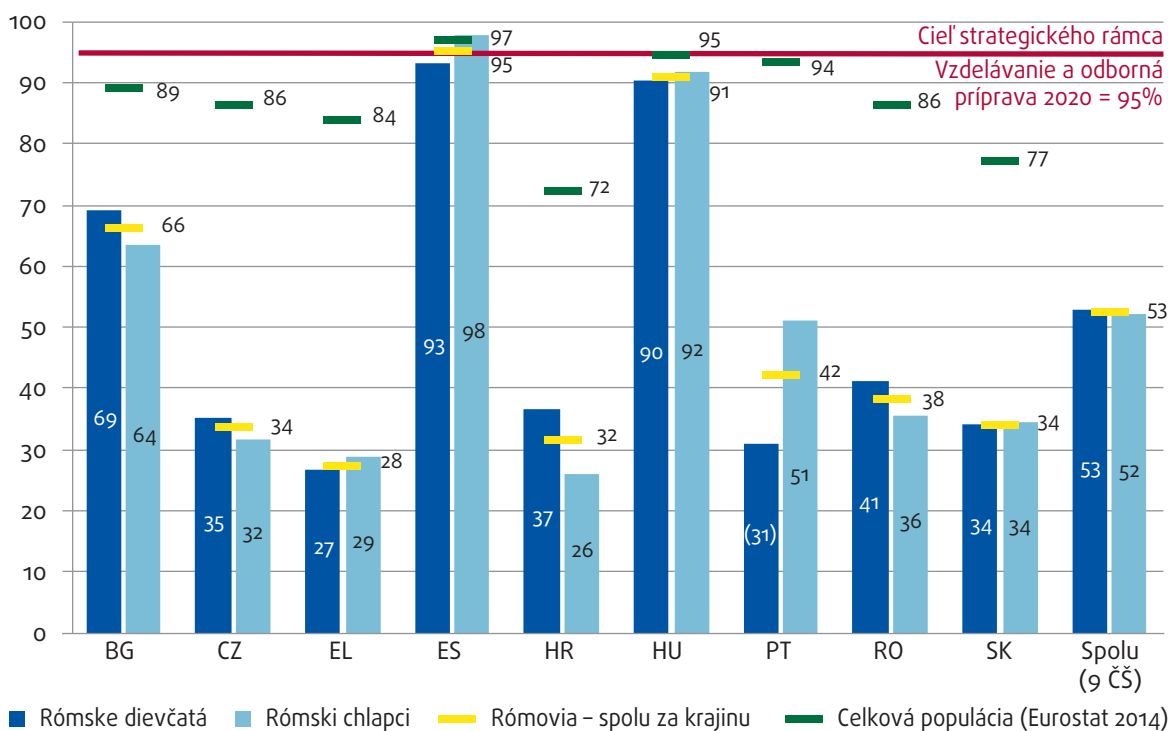
ako navštevujú nerómske deti. Dokument ďalej odporúča členským štátom EÚ prijať opatrenia na zabezpečenie, aby všetci rómski žiaci ukončili aspoň povinnú školskú dochádzku. Ukazovatele uvedené v tejto časti odrážajú kľúčové opatrenia navrhované v tomto Odporúčaní.

2.3.1. Zaškolenosť

Predškolské vzdelávanie

Predškolské vzdelávanie a rozvoj predstavujú dôležitú podmienku budúcich možností v živote. Zabezpečenie rovnakého štartu do života pre rómske deti ako majú ich nerómski rovesníci je nevyhnutným predpokladom na prelomenie začarovaného kruhu medzigeneračného prenosu chudoby.²⁸ Strategický rámec EÚ pre spoluprácu vo vzdelávaní a odbornej príprave – Vzdelávanie a odborná príprava 2020 (ET 2020) – uznáva potenciál

Obrázok 8: Deti vo veku od 4 rokov do veku začatia povinnej školskej dochádzky (platného v jednotlivých krajinách), podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c,d}

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku od 4 rokov do veku začatia povinného primárneho vzdelávania pre jednotlivé krajiny v rómskych domácnostiach (n=1 776), vážené výsledky.
^b Otázka v rámci prieskumu vyplnená respondentom za všetky deti, ak pravidelne navštevujú verejné alebo súkromné zariadenia starostlivosti o deti (škôlka, predškolské vzdelávanie a pod.)
^c Rôzne vekové skupiny na účasť v predškolskom vzdelávaní v krajinách: 4 - 6 rokov v Bulharsku a Chorvátsku; 4 - 5 rokov v ostatných krajinách.²⁹ Vek sa počíta na ročnom základe, a preto údaje nezohľadňujú skorší alebo neskorší začiatok primárneho vzdelávania jednotlivého dieťaťa.
^d Eurostat: Cieľ strategického rámca Vzdelávanie a odborná príprava 2020 –educ_uoe_enra10 (prevzaté 20. 10. 2016) s použitím údajov z evidencie vzdelávacích zariadení.
 Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat 2014, celková populácia.

27 UNESCO (2010), s. 155.

28 Svetová banka (2012).

29 Európska komisia/EACEA/Eurydice (2015).

predškolského vzdelávania a starostlivosti pri riešení sociálneho začlenenia a ekonomických otázok. Stanovuje cieľ zaistiť, aby sa aspoň 95 % detí vo veku od štyroch rokov do veku povinného primárneho vzdelávania zúčastňovalo na predškolskom vzdelávaní.³⁰

Výsledky EU-MIDIS II ukazujú, že z deviatich skúmaných krajín iba Španielsko (95 %) a Maďarsko (91 %) mali zaškolenosť takmer na úrovni cieľa ET 2020 (Obrázok 8). V ostatných krajinách s výnimkou Bulharska (66 %) sa na predškolskom vzdelávaní zúčastňuje menej ako polovica detí vo veku od štyroch rokov do veku začatia povinnej školskej dochádzky na úrovni primárneho vzdelávania.

V porovnaní s prieskumom Rómov z roku 2011 výsledky EU-MIDIS II indikujú zvýšenie zaškolenosti vo všetkých krajinách okrem Portugalska a Rumunska. Táto miera v jednotlivých krajinách však nedosahuje úroveň kritéria EÚ pre rok 2020 pre predškolské vzdelávanie a je oveľa nižšia ako v prípade celkovej populácie.

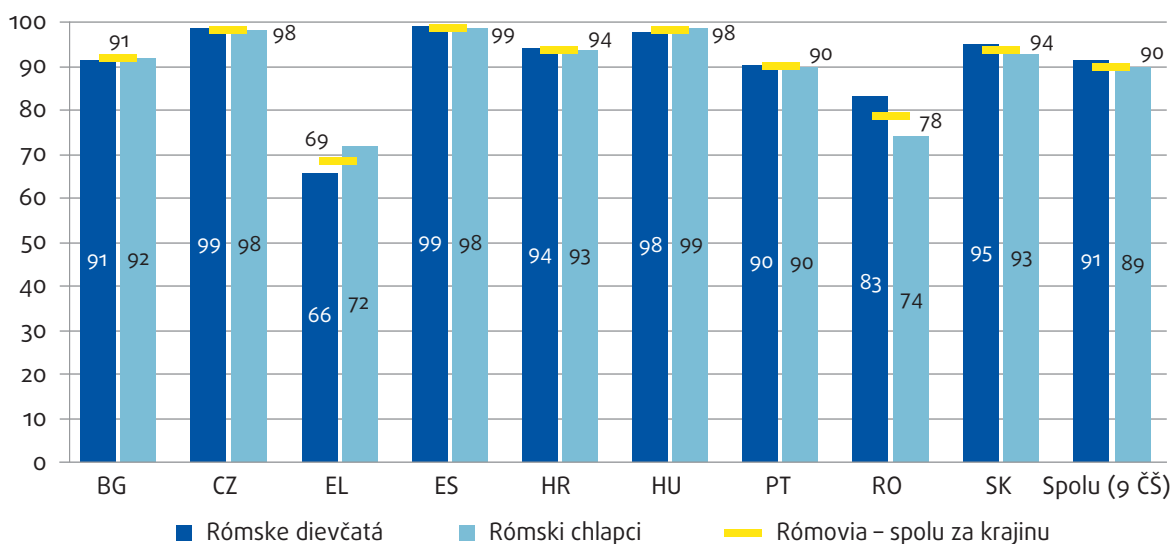
Vzdelávanie vo veku povinnej školskej dochádzky

Všetky deti, ktoré spadajú do vekovej kategórie stanovenej ako „vek povinnej školskej dochádzky“, sú zo zákona

povinné navštevovať školu. V troch z deviatich krajín takmer všetky rómske deti, ktoré by sa mali zúčastňovať na vzdelávaní (predškolská príprava, prvý stupeň ZŠ, druhý stupeň ZŠ alebo stredná škola), navštevujú školu – 99 % v Španielsku, 98 % v Českej republike a 98 % v Maďarsku (Obrázok 9). V Rumunsku a Grécku podiel rómskych detí vo veku povinnej školskej dochádzky, ktoré navštevujú školu je 77 %, resp. 69 %. V porovnaní s prieskumom Rómov z roku 2011 zistil EU-MIDIS II mierne vyššiu zaškolenosť vo veku povinnej školskej dochádzky vo väčšine krajín okrem Rumunska a Slovenska, v ktorých nenastali žiadne podstatné zmeny. Chorvátsko nebolo zahrnuté do prieskumu Rómov z roku 2011. Údaje EU-MIDIS II ukazujú pre túto krajinu nadpriemerné miery účasti na povinnej školskej dochádzke (94 %) v porovnaní s ostatnými krajinami, kde sa prieskum uskutočnil.

Zaškolenosť znázornená na Obrázku 9 však neodhaluje celú skutočnosť. Okrem „účasti“ na povinnom vzdelávaní, je dôležité, aby deti navštevovali školu na úrovni zodpovedajúcej ich veku. Z tabuľky 3 vyplýva, že tomu tak nie je vždy a vo všetkých sledovaných krajinách.

Obrázok 9: Deti vo veku povinnej školskej dochádzky (platného v jednotlivých krajinách), ktoré sa zúčastňujú na vzdelávaní, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b}

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku povinnej školskej dochádzky platného pre jednotlivé krajiny v rómskych domácnostiach (n=7 364), vážené výsledky.

^b Rôzne vekové skupiny, pokiaľ ide o vek povinnej školskej dochádzky v krajinách platný pre školský rok 2015/2016: počiatočný vek v rokoch – 7 (BG), 6 (CZ, SK, HR, PT, RO, SK) a 5 (EL, HU), konečný vek – 17 (PT), 16 (RO), 15 (BG, ES, HU, SK) a 14 (CZ, EL, HR) (Zdroj: Európska komisia/EACEA/Eurydice (2015)). Vek sa počíta na ročnom základe, a preto údaje nezohľadňujú skorší alebo neskorší začiatok primárneho vzdelávania jednotlivého dieťaťa.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

30 Eurostat (2016).

Tabuľka 3: Zaškolenosť Rómov v príslušnej vzdelávacej úrovni v porovnaní s celkovou populáciou podľa vekovej skupiny a členského štátu EÚ (%)^{a,b}

Členský štát EÚ	Vek ^c	Vzdelávacia úroveň (ISCED 2011) ^g	Rómovia			Celková populácia	
			Čistá zaškolenosť ^d	Celková zaškolenosť ^e	Neúčast' na žiadnej úrovni vzdelávania	Čistá zaškolenosť	Celková zaškolenosť
BG	7-14	ISCED1+2	89	93	7	88	95
	15-18	ISCED3	40	57	43	83	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	37	41
CZ	6-14	ISCED1+2	89	98	(2)	86	93
	15-18	ISCED3	45	67	33	81	96
	19-24	ISCED4+	-	-	93	35	47
EL	6-14	ISCED1+2	69	73	27	95	95
	15-17	ISCED3	(9)	21	79	88	94
	18-24	ISCED4+	-	-	97	36	43
ES	6-14	ISCED1+2	89	99	(1)	95	95
	15-17	ISCED3	20	44	56	78	94
	18-24	ISCED4+	-	43	43	43	43
HR	7-14	ISCED1+2	95	97	(3)	89	92
	15-18	ISCED3	35	47	53	86	90
	18-24	ISCED4+	-	-	94	40	51
HU	6-13	ISCED1+2	86	99	(1)	77	88
	14-18	ISCED3	28	59	41	72	93
	18-24	ISCED4+	-	7	93	35	55
PT	6-14	ISCED1+2	88	97	(3)	94	95
	15-17	ISCED3	(20)	74	26	74	100
	18-24	ISCED4+	-	-	96	28	45
RO	6-14	ISCED1+2	77	85	15	85	89
	15-18	ISCED3	22	34	66	80	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	32	36
SK	6-14	ISCED1+2	90	94	6	83	88
	15-18	ISCED3	33	58	42	74	91
	18-24	ISCED4+	-	6	94	33	50
Spolu (9 ČŠ)		ISCED1+2	86	93	7	90	93
		ISCED3	30	52	48	79	92
		ISCED4+	2	5	95	34	47

Poznámky: ^a V prípade Rómov: zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach vo veku platnom v jednotlivých krajinách (6 až maximálne 24 rokov) pre danú úroveň vzdelávania ISCED 2011 platnú pre školský rok 2015 – 2016³¹ (primárne vzdelávanie: n=6 195; sekundárne vzdelávanie: n=2 865; post-sekundárne vzdelávanie: n=3 651).

V prípade celkovej populácie: vlastné výpočty na základe údajov Eurostatu: absolútny počet detí vo veku pre príslušnú úroveň vzdelávania zapísaných do tejto vzdelávacej úrovne [educ_uae_enrpo5, educ_uae_enrso2, educ_uae_enrso5, educ_uae_enrso8, educ_uae_enrto2] a absolútny počet detí vo veku pre príslušnú úroveň vzdelávania [demo_pjan], všetky prevzaté 19. 10. 2016.

^b Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

^c V rámci prieskumu EU-MIDIS II sa nekládla otázka o dátume narodenia, ale zaznamenal sa vek v deň rozhovoru.

^d Čistá zaškolenosť: podiel detí príslušného veku navštevujúcich úroveň vzdelávania, ktorá zodpovedá ich veku z celkového počtu detí v tomto veku. Čistá zaškolenosť v post-sekundárnom a terciárnom vzdelávaní Rómov vo všetkých krajinách sú založené na menej než 20 pozorovaniach. Z tohto dôvodu sa uvádza len celková hodnota pre všetky krajiny, ktorá je tiež však založená na nízkom počte pozorovaní.

^e Celková zaškolenosť: podiel detí príslušného veku navštevujúcich niektorú úroveň vzdelávania z celkového počtu detí v tomto veku.

^f Vlastný výpočet založený na údajoch Eurostatu z roku 2014.

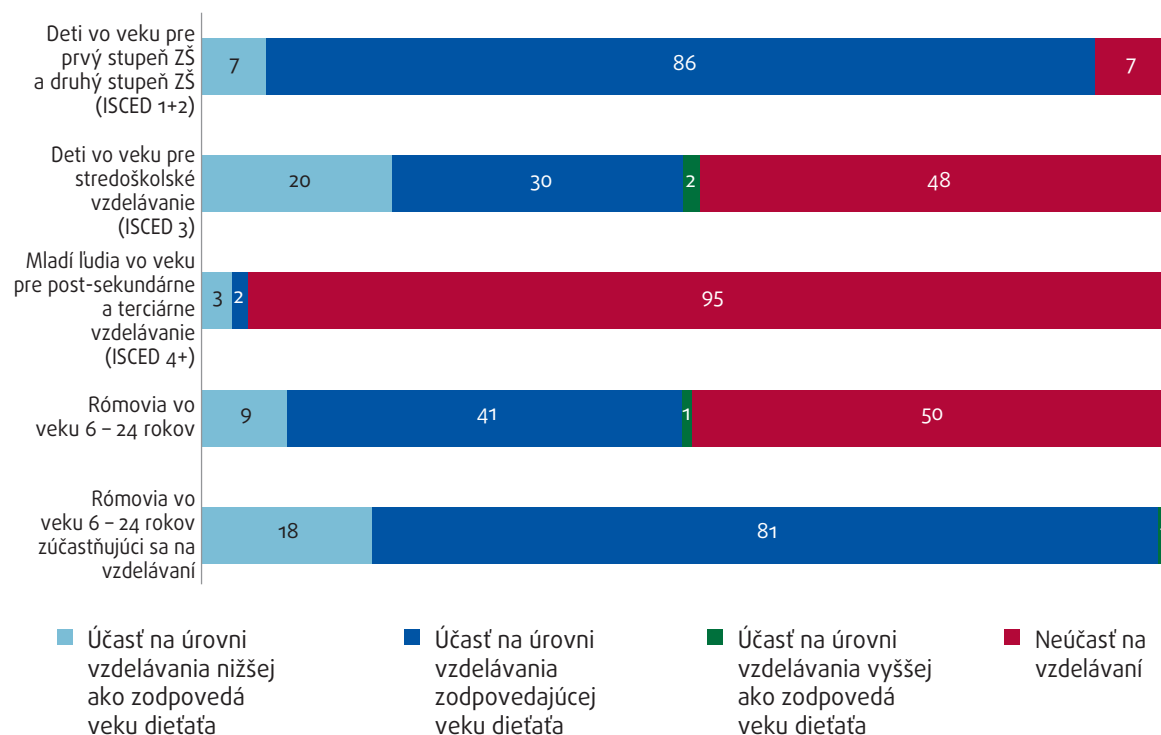
^g Úrovne vzdelávania založené na údajoch Medzinárodnej štandardnej klasifikácie vzdelávania UNESCO z roku 2011 *International Standard Classification of Education (ISCED)* vytvorenej na uľahčenie porovnávania štatistík a ukazovateľov v jednotlivých krajinách na základe jednotných medzinárodne dohodnutých definícií.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat 2014, celková populácia.

Akú úroveň vzdelávania navštevujú deti, ktoré navštevujú školu na inej úrovni, ako by mali vzhľadom na svoj vek? Z údajov znázornených na obrázku 10 vyplýva, že polovica Rómov vo veku od 6 do 24 rokov nenavštevuje žiadnu školu. Z tých, ktorí školu navštevujú, len 1 % navštevuje školu na vyššej úrovni, ako zodpovedá

ich veku. 18 % Rómov navštevuje vzdelávaciu úroveň nižšiu ako zodpovedá ich veku, či už preto, lebo opakovali triedy, začali chodiť do školy neskôr alebo z oboch dôvodov. Tento podiel je najvyšší (20 %) medzi Rómami vo veku pre stredoškolské vzdelávanie.

Obrázok 10: Rómovia vo veku 6 - 24 rokov podľa úrovne vzdelávania, ktorú navštevujú (%)^a

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach vo veku platnom v jednotlivých krajinách (6 až maximálne 24 rokov) pre danú úroveň vzdelávania (primárne vzdelávanie: n=6 195; sekundárne vzdelávanie: n=2 865; post-sekundárne vzdelávanie: n=3 651), vážené výsledky

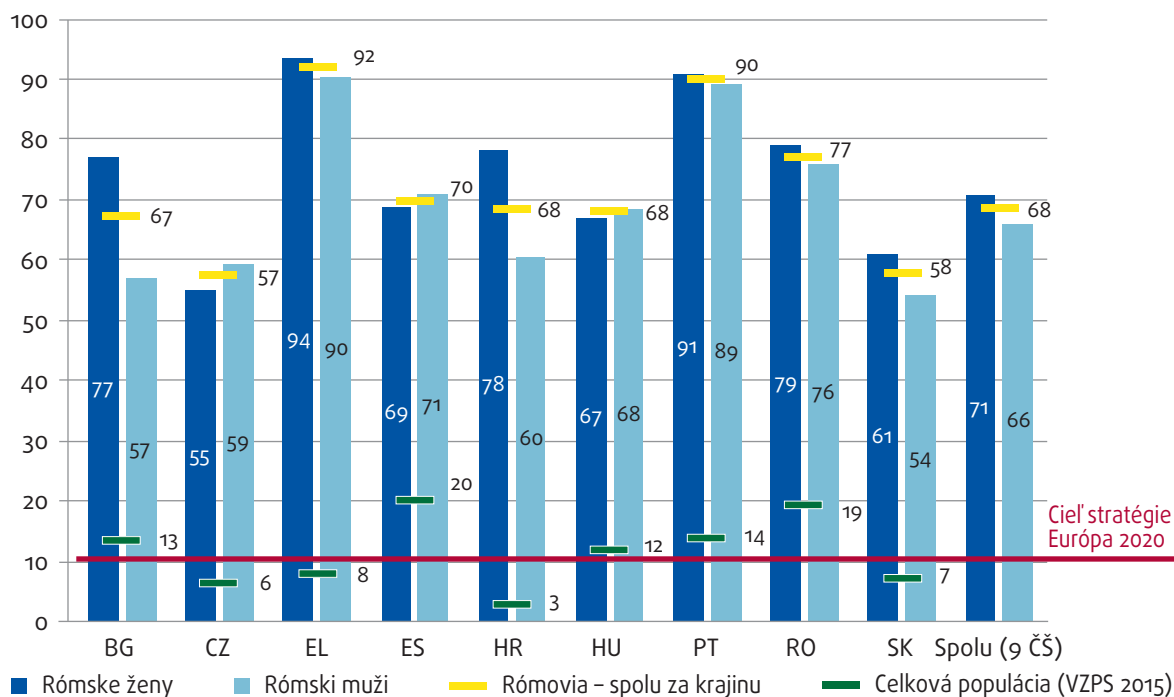
Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

Predčasne ukončené vzdelávanie a odborná príprava

Osoby s predčasne ukončenou školskou dochádzkou sú osoby „vo veku 18 - 24 rokov s maximálne nižším sekundárnym vzdelaním (druhý stupeň ZŠ) a nezúčastňujúce sa na ďalšom vzdelávaní ani odbornej príprave“.³² Hlavným cieľom stratégie Európa 2020 je znížiť podiel osôb, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu na menej než 10 %. Z výsledkov prieskumu vyplýva, že tento cieľ sa do roku 2020 v prípade Rómov nemusí podariť dosiahnuť vo všetkých krajinách, ktoré sa zúčastnili na EU-MIDIS II (Obrázok 11).

32 Pozri [webovú stránku](#) Komisie zameranú na túto tému.

Obrázok 11: Osoby, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu,^d vo veku 18 – 24 rokov, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku 18 – 24 rokov v rómskych domácnostiach (n=4 152), vážené výsledky.
^b Na základe dotazníka pre členov domácnosti. Rovnaká definícia, ako sa používa pre celkovú populáciu okrem účasti na neformálnom vzdelávaní alebo odbornej príprave. Táto otázka sa v EU-MIDIS II nekladla, ale Eurostat ju zohľadňuje pre celkovú populáciu.
^c Miera podľa Eurostat v roku 2015: edat_lfse_14 (prevzaté 12. 9. 2016). Percentuálny podiel populácie vo veku 18 – 24 rokov, ktorá dosiahla maximálne nižšie sekundárne vzdelanie a nezúčastňuje sa na ďalšom vzdelávaní alebo odbornej príprave.
^d Osoby, ktoré predčasne ukončili vzdelávanie a odbornú prípravu, predstavujú percentuálny podiel populácie vo veku 18 – 24 rokov, ktorá dosiahla maximálne nižšie sekundárne vzdelanie (ISCED 2011 úrovne 0, 1 alebo 2) a nezúčastňuje sa na ďalšom vzdelávaní alebo odbornej príprave. Sú tu určité odchýlky od definície Eurostatu. Eurostat zahŕňa osoby, ktoré sa nezúčastňujú na vzdelávaní a odbornej príprave (ani formálnej ani neformálnej) v priebehu štyroch týždňov pred zisťovaním VZPS. V EU-MIDIS II sa kladie otázka, či „v súčasnosti navštevuje školu alebo odbornú prípravu“ a nekladie sa otázka týkajúca sa výslovne neformálneho vzdelávania.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia, Eurostat, výberové zisťovanie pracovných síl (VZPS) 2015, celková populácia.

2.3.2. Segregácia vo vzdelávaní

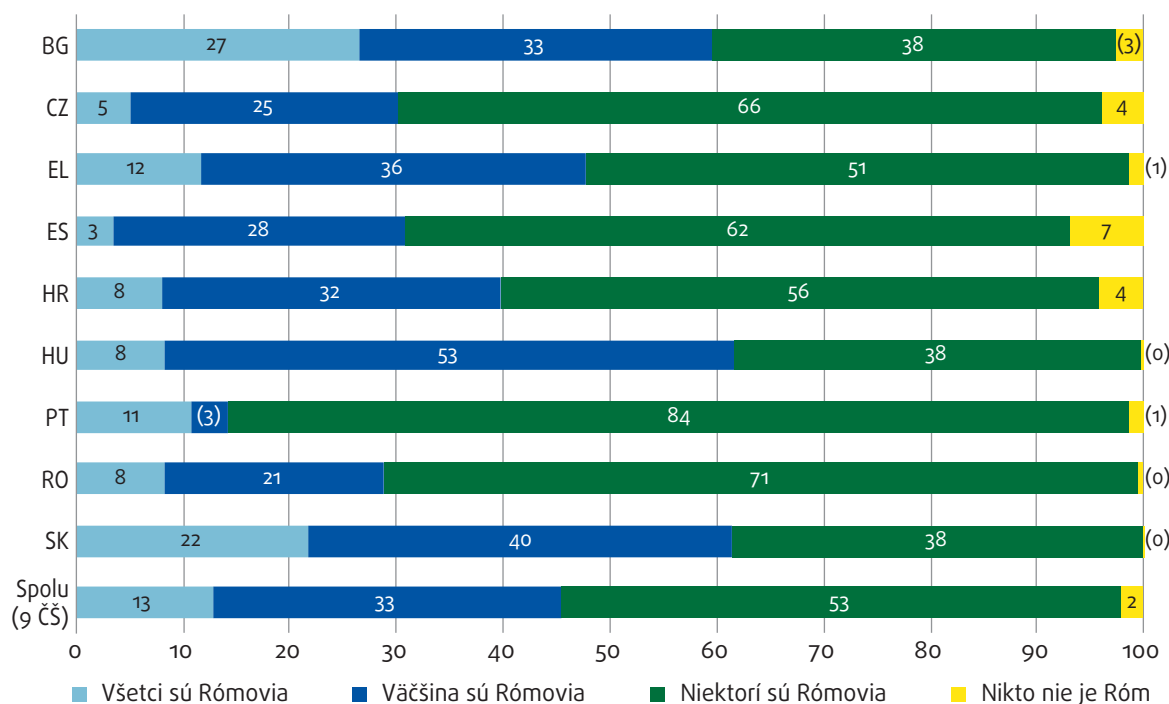
Odporúčanie Rady z roku 2013 požaduje odstránenie segregácie v školách. Oficiálne štatistiky o segregácii v školách neexistujú. Z tohto dôvodu boli respondenti v rámci EU-MIDIS II požiadaní, aby odhadli podiel Rómov medzi spolužiakmi detí z ich domácnosti v triede alebo v škole. Tento odhad umožnil výpočet nepriamych ukazovateľov na posúdenie úrovne segregácie vo vzdelávacom prostredí. Výsledky ukazujú, že podiel rómskych detí, ktoré chodia do školy, kde všetci spolužiaci sú Rómovia, sa pohybuje od 27 % v Bulharsku do 3 % v Španielsku (Obrázok 12). Podiel detí navštevujúcich takéto školy je pod 10 % v Českej republike (5 %), Chorvátsku, Maďarsku a Rumunsku (8 %). Na Slovensku (62 %), v Maďarsku (61 %) a Bulharsku (60 %) väčšina rómskych detí navštevuje školy, v ktorých všetci alebo väčšina ich spolužiakov sú Rómovia. Je potrebné poznamenať, že

etnické zloženie škôl (nadmerné zastúpenie detí z jednej konkrétnej etnickej skupiny) môže odrážať demografiu lokality, v ktorej sa nachádza škola.

Segregácia v triedach je podobná segregácii v školách. Podiel rómskych detí, ktoré navštevujú triedy, kde „všetci spolužiaci sú Rómovia“ sa pohybuje od 29 % v Bulharsku do 4 % v Španielsku. Ak sa triedy, kde „väčšina“ spolužiakov sú Rómovia, považujú za segregované, podiel detí, ktoré sa zúčastňujú na vzdelávaní v segregovaných triedach sa pohybuje od 63 % na Slovensku po 19 % v Portugalsku.³³

³³ Porovnanie s prieskumom Rómov z roku 2011 je obmedzené, pretože kategórie v prieskume z roku 2011 boli: „všetci sú Rómovia“, „mnohí sú Rómovia“, „niektorí sú Rómovia“, „nikto nie je Róm“ alebo „zmiešaní“. Kategóriu „zmiešaní“ bolo zložité interpretovať, a preto sa od nej v prieskume v roku 2016 upustilo.

Obrázok 12: Segregácia v školách – koncentrácia rómskych detí vo veku 6 - 15 rokov v škole, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb vo veku 6 - 15 rokov v rómskych domácnostiach, ktorí sa zúčastňujú na vzdelávaní (n=6 518), vážené výsledky.

^b Otázka v rámci prieskumu vyplnená respondentmi pre všetky deti vo veku od 6 - 15 rokov, ktoré sa zúčastňujú na vzdelávaní: „Teraz si prosím skúste vybaviť školu, ktorú [MENO] navštevuje. Koľko detí v celej škole by ste povedal(a), že je rómskeho pôvodu: všetci, väčšina, niektorí alebo žiaden?“

^c Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

Umiestňovanie rómskych detí do špeciálnych škôl je osobitnou formou segregácie vo vzdelávaní. Ako bolo vysvetlené v dotazníku EU-MIDIS II, „špeciálna škola“ je škola pre deti s osobitnými vzdelávacími potrebami. Môže to byť škola, ktorá poskytuje vzdelávanie deťom s poruchami učenia, fyzickým alebo vývojovým postihnutím alebo s problémami správania. V Odporúčaní Rady z roku 2013 sa požaduje ukončenie nevhodného umiestňovania rómskych žiakov do takýchto škôl. Podľa EU-MIDIS II, je tento postup rozšírený najmä v Českej republike a na Slovensku: 16 % a 18 % rómskych detí vo veku od 6 - 15 rokov, ktoré sa zúčastňujú na vzdelávaní, navštevovali v roku 2016 špeciálne školy. Už v roku 2011 mali tieto dve krajiny najvyšší podiel detí navštevujúcich „špeciálne školy“. V rámci prieskumu Rómov z roku 2011 sa kládla otázka, či dieťa *niekedy* navštevovalo špeciálnu školu alebo triedu, ktorá bola hlavne pre Rómov, hoci len na krátku dobu. EU-MIDIS II sa pýtal, či dieťa navštevuje špeciálnu školu v súčasnosti. Aj keď údaje

nie sú priamo porovnateľné, z údajov z roku 2016 jasne vyplýva nedostatočný pokrok.³⁴

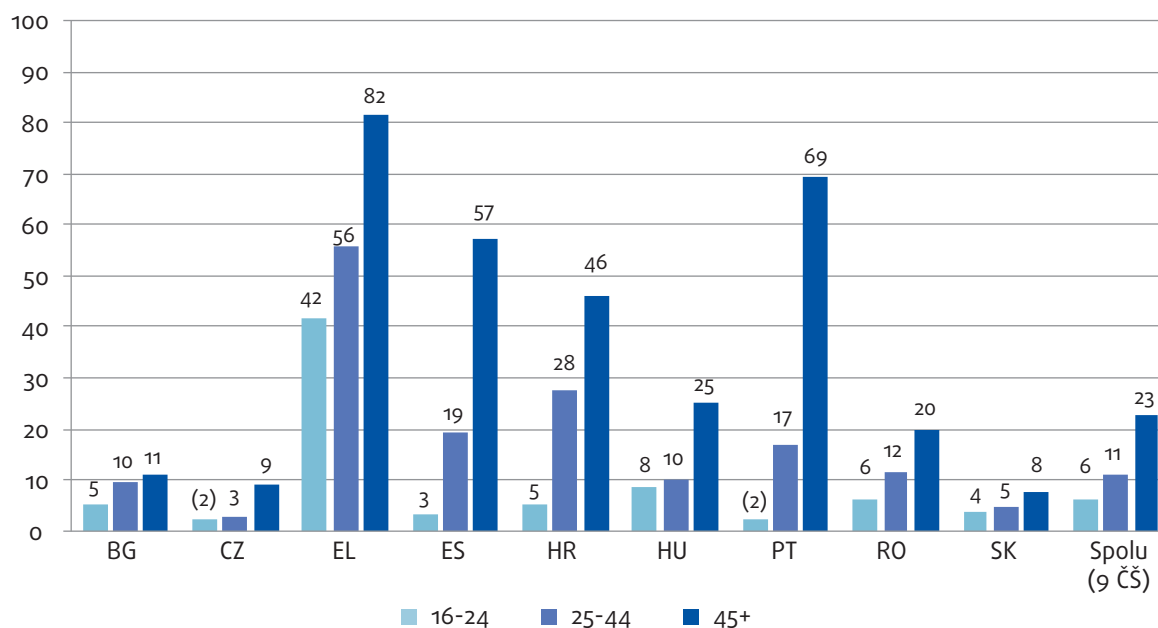
2.3.3. Dosiahnutý stupeň vzdelania

Neukončené žiadne formálne vzdelanie

Výsledky EU-MIDIS II naznačujú pretrvávajúcu nízku úroveň dosiahnutého vzdelania v rámci rómskej populácie. Najvyšší podiel Rómov bez akéhokoľvek formálneho vzdelania vo všetkých troch vekových kategóriách možno nájsť v Grécku (Obrázok 13). Vysoký podiel je aj v Portugalsku, Španielsku a Chorvátsku, pričom prieskum zistil nízky podiel v Českej republike, Bulharsku a na Slovensku.

34 Táto otázka bola položená len v Bulharsku, Českej republike, Grécku, Chorvátsku, Maďarsku, Rumunsku a na Slovensku.

Obrázok 13: Rómovia, ktorí neukončili žiadnu úroveň formálneho vzdelávania (ISCED o), podľa vekovej skupiny a členského štátu EÚ (%)^{a,b,c,d}

Poznámky:

- ^a Zo všetkých osôb vo veku nad 16 rokov v rómskych domácnostiach (n=21 896), vážené výsledky.
- ^b Otázka v rámci prieskumu vyplnená respondentmi pre všetkých vo veku nad 16 rokov: „Aké najvyššie vzdelanie dosiahol/dosiahla [MENO]?“
- ^c Použitá klasifikácia ISCED 2011.
- ^d Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

2.4. Zdravie

V marci 2014 bol prijatý na obdobie rokov 2014 – 2020 Tretí viacročný program EÚ v oblasti zdravia – „Zdravie pre rast“³⁵, v ktorom sa zdravie spája s hospodárskou prosperitou, keďže zdravie má vplyv na hospodárske výsledky. Odporúčanie Rady z roku 2013 vyzýva k účinným opatreniam na zabezpečenie rovnakého prístupu Rómov k všeobecne dostupným službám zdravotnej starostlivosti.

2.4.1. Krytie zdravotným poistením a neuspokojené potreby v oblasti zdravotnej starostlivosti

Dostupnosť zdravotného poistenia je hlavným determinantom prístupu k systémom zdravotnej starostlivosti a v Odporúčaní Rady z roku 2013 sa výslovne uvádza. Zdravotné poistenie je tiež súčasťou zoznamu Základných európskych ukazovateľov zdravia (ukazovateľ 76).³⁶ V rámci EU-MIDIS II sa respondentom kládla

otázka, či príslušný národný systém základného poistenia v súčasnosti pokrýva ich výdavky na zdravotnú starostlivosť a či majú nejaké doplnkové zdravotné poistenie.

Z výsledkov vyplýva, že 95 % až 98 % Rómov v Španielsku, Portugalsku a na Slovensku je poistených z národného systému základného zdravotného poistenia alebo doplnkového poistenia (Obrázok 14). Na opačnom konci je tomu tak len v prípade 45 % Rómov v Bulharsku a 54 % Rómov v Rumunsku.

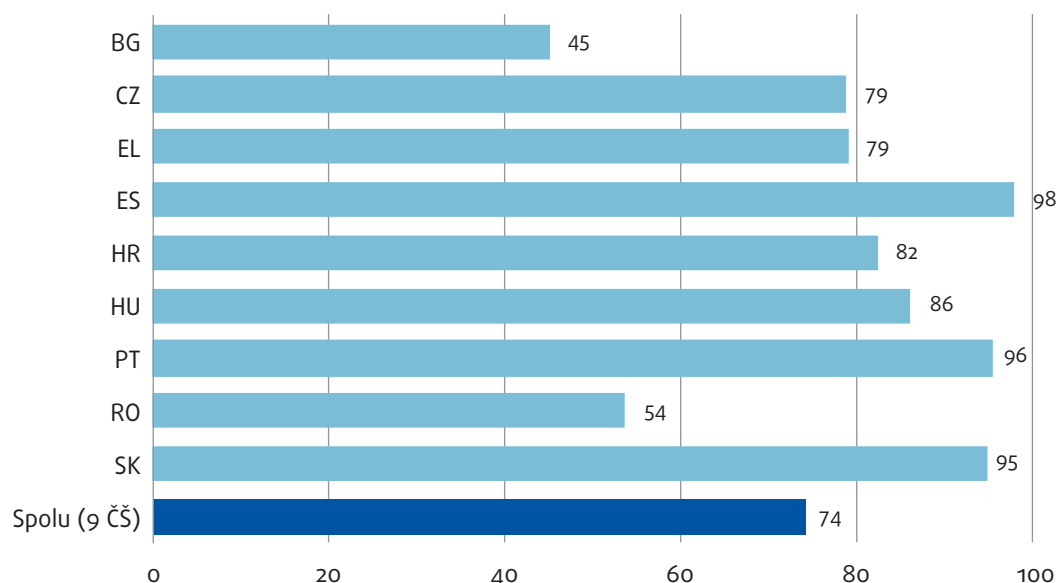
Pre porovnanie, podľa Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD)³⁷ krytie zdravotným poistením sa v prípade celkovej populácie pohybuje od 94 % do 100 % v Českej republike, Maďarsku, Portugalsku, Španielsku a na Slovensku, v Grécku je 86 % celkovej populácie pokrytých verejným alebo súkromným zdravotným poistením.³⁸

³⁷ Eurostat neposkytuje údaje o pokrytí zdravotným poistením v EÚ.

³⁸ Pozri [webovú stránku OECD](#) o štatistike týkajúcej sa zdravotného stavu.

³⁵ Ďalšie informácie sa uvádzajú na [webovej stránke](#) programu.
³⁶ Pozri [webovú stránku](#) Európskej komisie o ukazovateľoch.

Obrázok 14: Rómovia vo veku 16 alebo viac rokov, ktorí uviedli, že majú zdravotné poistenie z národného základného zdravotného poistenia a/alebo doplnkového poistenia, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b}

Poznámky: ^a Zo všetkých rómskych respondentov (n=7 826) okrem tých, ktorí odmietli odpovedať, vážené výsledky.

^b Otázka v rámci prieskumu: „Pokrýva [NÁRODNÉ ZÁKLADNÉ ZDRAVOTNÉ POISTENIE] v súčasnosti vaše výdavky na zdravotnú starostlivosť? Máte nejaké doplnkové zdravotné poistenie?“

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

Rozdiely v podiele Rómov pokrytých zdravotným poistením medzi prieskumom Rómov z roku 2011 a týmto prieskumom sú pomerne malé. Bulharsko a Rumunsko naďalej vykazujú najnižšie krytie poistením.³⁹

V rámci prieskumu boli respondenti opytovaní, či potrebovali lekárske vyšetrenie alebo ošetrovanie v priebehu posledných 12 mesiacov. Ak áno, či toto vyšetrenie/ošetrovanie absolvovali a ak nie, prečo. Celkovo v závislosti od krajiny 1 až 7 % respondentov uviedlo, že nemohli dostať potrebnú starostlivosť alebo ošetrovanie. Výsledky za Českú republiku, Maďarsko, Portugalsko a Španielsko, kde boli zaznamenané najnižšie miery neuspokojených potrieb zdravotnej starostlivosti – sú menej spoľahlivé vzhľadom na malý počet pozorovaní.

2.4.2. Dlhodobé obmedzenia aktivít

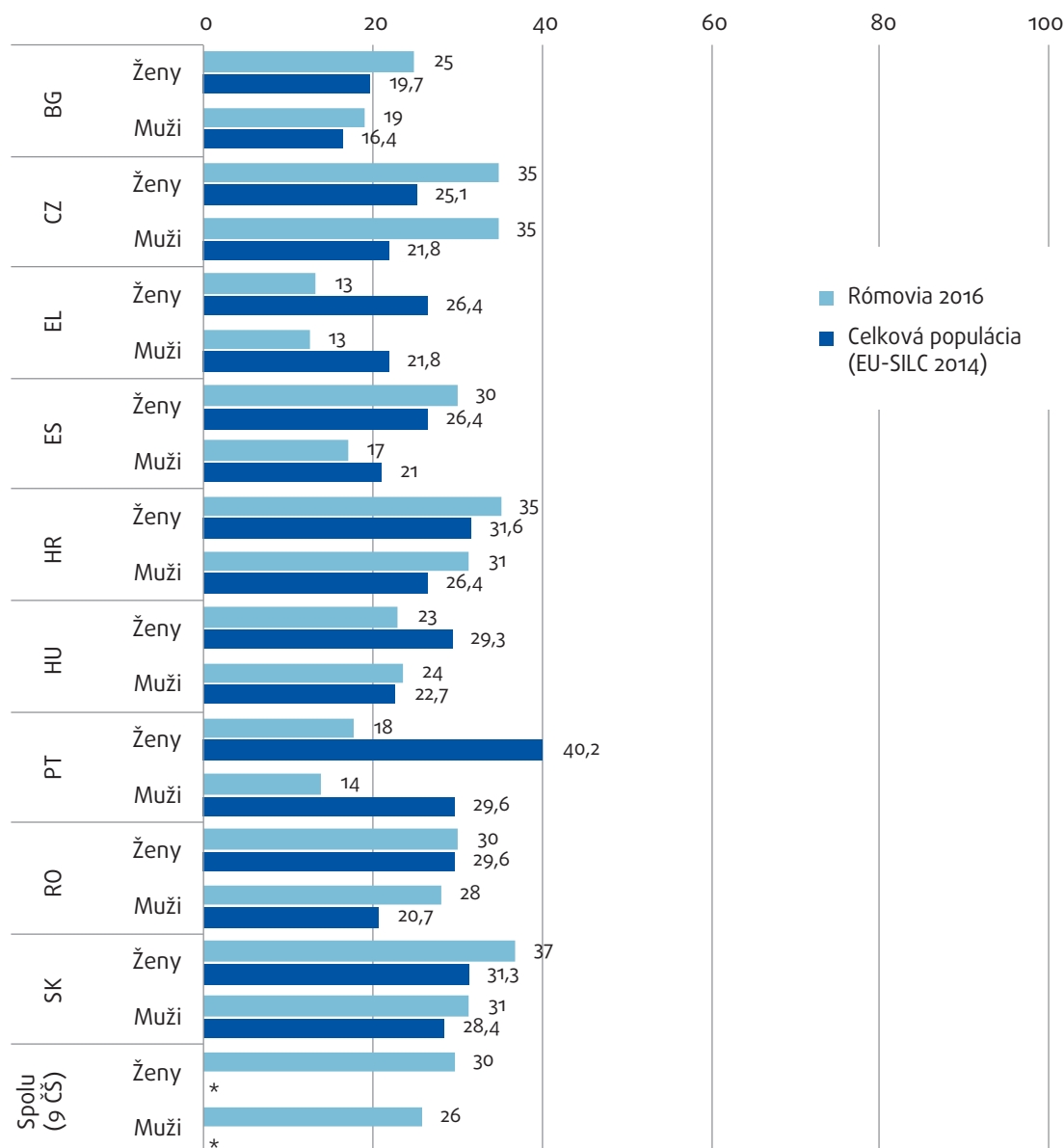
EU-MIDIS II zisťoval od respondentov, či boli obmedzení (závažne alebo nie závažne) vo svojich bežných aktivitách v dôsledku nejakého dlhodobého zdravotného problému. Táto otázka zodpovedá ukazovateľu 35 („dlhodobé obmedzenia aktivít“) Základných európskych ukazovateľov zdravia. Z uvedenej miery „dlhodobého obmedzenia aktivít“ vyplýva, že v Chorvátsku, Českej republike a na Slovensku približne jeden z troch Rómov

(33 %, 35 %, respektíve 34 %) uviedol, že ich každodenné aktivity boli zdravotnými problémami určitým spôsobom obmedzené – buď závažne, alebo do určitej miery. V Bulharsku, Maďarsku, Rumunsku a Španielsku sa percentuálny podiel Rómov uvádzajúcich dlhodobé obmedzenia aktivít pohybuje od 22 % do 29 %, zatiaľ čo miera obmedzenia aktivít v prípade Rómov v Grécku je 13 % a v Portugalsku 16 %.

V štyroch krajinách – Bulharsku, Českej republike, Chorvátsku a na Slovensku – je podiel Rómov, ktorí čelia dlhodobým obmedzeniam aktivít vyšší ako podiel ľudí s podobnými problémami v celkovej populácii. V Rumunsku je tomu tak v prípade rómskych mužov a v Španielsku v prípade rómskych žien (Obrázok 15). Spomedzi Rómov v šiestich z deviatich krajín, kde sa uskutočnil prieskum, ženy opäť častejšie než muži uvádzali, že boli závažne alebo do istej miery obmedzené vo svojich každodenných aktivitách v dôsledku zdravotných problémov. Takýto obraz možno pozorovať aj v celkovej populácii. Najväčší rozdiel medzi skúsenosťami žien a mužov bol v Španielsku, kde 17 % rómskych žien uviedlo, že boli obmedzené vo svojich každodenných aktivitách, zatiaľ čo takmer jedna z troch žien (30 %) pociťovala, že zdravotné problémy určitým spôsobom obmedzovali jej aktivity. Na druhej strane v Českej republike, Grécku a Maďarsku bol medzi rómskymi ženami a mužmi malý alebo žiadny rozdiel.

³⁹ V prieskume zameranom na Rómov z roku 2011 sa kladla otázka: „Máte nejakú formu zdravotného poistenia v [krajine prieskumu]?“

Obrázok 15: Dlhodobé obmedzenia aktivít žien a mužov, Rómov a celkovej populácie, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: * Neuplatňuje sa.

^a Výsledky prieskumu EU-MIDIS II sú založené na všetkých respondentoch (n=7 909) okrem tých, ktorí odmietli odpovedať, vážené výsledky. Použitá rovnaká definícia ako pre celkovú populáciu.

^b Miera Eurostatu v roku 2014: [hlth_silc_06], prevzaté 20. októbra 2016. V databáze Eurostatu bol výsledok v prípade obmedzení aktivít mužov v Českej republike označený ako málo spoľahlivý.

^c Zahŕňa respondentov, ktorí tvrdia, že v posledných šiestich mesiacoch boli ich každodenné aktivity „závažne obmedzené“ alebo „obmedzené, ale nie závažne“ v dôsledku zdravotného problému.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2014, celková populácia.

2.5. Bývanie

Prístup k bývaniu je základným ľudským právom. Medzinárodný pakt ICESCR zaručuje právo na primerané bývanie. Smernica o rasovej rovnosti (2000/43/ES) poskytuje ochranu a zaručuje rovnaké zaobchádzanie v prístupe a pri poskytovaní tovarov a služieb vrátane bývania. Prístup k bezpečnému bývaniu so základnou infraštruktúrou je kľúčovým aspektom sociálneho začlenenia. Európska platforma proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu

upozorňuje, že „situácia, keď človek nemá bývanie predstavuje jednu z najextrémnejších foriem chudoby a deprivácie, ktorá... môže pripraviť domácnosti nielen o kúrenie alebo chladenie, ale aj o teplú vodu, svetlo a iné nevyhnutnosti“.⁴⁰ Poskytovanie dostupného, primeraného a sociálneho bývania je v prvom rade zodpovednosťou národných a regionálnych politík. Odporúčanie Rady z roku 2013 vyzýva členské štáty, aby vypracovali

⁴⁰ Európska komisia (2010), s. 5.

účinnější opatrenia na odstránenie priestorovej segregácie, podporu nediskriminačného prístupu k sociálnemu bývaniu a na zabezpečenie prístupu k verejným službám a infraštruktúre pre bývanie v súlade s vnútroštátnymi právnymi predpismi.⁴¹ Ciele OSN o trvalo udržateľnom rozvoji číslo 6 a 11 tiež významne zohľadňujú záležitosti týkajúce sa bývania a niektoré z ich zámerov sú obzvlášť relevantné pre Rómov.⁴²

Ciele a zámery trvalo udržateľného rozvoja prijaté OSN

Cieľ č. 6: Zabezpečiť dostupnosť vody a sanitárnych opatrení pre všetkých.

Zámer č. 1. Do roku 2030 zabezpečiť pre všetkých rovnaký prístup k bezpečnej a cenovo dostupnej pitnej vode.

Zámer č. 2. Do roku 2030 zabezpečiť pre všetkých prístup k primeraným a rovnakým sanitárnym a hygienickým zariadeniam a skončiť s voľným vypúšťaním fekálií. Zvláštnu pozornosť treba venovať potrebám žien, dievčat a ľudí v ťažkej situácii.

Cieľ č. 11: Premeniť mestá a ľudské obydliá na inkluzívne, bezpečné, odolné a trvalo udržateľné.

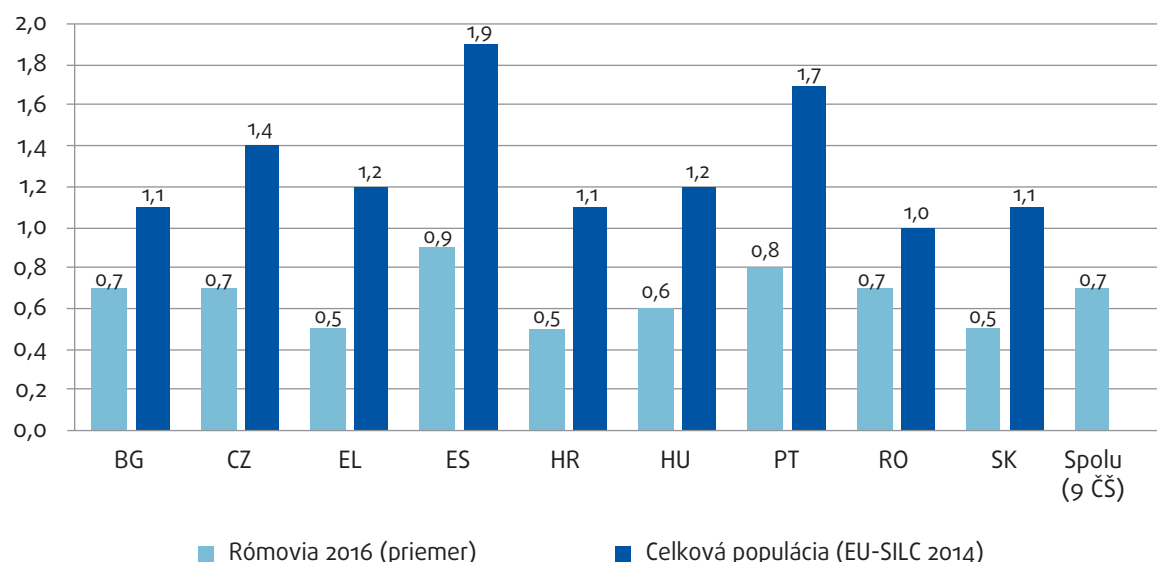
Zámer č. 1. Do roku 2030 zabezpečiť všetkým prístup k zodpovedajúcemu, bezpečnému a cenovo dostupnému bývaniu a základným službám a zlepšiť podmienky bývania v slamoch.

2.5.1. Dostatok priestoru v obydli

Dostupnosť dostatočného osobného priestoru v obydli je kľúčovým ukazovateľom kvality bývania. Eurostat meria kvalitu bývania zameriavajúc sa najmä na mieru preľudnenosti, v rámci ktorej sa meria priestor dostupný domácnosti, vzhľadom k jej veľkosti, veku jej členov a rodinnej situácii.⁴³ V rámci EU-SILC sa sleduje aj priemerný počet izieb na osobu, v triedení podľa vlastníctva a typu obydli. Tento ukazovateľ možno porovnať so zisteniami EU-MIDIS II o rómskych domácnostiach. Výsledky naznačujú pretrvávanie problému s nedostatočným priestorom v rómskych domácnostiach, ktorý prispieva k závažnej deprivácii v oblasti bývania. Výsledky ukazujú značné rozdiely medzi Rómami a celkovou populáciou (Obrázok 16).

V porovnaní s prieskumom Rómov z roku 2011 všetky krajiny dosiahli pokrok v prípade ukazovateľa „dostupnosti priestoru v obydli“. Najväčšie zlepšenie možno pozorovať v Rumunsku, Portugalsku a Španielsku.

Obrázok 16: Priemerný počet izieb na osobu v domácnosti, Rómovia a celková populácia (priemer)^{a,b}, podľa členského štátu EÚ

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb žijúcich v rómskych domácnostiach (n=33 648), vážené výsledky.

^b Založené na priemernom počte izieb na osobu v domácnosti (bez kuchyne) pre celkovú populáciu, na základe údajov Eurostatu, EU-SILC 2014, [ilc_lvho03, prevzaté 8. 9. 2016].

Zdroje: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2014, celková populácia.

41 Pozri odporúčanie Rady z roku 2013, s. 4.

42 Pozri cieľ trvalo udržateľného rozvoja č. 6 a cieľ trvalo udržateľného rozvoja č. 11.

43 Na vysvetlenie štatistiky Eurostatu o bývaní pozri [webovú stránku Komisie](#).

2.5.2. Dostupnosť verejných služieb a základnej vybavenosti obydlií

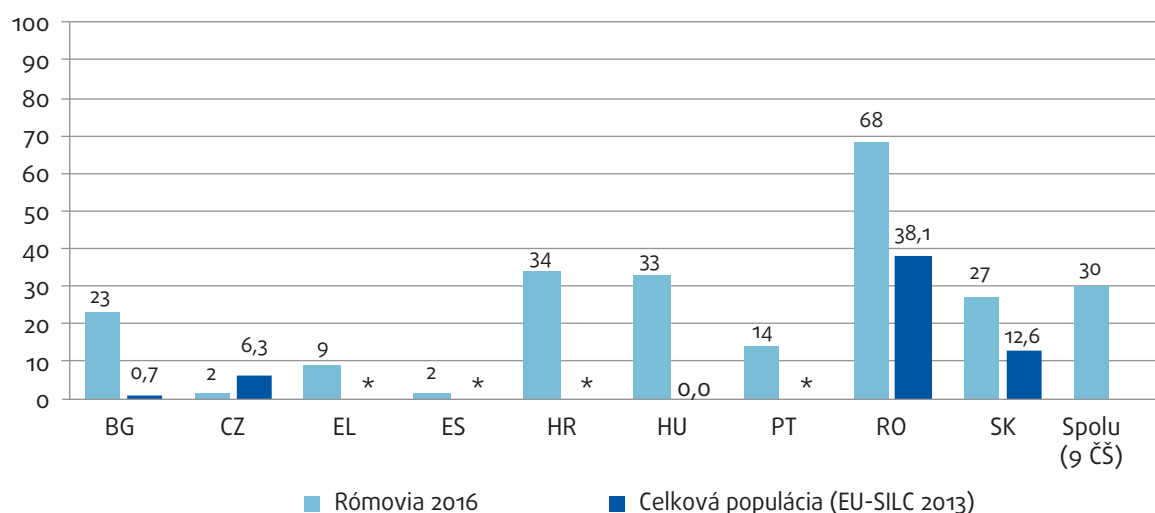
Deprivácia v oblasti bývania sa posudzuje pomocou rôznych ukazovateľov nedostatku v oblasti bývania. Patria k nim chýbajúce základné sanitárne zariadenia, ako napr. vaňa, sprcha a splachovacie WC vo vnútri obydlií. Patrí sem aj a všeobecný stav obydlií, ako napríklad deravá strecha, alebo príliš tmavé obydlie, alebo pleseň na stenách alebo okenných rámoch.

Prístup k elektrickej energii je kľúčovým ukazovateľom sociálneho začlenenia, keďže elektrina je nevyhnutná pre každodenné aktivity, ako napríklad upratovanie a varenie ako aj svietenie potrebné, aby si deti mohli robiť domáce úlohy. Výsledky EU-MIDIS II ukazujú mierne zlepšenie v porovnaní s výsledkami prieskumu Rómov z roku 2011.

Takmer všetci Rómovia žijú v domácnostiach pripojených na dodávku elektrickej energie v Bulharsku, Českej republike, Španielsku a Maďarsku (97 – 98 %). V Portugalsku to je 88 % Rómov a v Grécku 89 % Rómov. Vo všetkých deviatich členských štátoch podiel celkovej populácie s prístupom k elektrickej energii je takmer úrovni 100 %.

Situácia je horšia, pokiaľ ide o prístup k čistej pitnej vode pripojením na verejný vodovod. Výsledky EU-MIDIS II ukazujú, že okrem Českej republiky a Španielska podiel Rómov žijúcich v domácnostiach bez pripojenia na zdroj vody v ich obydlií je oveľa vyšší ako u celkovej populácie (Obrázok 17). V prípade Rómov sa tento podiel pohybuje od 9 % v Grécku po 68 % v Rumunsku. V porovnaní s výsledkami prieskumu Rómov z roku 2011 sa ukazuje, že situácia sa zlepšila na Slovensku, v Bulharsku, Grécku a Rumunsku.

Obrázok 17: Rómovia žijúci v domácnostiach bez pripojenia na zdroj vody v obydlií v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členských štátov EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: * Neuplatňuje sa.

^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach (n=33 767), vážené výsledky.

^b Na základe podielu osôb žijúcich v rómskych domácnostiach bez pripojenia na zdroj vody v obydlií; v prípade celkovej populácie na základe údajov Eurostatu, EU-SILC 2013 (najnovšie dostupné), „populácia napojená na verejný vodovod“ [end_star_pop], prevzaté 8. septembra 2016.

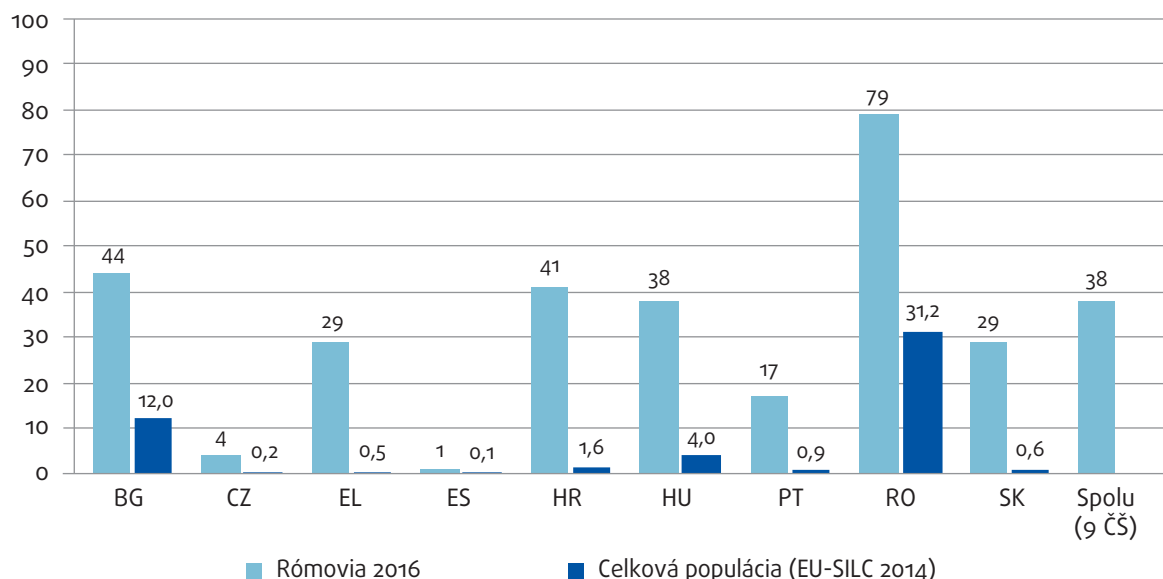
^c Údaje pre celkovú populáciu nie sú dostupné pre všetky krajiny. Nedostupnosť pripojenia na zdroj vody v obydliach je považovaná za zriedkavý jav a príslušné údaje sa v EÚ pravidelne neuverejňujú.

Zdroje: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2013, celková populácia.

Aj keď v sledovaných deviatich členských štátoch EÚ žijú mnohí Rómovia v domácnosti bez napojenia na zdroj vody v ich obydliach, ešte vyšší percentuálny podiel žije v domácnostiach bez vnútorného WC a sprchy či kúpeľne. Táto miera sa pohybuje od 17 % v Portugalsku do 44 % v Bulharsku a 79 % v Rumunsku. Podiel rómskych domácností bez základných sanitárnych zariadení je najmenší v Českej republike (4 %) a Španielsku (1 %). Podľa údajov Eurostatu v siedmich z deviatich členských štátov – Česká republika, Grécko, Španielsko,

Chorvátsko, Maďarsko, Portugalsko a Slovensko – takmer celá celková populácia žije v domácnostiach s týmito sanitárnymi zariadeniami. Na rozdiel od týchto krajín, v Bulharsku a Rumunsku nemá prístup k týmto zariadeniam približne 12 %, respektíve 31,2 % celkovej populácie (Obrázok 18). Avšak situácia Rómov je v týchto dvoch krajinách oveľa horšia. V porovnaní s rokom 2011 sa zlepšenie zaznamenalo v Bulharsku, Českej republike, Rumunsku a na Slovensku.

Obrázok 18: Rómovia žijúci v obydliach bez WC a sprchy alebo kúpeľne vnútri obydlija v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členských štátov EÚ (%)^{a,b}

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach (n=33 764), vážené výsledky.

^b Na základe podielu ľudí „žijúcich v domácnostiach bez WC alebo sprchy alebo kúpeľne v obydli“. V prípade celkovej populácie – [ilc_mdhoos, prevzaté 8. septembra 2016].

Zdroje: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2014, celková populácia.

Z celkového pohľadu na rôzne ukazovatele kvality bývania vidno, že podstatná časť Rómov žije v domácnostiach bez prístupu k potrebnej základnej technickej vybavenosti. V dôsledku toho im hrozí závažná deprivácia v oblasti bývania. Je zaujímavé, že zatiaľ čo v Bulharsku a v Maďarsku takmer všetky rómske domácnosti majú prístup k dodávkam elektrickej energie, nižší percentuálny podiel Rómov v týchto členských štátoch žije v domácnostiach s pripojením na zdroj vody a s WC alebo kúpeľňou v obydli.

2.5.3. Kvalita bývania a okolité prostredie

V porovnaní s celkovou populáciou čelí viac rómskych obydli veľkým problémom s kvalitou bývania. Podiel osôb, ktoré uvádzajú, že ich obydlie má deravú strechu, vlhké steny, podlahy alebo základy alebo plesne v okených rámoch alebo podlahe, je najvyšší v Portugalsku tak v prípade Rómov, ako aj celkovej populácie (tabuľka 4). Dostupnosť svetla v obydli je ďalšou dôležitou charakteristikou, ktorá ovplyvňuje kvalitu života. Rozdiel medzi Rómami a celkovou populáciou je podľa tohto ukazovateľa ešte výraznejší. Rómovia v Portugalsku, na Slovensku, v Maďarsku a Chorvátsku uvádzajú najvyšší podiel osôb s nedostatkom svetla v ich obydli.

Vo všetkých sledovaných krajinách boli výsledky v prípade Rómov horšie ako v prípade celkovej populácie v oboch ukazovateľoch kvality bývania.

Značný počet Rómov si uvedomuje, že znečistenie, špina a iné environmentálne problémy, ako napríklad dym, prach a nepríjemný zápach alebo znečistená voda, sú problémom. Možno to sledovať najmä v Českej republike a Portugalsku, kde 41 %, resp. 36 % opytovaných Rómov uviedlo, že je to problém. Je tomu tak aj v prípade takmer každého tretieho Róma na Slovensku a v Chorvátsku a v prípade viac než každého štvrtého Róma v Maďarsku, Španielsku, Bulharsku a Grécku. Rumunsko je jedinou krajinou, kde podiel Rómov, ktorí žijú v znečistenom prostredí, je nižší než v prípade celkovej populácie (tabuľka 5). Obrázok týkajúci sa vnímania kriminality, násilí a vandalizmu v okolí je rôznorodejší. Najvyšší podiel Rómov ovplyvnených týmito problémami žije v Českej republike a Španielsku (46 %, respektíve 42 %). Na rozdiel od toho len 9 % Rómov uvádza problémy s kriminalitou, násilím, vandalizmom v Bulharsku, hoci problémy s týmito záležitosťami uvádza 26,8 % celkovej populácie.

Tabuľka 4: Rómovia žijúci v obydliach s deravou strechou alebo vlhkými stenami, alebo inými problémami konštrukcie obydlia a v obydliach, ktoré sú príliš tmavé v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členských štátov EÚ (%)^{a,b,c}

Členský štát EÚ	Považuje obydlie za príliš tmavé		Bývanie v obydli s deravou strechou, vlhkými stenami, podlahou alebo základmi alebo plesňou v okenných rámoch alebo podlahe	
	Rómovia 2016	Celková populácia 2014	Rómovia 2016	Celková populácia 2014
BG	17	6,8	33	13,2
CZ	17	3,8	21	9,2
EL	18	6,6	37	13,7
ES	15	5,2	26	17,1
HR	23	5,5	43	11,7
HU	25	9,2	44	26,9
PT	39	9,7	66	32,8
RO	14	5,8	26	12,7
SK	30	3,2	38	7
Spolu (9 ČŠ)	20		32	

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach („Bývanie v...“: n=33 632), vážené výsledky.

^b „Bývanie v...“ na základe „podielu celkovej populácie bývajúcej v obydli s deravou strechou, vlhkými stenami, podlahou alebo základmi alebo plesňou v okenných rámoch alebo podlahe“. V prípade celkovej populácie EU-SILC [ilc_mdho01, prevzaté 11. septembra 2016].

^c „Považuje...“ na základe „podielu celkovej populácie považujúceho svoje obydlie za príliš tmavé“. V prípade celkovej populácie prieskum EU-SILC [ilc_mdho04], prevzaté 11. septembra 2016].

Zdroje: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2014, celková populácia.

Tabuľka 5: Prostredie v okolí obydlia – Rómovia, ktorí žijú v oblastiach postihnutých znečistením, kriminalitou, násilím a vandalizmom v porovnaní s celkovou populáciou, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Členský štát EÚ	Znečistenie, špina alebo iné environmentálne problémy		Kriminalita, násilie a vandalizmus v oblasti	
	Rómovia 2016	Celková populácia 2014	Rómovia 2016	Celková populácia 2014
BG	27	15,7	9	26,8
CZ	41	13,7	46	13,5
EL	28	23,2	22	16,1
ES	27	10,2	42	11,9
HR	31	5,7	22	2,5
HU	24	15	23	13,9
PT	36	13,7	11	11,6
RO	11	16,8	5	14,9
SK	33	12,2	33	8,7
Spolu (9 ČŠ)	25		23	

Poznámky: ^a Zo všetkých osôb v rómskych domácnostiach („Znečistenie“: n=33 370, „Kriminalita...“n=32 883), vážené výsledky.

^b „Znečistenie“ založené na „podiele celkovej populácie s problémom znečistenia, špiny a inými environmentálnymi problémami, ako napríklad dym, prach a nepríjemný zápach alebo znečistená voda v okolí“. V prípade celkovej populácie prieskum EU-SILC [ilc_mddwo2, prevzaté 11. septembra 2016].

^c „Kriminalita, násilie a vandalizmus“ založené na podiele celkovej populácie s problémom kriminality, násilia a vandalizmu v okolí. V prípade celkovej populácie prieskum EU-SILC [ilc_mddwo3, prevzaté 20. septembra 2016].

Zdroje: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia; Eurostat, EU-SILC 2014, celková populácia.

2.6. Diskriminácia a informovanosť o právach

Rešpektovanie ľudských práv vrátane práv osôb patriacich k menšinám je základnou hodnotou na ktorej stoja základy a zmluvy Európskej únie. Článok 21 Charty základných práv EÚ zakazuje diskrimináciu z dôvodu rasového alebo etnického pôvodu. Smernica o rasovej rovnosti (2000/43/ES) zakazuje diskrimináciu z týchto dôvodov v oblasti zamestnanosti, vzdelávania, sociálnej ochrany vrátane sociálneho zabezpečenia a zdravotnej starostlivosti a v oblasti tovarov a služieb vrátane bývania.⁴⁴ Cieľ číslo 10, Cieľov OSN o trvalo udržateľnom rozvoji, zameraný na diskrimináciu v súvislosti s nerovnosťou volá po znížení rozdielov v rámci krajín a medzi krajinami.⁴⁵

Ciele a zámery trvalo udržateľného rozvoja prijaté OSN

Cieľ č. 10: Znížiť rozdiely v rámci krajín a medzi krajinami.

Zámer č. 2. Do roku 2030 posilňovať a podporovať sociálne, ekonomické a politické začleňovanie všetkých, bez ohľadu na vek, pohlavie, zdravotné znevýhodnenie, rasu, etnický pôvod, náboženské vierovyznanie a ekonomické alebo iné postavenie.

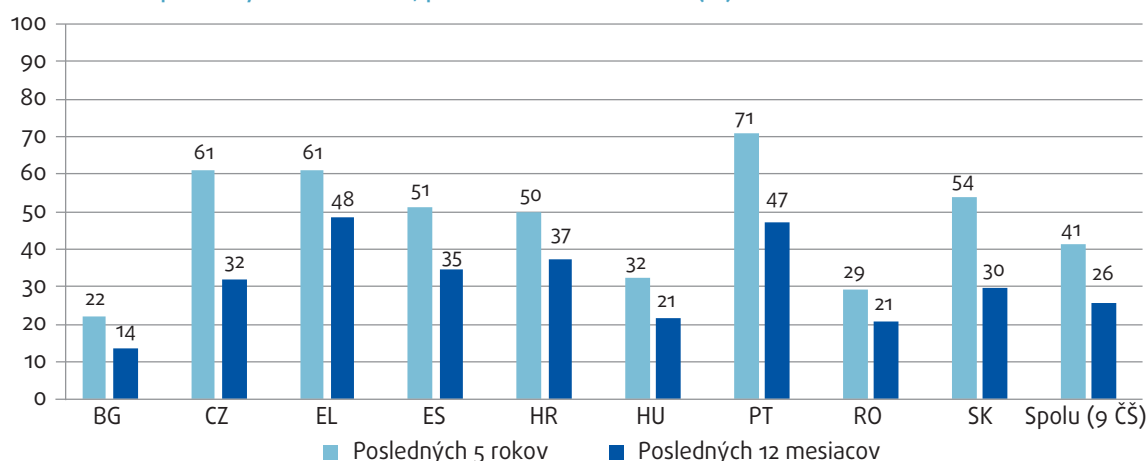
Zámer č. 3. Zabezpečiť rovnosť príležitostí a znížiť nerovnosti, najmä odstraňovaním diskriminačných zákonov, politik a postupov a podporou vhodných právnych predpisov, politik a postupov.

2.6.1. Celkový výskyt diskriminácie

Cieľom prieskumu bolo zistiť celkový výskyt diskriminácie stanovením podielu rómskych respondentov, ktorí sa osobne cítili diskriminovaní v dôsledku farby pleti, etnického pôvodu, náboženstva alebo náboženského presvedčenia. Respondenti, ktorí uviedli, že sa cítili diskriminovaní aspoň z jedného z týchto troch dôvodov, boli požiadaní v následnej otázke, aby špecifikovali, či k poslednému prípadu ich diskriminácie došlo v priebehu posledných 12 mesiacov. Vo všetkých následných otázkach použil prieskum všeobecné spojenie „rómsky pôvod“, ktorý zahŕňal etnický pôvod a farbu pokožky.

V priemere 41 % Rómov v deviatich členských štátoch EÚ, v ktorých sa uskutočnil prieskum, sa cítili diskriminovaní z dôvodu ich rómskeho pôvodu aspoň raz v priebehu posledných 5 rokov minimálne v jednej oblasti každodenného života uvedenej v prieskume, ako napríklad pri hľadaní práce, v práci, pri hľadaní bývania, v školstve alebo v zdravotníctve. Jeden zo štyroch Rómov (26 %) uviedol, že k poslednému prípadu ich diskriminácie z dôvodu ich rómskeho pôvodu došlo v priebehu 12 mesiacov pred prieskumom.

Obrázok 19: Celkový výskyt diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu v priebehu posledných 5 rokov a posledných 12 mesiacov, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: ^a Zo všetkých rómskych respondentov ohrozených diskrimináciou z dôvodu rómskeho pôvodu aspoň v jednej z oblastí každodenného života uvedených v prieskume („v posledných 5 rokoch“: n=7 745; „v posledných 12 mesiacoch“: n=7 875), vážené výsledky.

^b Oblasti každodenného života uvedené v prieskume: hľadanie práce, v práci, v školstve (sám/sama alebo ako rodič), v zdravotníctve, pri hľadaní bývania a v iných verejných alebo súkromných službách (verejná správa, reštaurácia alebo bar, verejná doprava, obchod).

^c V prípade skúsenosti s diskrimináciou v rámci „prístupu k zdravotnej starostlivosti“ bola položená otázka týkajúca sa len posledných 12 mesiacov, čo vysvetľuje rôzne veľkosti vzoriek (n) pre dve referenčné obdobia.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

⁴⁴ Smernica o rasovej rovnosti, s. 22 – 26.

⁴⁵ Pozri cieľ trvalo udržateľného rozvoja č. 10 SDG-10.

Tabuľka 6 uvádza výskyt diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu v priebehu 12 mesiacov pred prieskumom v rôznych oblastiach života v deviatich členských štátoch EÚ, kde prieskum sledoval rómsku populáciu. Celkove sa najviac Rómov cíti byť diskriminovaný z dôvodu rómskeho pôvodu pri styku s verejnými alebo súkromnými službami, ako sú napríklad úrady verejnej správy, verejná doprava alebo pri vstupe do obchodu, reštaurácie alebo baru (19 %), a pri hľadaní práce (16 %). Tieto výsledky sú v súlade s výsledkami dvoch predchádzajúcich prieskumov zameraných na Rómov – EU-MIDIS I a prieskumu Rómov z roku 2011.

Počet Rómov, ktorí sa cítili diskriminovaní pri hľadaní práce v predchádzajúcich 12 mesiacoch je výrazne nižší ako zistil EU-MIDIS I (38 % v roku 2008 v porovnaní so 16 % v roku 2016). Môže to odzrkadľovať zlepšenie prípravy výberovej vzorky prieskumu, ako aj výrazný pokles hodnôt uvádzaných mier vnímanej diskriminácie. V porovnaní so zisteniami prieskumu Rómov z roku 2011 možno výrazný pokles v tejto konkrétnej oblasti pozorovať len v Bulharsku, Českej republike, Maďarsku a Rumunsku. Celkovo ide o pokles o 8 percentuálnych bodov. Výskyt diskriminácie pri hľadaní práce podstatne vzrástol v prípade Rómov v Portugalsku.

Tabuľka 6: Výskyt diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu v posledných 12 mesiacoch v rôznych oblastiach života, podľa členského štátu EÚ (%)^d

Členský štát EÚ	Hľadanie práce	V práci ^a	Školstvo (sám/sama alebo ako rodič) ^a	Bývanie ^a	Iné verejné/súkromné služby ^{a,c}	Zdravotníctvo ^a	Celkove ^b
BG	7	3	(4)	(3)	10	(3)	14
CZ	28	6	9	25	17	8	32
EL	24	10	(10)	(1)	43	20	48
ES	13	5	7	14	30	7	35
HR	29	(9)	15	(29)	27	10	37
HU	13	4	9	(8)	15	4	21
PT	47	11	(2)	(5)	38	5	47
RO	10	6	4	(6)	17	12	21
SK	22	5	7	(8)	23	11	30
Spolu (9 ČŠ)	16	5	7	12	19	8	26

- Poznámky: ^a Zo všetkých rómskych respondentov ohrozených diskrimináciou z dôvodu rómskeho pôvodu v posledných 12 mesiacoch v konkrétnej oblasti, vážené výsledky.
- ^b Zo všetkých rómskych respondentov ohrozených diskrimináciou z dôvodu rómskeho pôvodu aspoň v jednej z oblastí každodenného života uvedených v prieskume v posledných 12 mesiacoch (n=7 875), vážené výsledky.
- ^c Iné verejné a súkromné služby zahŕňajú: nočný klub, bar, reštauráciu, hotel, úrady verejnej správy alebo verejné služby, verejnú dopravu a obchod.
- ^d Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

V **tabuľke 7** sú uvedené miery výskytu diskriminácie na základe rómskeho pôvodu v rôznych oblastiach v priebehu posledných piatich rokov. Možno vidieť podobný obraz ako v prípade výskytu diskriminácie v období 12 mesiacov pred prieskumom, s výnimkou oblasti „bývanie“. Hľadanie bývania je činnosť, ktorá nie je častá, takže

5-ročné referenčné obdobie je vhodnejšie. Z výsledkov na základe posledných piatich rokov vyplýva, že výskyt diskriminácie pri hľadaní bývania (41 %) je rovnako vysoký ako v oblasti „pri hľadaní práce“ (40 %) v danom období.

Tabuľka 7: Výskyt diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu v posledných 5 rokoch v rôznych oblastiach života, podľa členského štátu EÚ (%)^d

Členský štát EÚ	Hľadanie práce	V práci ^a	Školstvo (sám/sama alebo ako rodič) ^a	Bývanie ^a	Iné verejné/súkromné služby ^{a,c}	Celkove ^b
BG	21	11	6	(14)	11	22
CZ	61	17	19	65	40	61
EL	63	38	20	44	52	61
ES	34	23	15	45	37	51
HR	50	17	22	53	32	49
HU	33	11	15	22	18	32
PT	76	40	13	75	45	71
RO	34	19	10	(13)	21	29
SK	53	18	16	30	44	54
Spolu (9 ČŠ)	40	17	14	41	28	41

Poznámky: ^a Zo všetkých rómskych respondentov ohrozených diskrimináciou z dôvodu rómskeho pôvodu v posledných 5 rokoch v konkrétnej oblasti, vážené výsledky.

^b Zo všetkých rómskych respondentov ohrozených diskrimináciou z dôvodu rómskeho pôvodu v posledných 5 rokoch aspoň v jednej z oblastí uvedených v prieskume (okrem prístupu k zdravotnej starostlivosti) (n=7 745), vážené výsledky.

^c Iné verejné/súkromné služby zahŕňajú nočný klub, bar, reštauráciu, hotel, úrady verejnej správy alebo verejné služby, verejnú dopravu a obchod.

^d Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

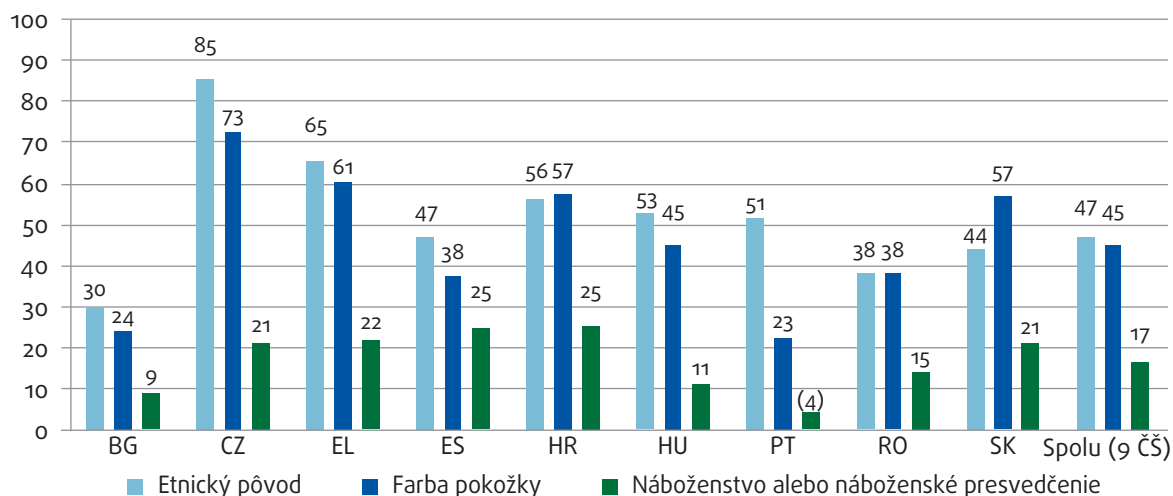
2.6.2. Vnímanie rozsahu diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu

Respondenti boli požiadaní odhadnúť, aká je v ich krajinách rozšírená diskriminácia z dôvodu farby pleti, etnického pôvodu a náboženstva alebo náboženského presvedčenia. Podiel Rómov, ktorí sa cítia diskriminovaní, je mierne nižší ako podiel tých, ktorí si myslia, že diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu alebo farby pleti je v ich spoločnosti rozšírená. Toto zistenie odráža skutočnosť, že respondenti hodnotia nielen vlastné skúsenosti, ale aj skúsenosti členov rodiny a priateľov. Takmer jeden z dvoch Rómov považuje diskrimináciu z dôvodu etnického pôvodu alebo farby pleti vo svojej krajine za pomerne rozšírenú alebo veľmi rozšírenú (Obrázok 20).

Z výsledkov osobitného prieskumu Eurobarometer 437 o diskriminácii v EÚ v roku 2015 (Obrázok 21) vyplýva, že v priemere veľká časť celkovej populácie v sledovaných deviatich členských štátoch EÚ tiež považuje diskrimináciu z dôvodu etnického pôvodu za pomerne alebo veľmi rozšírenú v ich krajine.⁴⁶ Existujú však výrazné rozdiely medzi priemerným vnímaním Rómov a priemerným vnímaním celkovej populácie. Podiel osôb, ktoré sa domnievajú, že diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu je v ich krajine rozšírená, je vyšší v celkovej populácii (Obrázok 21) než medzi Rómami (Obrázok 20) vo všetkých krajinách, kde sa uskutočnil prieskum, okrem Českej republiky a Chorvátska. V Českej republike sa 52 % celkovej populácie domnieva, že diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu je rozšírená v porovnaní s 85 % Rómov. V Chorvátsku tento rozdiel nie je taký výrazný: 56 % Rómov a 50 % celkovej populácie.

⁴⁶ Priemer za EÚ-28 je 64 % v prípade diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu a 50 % v prípade diskriminácie z dôvodu náboženstva alebo viery. Pozri Európska komisia (2015), s. 14.

Obrázok 20: Rómovia, ktorí sa domnievajú, že diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu, farby pleti alebo náboženského presvedčenia je veľmi alebo pomerne rozšírená aj v ich krajine, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c,d}

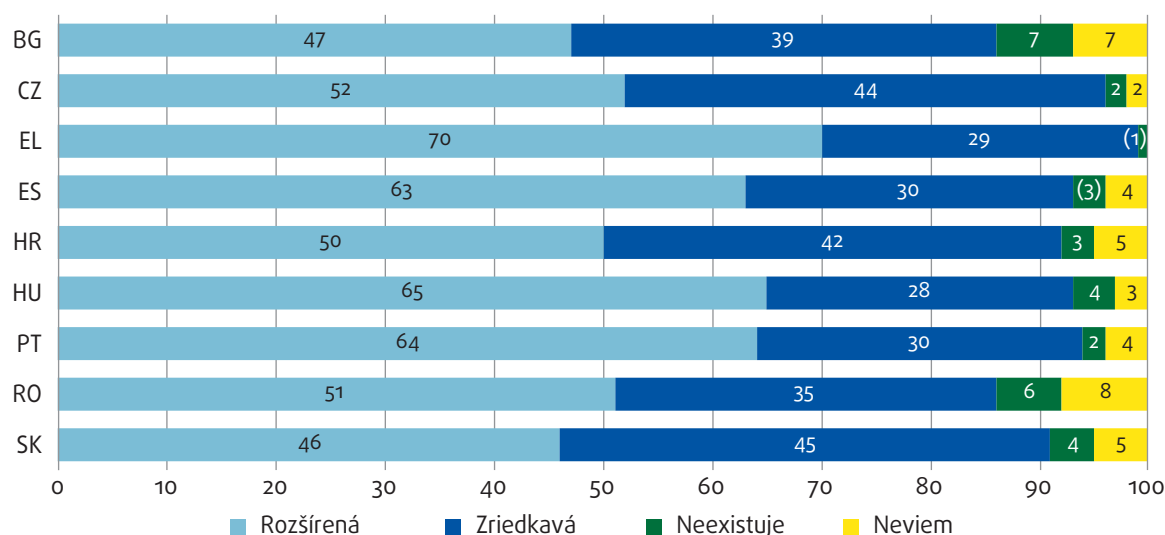

Poznámky:

- ^a Zo všetkých rómskych respondentov (n=7 947), vážené výsledky.
- ^b Otázka v rámci prieskumu: „V prípade každého z nasledovných typov diskriminácie mohli by ste mi povedať, či je podľa vášho názoru v [KRAJINA] veľmi zriedkavý, pomerne zriedkavý, pomerne rozšírený alebo veľmi rozšírený: diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu, farby pleti, náboženstva alebo náboženského presvedčenia?“
- ^c Kategórie odpovedí „veľmi rozšírený“ a „pomerne rozšírený“ sú na účely tejto analýzy zlúčené do jednej.
- ^d Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

Obrázok 21: Rozsah diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu vnímaný celkovou populáciou v deviatich členských štátoch EÚ (Osobitný prieskum Eurobarometer 437), podľa krajiny (%)^{a,b,c}

Poznámky:

- ^a Otázka v rámci prieskumu Eurobarometer: „V prípade každého z nasledovných typov diskriminácie mohli by ste mi povedať, či podľa vášho názoru je veľmi rozšírený, pomerne rozšírený, pomerne zriedkavý alebo veľmi zriedkavý v [NAŠEJ KRAJINE]: diskriminácia z dôvodu etnického pôvodu?“
- ^b Kategórie odpovedí „veľmi rozšírený“ a „pomerne rozšírený“ a „veľmi zriedkavý“ a „pomerne zriedkavý“ sú zlúčené a uvádzajú sa ako „rozšírený“ a „zriedkavý“.
- ^c Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

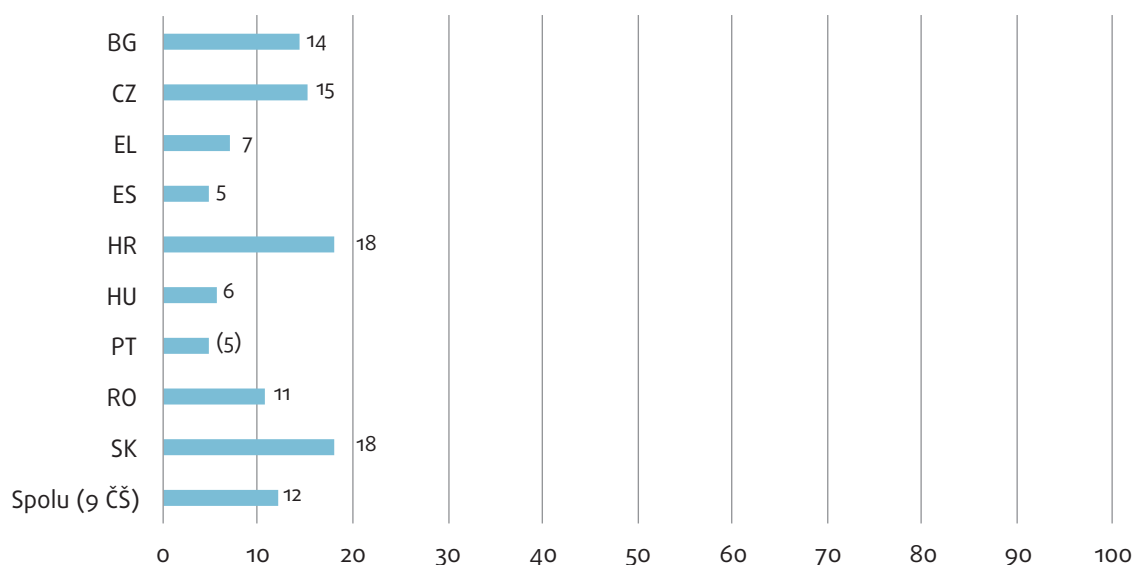
Zdroj: Osobitný prieskum Eurobarometer 437 „Diskriminácia v EÚ v roku 2015“

2.6.3. Ohlasovanie prípadov diskriminácie

Z výsledkov prieskumu vyplýva, že neohlasovanie prípadov diskriminácie Rómami pretrváva. V priemere len 12 % respondentov, ktorí sa cítili diskriminovaní z dôvodu ich rómskeho pôvodu aspoň raz v predchádzajúcich 12 mesiacoch, nahlásili posledný incident na nejakom úrade alebo podali naň sťažnosť

(Obrázok 22). Nízka miera ohlasovania, napríklad v Grécku na úrovni 7 %, by sa mala porovnávať s vysokou mierou výskytu diskriminácie z dôvodu etnického pôvodu, ktorá je v Grécku na úrovni 48 %. Pri porovnaní s výsledkami EU-MIDIS I, kde 21 % Rómov, ktorí sa zúčastnili na prieskume v siedmich členských štátoch EÚ, uviedlo, že svoj posledný prípad diskriminácie nahlásili úradom, sa nedá postrehnúť žiadne zlepšenie ohlasovania diskriminácie alebo podávania sťažností.

Obrázok 22: Rómovia, ktorí ohlásili posledný prípad svojej diskriminácie z dôvodu rómskeho pôvodu alebo podali v tejto súvislosti sťažnosť, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky: ^a Zo všetkých rómskych respondentov, ktorí uviedli, že k poslednému prípadu diskriminácie z dôvodu farby pleti alebo etnického pôvodu došlo v posledných 12 mesiacoch (n=3 730), vážené výsledky.

^b Otázka: „Keď ste sa NAPOSLEDY cítili diskriminovaní z dôvodu rómskeho pôvodu [oblast], nahlásili ste to alebo ste podali na tento prípad sťažnosť?“

^c Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

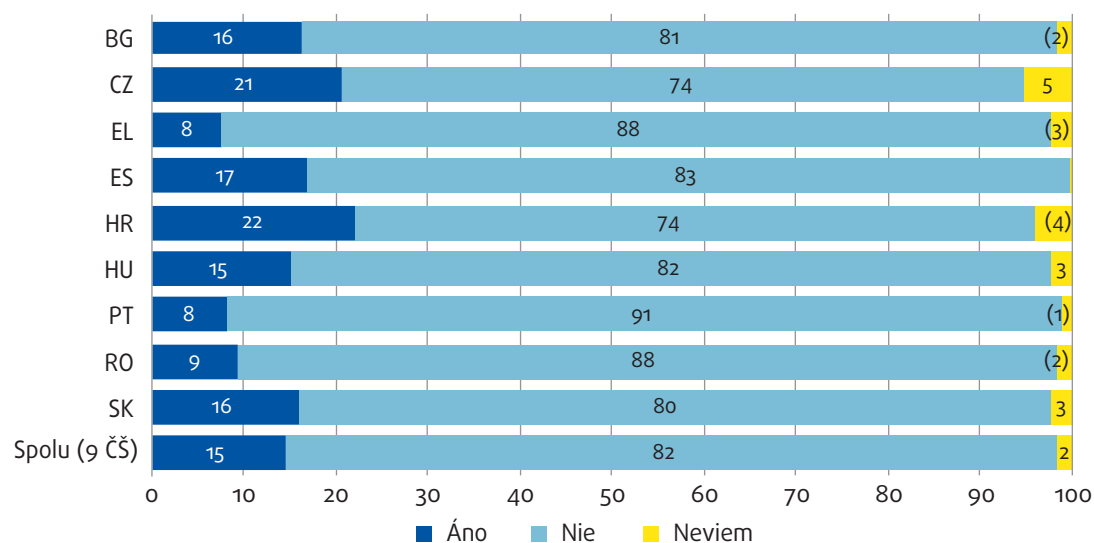
2.6.4. Zvyšovanie informovanosti o organizáciách poskytujúcich podporu, antidiskriminačných orgánoch, právnych predpisoch a kampaniach zameraných na diskrimináciu

Úroveň informovanosti o organizáciách, ktoré poskytujú pomoc a poradenstvo v prípade diskriminácie, sa skúma na základe otázky položenej respondentom, či poznajú jeden alebo viac z troch vopred vybraných národných antidiskriminačných orgánov. Okrem toho sa kladla všeobecná otázka o ich informovanosti o nejakých organizáciách, ktoré poskytujú podporu a poradenstvo pre osoby, ktoré boli diskriminované bez ohľadu na dôvody diskriminácie.

V priemere a podobne ako v prípade zistení z EU-MIDIS I, väčšina respondentov (82 %) nevie o žiadnych takýchto organizáciách v ich krajine (Obrázok 23). V Portugalsku, Grécku a Rumunsku takmer nikto z Rómov, ktorí sa zúčastnili na prieskume, nepoznal takúto pomoc alebo organizáciu poskytujúcu podporu, čo by mohlo vysvetliť nízke miery ohlasovania prípadov diskriminácie. Po pripomenutí názvu organizácie alebo antidiskriminačného orgánu celkovo 29 % rómskych respondentov uviedlo, že organizáciu poznajú. Výsledky sa však v jednotlivých krajinách líšia.

V priemere 36 % rómskych respondentov vie, že existuje nejaký právny predpis zakazujúci diskrimináciu z dôvodu farby pleti, etnického pôvodu alebo náboženstva (Obrázok 24). Asi jedna tretina (35 %) hovorí, že takýto právny predpis neexistuje a 27 % nevie, či takéto právne predpisy existujú. Výsledky sa v jednotlivých krajinách značne odlišujú, pričom najnižšie úrovne informovanosti sú v Portugalsku.

Obrázok 23: Informovanosť medzi Rómami o organizáciách, ktoré poskytujú pomoc alebo poradenstvo obetiam diskriminácie (bez ohľadu na dôvody diskriminácie), podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

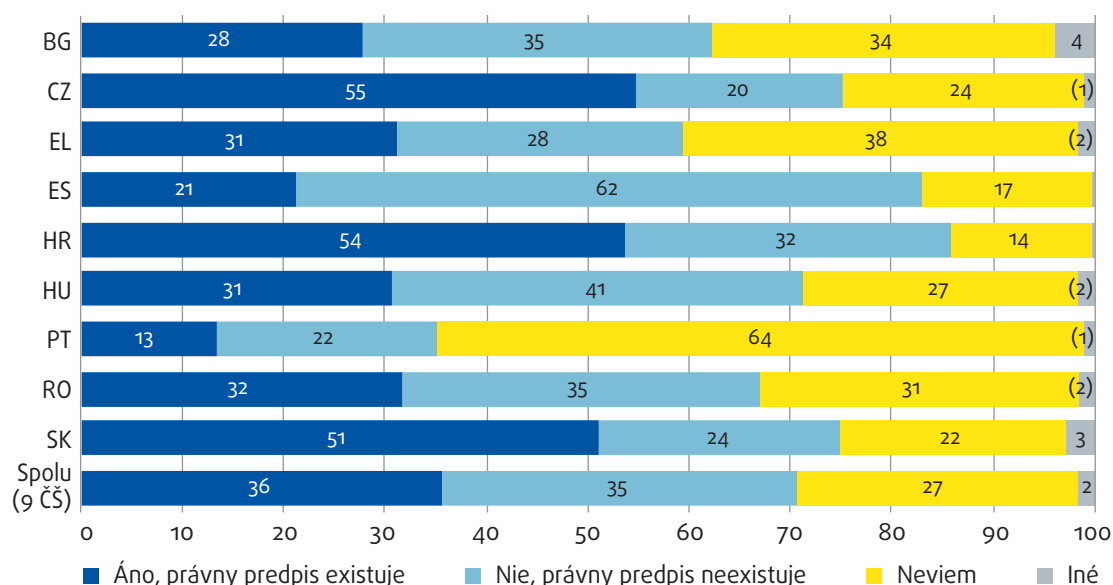

Poznámky:

- ^a Zo všetkých rómskych respondentov (n=7 947), vážené výsledky.
- ^b Otázka v rámci prieskumu: „Poznáte nejaké organizácie v [KRAJINA], ktoré poskytujú podporu alebo poradenstvo ľuďom, ktorí boli z akéhokoľvek dôvodu diskriminovaní?“
- ^c Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

Obrázok 24: Informovanosť Rómov o právnych predpisoch zakazujúcich diskrimináciu z dôvodu farby pleti alebo etnického pôvodu alebo náboženstva, podľa členského štátu EÚ (%)^{a,b,c}

Poznámky:

- ^a Zo všetkých rómskych respondentov (n=7 947), vážené výsledky.
- ^b Otázka: „Existuje podľa vašich vedomostí v [KRAJINA] zákon zakazujúci diskrimináciu na základe farby pokožky, etnického pôvodu alebo náboženstva?“
- ^c Výsledky založené na malom počte odpovedí sú štatisticky menej spoľahlivé. Výsledky založené na 20 až 49 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu alebo založené na políčkach s menej než 20 pozorovaniami bez priradenej váhy sú preto uvedené v zátvorkách. Výsledky založené na menej než 20 pozorovaniach bez priradenej váhy v súčte za skupinu nie sú zverejnené.

Zdroj: FRA, EU-MIDIS II 2016, Rómovia.

Prieskum v skratke

Vybrané výsledky uvedené v tejto správe sú založené na prieskume zameranom na Rómov v deviatich členských štátoch EÚ. Prieskum zameraný na Rómov bol súčasťou prieskumu týkajúceho sa menšín a diskriminácie v EU (EU-MIDIS II) Agentúry EÚ pre základné práva. V rámci EU-MIDIS II sa zhromažďovali údaje o skúsenostiach a názoroch prisťahovalcov a etnických menšín vo všetkých 28 členských štátoch EÚ. Metodika použitá v EU-MIDIS II vychádzala zo skúseností z prvého prieskumu FRA o prisťahovalcoch a etnických menšinách z roku 2008 (EU-MIDIS I) a prieskumu Rómov z roku 2011. V porovnaní s predchádzajúcimi prieskumami v EU-MIDIS II bol súbor otázok rozšírený a pokrytie cieľových skupín sledovaných prieskumom sa vďaka použitiu viac rozpracovaných metód výberu vzorky výskumu zlepšilo.

Kritériá výberu

Keďže relevantné informácie potrebné pre výber respondentov neboli z administratívnych zdrojov ľahko dostupné, oprávnenosť pre účasť na prieskume sa v EU-MIDIS II zisťovala rovnako ako v EU-MIDIS I a v prieskume Rómov z roku 2011 – na základe sebaidentifikácie. Pri rozhovoroch v rámci rómskej vzorky, osoba vedúca rozhovor sa po kontaktovaní domácnosti a predstavení prieskumu spýtala kontrolnú otázku na zistenie, či sú v domácnosti Rómovia oprávnení pre účasť na prieskume - „Žije v tejto domácnosti niekto rómskeho pôvodu vo veku 16 alebo viac rokov?“. V niektorých krajinách bol termín „Róm“ nahradený kartou so zoznamom všetkých relevantných termínov bežne používaných v danej krajine pre pojem „Róm“ (prijatý v rámci tohto prieskumu ako „strešný“ pojem).

Opytovanie sa uskutočnilo len s jednou osobou za každú domácnosť, pričom viaceré otázky v prieskume sa týkali situácie každého člena domácnosti. EU-MIDIS II zozbieral informácie o 7 947 rómskych domácnostiach, v ktorých žilo spolu 33 785 členov domácností. V závislosti od druhu analýzy (buď na úrovni respondenta, alebo na úrovni domácnosti) sú preto výsledky prezentované v tejto správe založené na skúsenostiach buď 7 947 respondentov (jeden za každú domácnosť) alebo 33 785 osôb (všetkých osôb žijúcich v opytovaných rómskych domácnostiach). Počet respondentov, ktorí boli k dispozícii ako základ pre prezentované výsledky, je uvedený pri každej tabuľke a pri každom obrázku.

Zber údajov

Zber údajov v teréne pre EU-MIDIS II vykonávala spoločnosť Ipsos MORI - veľká medzinárodná spoločnosť vykonávajúca prieskumy so sídlom v Spojenom kráľovstve.

Zamestnanci FRA dohliadali na dodržiavanie prísnych postupov kontroly kvality. Okrem iných činností, sa zúčastnili na školeniach pre anketárov a dozerali na zber údajov priamo v teréne.

Hlavným spôsobom opytovania v prípade EU-MIDIS II bol osobný rozhovor za asistencie počítača (CAPI) – t. j. osobné rozhovory, ktoré anketári uskutočňovali pomocou elektronického dotazníka. Anglická originálna verzia dotazníka bola preložená do deviatich úradných jazykov krajín, v ktorých sa prieskum zameriaval na Rómov. Stredná dĺžka rozhovorov s rómskymi respondentmi bola 43 minút.

Výber vzorky

EU-MIDIS II bol pripravený tak, aby sa v každom z deviatich členských štátov, kde bol prieskum zameraný na Rómov, dosiahol pravdepodobnostný výber Rómov. Vo všetkých deviatich krajinách boli rómske domácnosti vybrané prostredníctvom náhodnej prechádzky, t. j. v situácii, keď nie je k dispozícii zoznam osôb alebo adres, anketári riadiaci sa vopred stanovenými pokynmi v náhodne vybraných oblastiach kontaktovali každú n-tú domácnosť. Vzorka Rómov opytovaných v prieskume bola výsledkom viacstupňového výberu vzorky. Ako prvý krok sa zhromaždili údaje týkajúce sa veľkosti populácie na najnižšej možnej geografickej úrovni (napríklad údaje zo sčítania obyvateľov alebo iných zdrojov). Tieto informácie slúžili na prípravu výberového rámca – zoznamu oblastí, v ktorých sa má uskutočniť výber vzorky, známe aj ako primárne výberové jednotky (PSU). V Španielsku, Portugalsku a Grécku sa na identifikáciu primárnych výberových jednotiek a koncentrácie Rómov v oblastiach použili odborné poznatky miestnych rómskych mimovládnych organizácií a výberové rámce pre pilotný prieskum Rómov z roku 2011. Primárne výberové jednotky boli vybrané s pravdepodobnosťou úmernou veľkosti cieľovej populácie v rámci danej vrstvy. Výber primárnych výberových jednotiek bol ďalej stratifikovaný podľa regiónu a urbanity na zabezpečenie dostatočného pokrytia rôznych častí krajiny, ale aj mestských a vidieckych oblastí. Kvôli optimalizácii zdrojov sa v niektorých krajinách vybral väčší počet dotazovaných v prípade primárnych výberových jednotiek s vysokou hustotou/koncentráciou a oblasti s nízkou hustotou populácie boli z prieskumu vylúčené, keďže by ich zahrnutie bolo spojené s veľmi vysokými nákladmi, ale malo by len malý vplyv na celkové výsledky.

V deviatich sledovaných krajinách boli administratívne jednotky s rómskou populáciou pod určitou hranicou špecifickou pre danú krajinu vylúčené z výberového rámca. Napríklad, ak administratívne jednotky mali menej než

určitý počet rómskych domácností (od 15 v Maďarsku po 200 v Španielsku), alebo ak hustota rómskej populácie bola pod dohodnutou hranicou (5 - 10 % celkovej populácie v danej územnej jednotke v závislosti od krajiny). Tieto hranice boli výsledkom jednaní s agentúrou vykonávajúcou práce v teréne a záviseli od celkovej veľkosti primárnych výberových jednotiek (PSU) v danej krajine. Vylúčenie oblastí s najnižšou hustotou rómskej populácie viedlo k miernemu poklesu pokrytia všetkých Rómov žijúcich v deviatich sledovaných členských štátoch EÚ s výsledným pokrytím od 60 % do 80 % Rómov v jednotlivých krajinách, kde sa uskutočnil prieskum so zameraním na Rómov. Na zvýšenie efektívnosti výberu v oblastiach, kde Rómovia podľa odhadov tvorili menej než 25 % populácie sa v Bulharsku, Maďarsku a Rumunsku použil adaptívny skupinový výber (ACS). Adaptívny skupinový výber umožňuje skríning susedných adries v okolí oprávnenej domácnosti na zistenie ďalších oprávnených domácností.⁴⁷ Bez ohľadu na použitú metódu výberu domácností bol v každom prípade náhodne vybraný jeden respondent z domácnosti.

Priradenie štatistickej váhy

Pri analýze výsledkov prieskumu sa údajom priradila štatistická váha na účely zohľadnenia pravdepodobností týkajúcich sa výberu a odpovedí každej domácnosti a každej osoby na základe viacstupňového výberu. Bolo to potrebné aj na opravu výsledkov v prípade nerovnakých pravdepodobností týkajúcich sa výberu, ktoré boli použité na zvýšenie efektívnosti zberu údajov (výber väčšieho počtu respondentov v oblastiach s vyššou hustotou v niektorých krajinách). Váhy zohľadňujú aj rozdiely v (odhadovanej) veľkosti rómskej populácie v jednotlivých krajinách. Keďže veľkosti vzoriek nie sú úmerné veľkosti rómskej populácie v jednotlivých krajinách, krajinám s väčšou rómskou populáciou je na základe toho priradená vyššia váha. Toto potom umožňuje výpočet súhrnnej štatistiky, kde sa kombinujú údaje za viaceré krajiny.

Veľkosti vzoriek - Rómovia

Veľkosti cieľovej vzorky pre každý z deviatich členských štátov EÚ, v ktorých sa uskutočnili rozhovory s Rómami, sú založené na odhadovanom počte Rómov žijúcich v každej krajine. Celkovo sa uskutočnilo 7 947 rozhovorov s rómskymi respondentmi v 9 členských štátoch EÚ v rozmedzí od 508 rozhovorov v Grécku po 1 408 rozhovorov v Rumunsku (Tabuľka 8). Na získanie vzorky o veľkosti 7 947 rozhovorov, bolo celkovo kontaktovaných 35 400 adries vrátane neplatných a neoprávnených adries.

47 Opis metódy sa uvádza v publikácii autora Verma Vijay (2014).

Tabuľka 8: Počet Rómov a rómskych domácností, s ktorými sa uskutočnili rozhovory v prieskume EU-MIDIS II, podľa členského štátu EÚ

Členský štát EÚ	Domácnosti/ vybraní respondenti	Osoby v (týchto) rómskych domácnostiach
Bulharsko	1 078	4 278
Chorvátsko	538	2 800
Česká republika	817	3 245
Grécko	508	2 719
Maďarsko	1 171	4 941
Portugalsko	553	1 992
Rumunsko	1 408	5 764
Slovensko	1 098	4 987
Španielsko	776	3 059
Spolu (9 ČŠ)	7 947	33 785

Porovnatelnosť rôznych prieskumov

Tri prieskumy realizované do dnešných dní FRA – EU-MIDIS I (2008), prieskum Rómov (2011) a EU-MIDIS II (2016) – zbierali údaje o Rómoch v šiestich členských štátoch EÚ: Bulharsko, Česká republika, Grécko, Maďarsko, Rumunsko, a Slovensko. Okrem toho, prieskum Rómov z roku 2011, ako aj EU-MIDIS II zbierali údaje aj o Rómoch v Portugalsku a Španielsku. Rómovia v Chorvátsku neboli zahrnutí do prieskumu Rómov z roku 2011.

Zatiaľ čo EU-MIDIS I bol zameraný na skúsenosti respondentov s diskrimináciou, viktimizáciou v rámci trestnej činnosti, policajnými kontrolami a informovanosťou o právach, v rámci prieskumu Rómov z roku 2011 a EU-MIDIS II sa kládol rozsiahlejší súbor otázok týkajúcich sa rôznych oblastí každodenného života respondentov. Čiže ak sa v rámci všetkých troch prieskumov zbierali údaje o takých otázkach ako diskriminácia a informovanosť o právach, tak výsledky v otázkach ako chudoba, dosiahnuté vzdelanie a bývanie sa zbierali iba v rámci prieskumu Rómov z roku 2011 a EU-MIDIS II. V niektorých prípadoch sa medzi jednotlivými prieskumami zmenilo znenie otázky, čo môže obmedziť porovnatelnosť ich výsledkov.

EU-MIDIS I, prieskum Rómov z roku 2011 a EU-MIDIS II s použili podobnú metodiku s viacstupňovým výberom respondentov. Na optimalizovanie metódy výberu vzorky sa v rámci EU-MIDIS II ďalej rozvinula metodika použitá v roku 2011. Napriek použitiu podobných metodických prístupov v prieskumoch existujú určité obmedzenia, ktoré je potrebné zvážiť pri porovnávaní výsledkov.

EU-MIDIS II ďalej rozpracoval (zlepšil) metódy výberu vzorky a priradovania váh vypracované v rámci prieskumu Rómov z roku 2011. Z tohto dôvodu by mali výsledky EU-MIDIS II presnejšie charakterizovať situáciu a skúsenosti Rómov v krajinách, ktoré boli zahrnuté do týchto dvoch prieskumov. Rómovia sú príkladom tzv. ťažko dostupných skupín pre výber vzorky do prieskumu, čo znamená, že získať reprezentatívnu vzorku je zložitejšie v porovnaní s celkovou populáciou. Na porovnateľnosť týchto dvoch prieskumov majú vplyv nasledovné skutočnosti.

Údaje z EU-MIDIS II v roku 2016 boli upravené na účely zohľadnenia nerovnakých pravdepodobností týkajúcich sa výberu a viacstupňového výberu vzoriek. Výsledkom prieskumu z roku 2011 neboli priradené žiadne váhy (pozri informácie o priradení váhy). To znamená, že aj keď vzorka v krajine je podobná, z údajov z roku 2016 by mohli vyplývať presnejšie výsledky.

Geografické pokrytie

Geografické pokrytie regiónov na úrovni NUTS⁴⁸ bolo podobné v siedmich z ôsmich krajín, kde sa údaje týkajúce sa Rómov zhromažďovali v rámci EU-MIDIS II a prieskumu Rómov z roku 2011. Len v Grécku vzorka pokrývala viac geografických oblastí v prieskume Rómov z roku 2011 než v prieskume EU-MIDIS II.

Rozdiely vo vzorkách

Pri porovnaní rozptylu vzorky z roku 2011 a z roku 2016, je potrebné poznamenať, že výsledky na základe prieskumu z roku 2016 sú vždy založené na váženej vzorke. V roku 2011 tomu tak nebolo.

V prieskume z roku 2016 vzorka vykazuje vo všetkých krajinách vyšší percentuálny podiel menších domácností (jednočlenné alebo dvojčlenné domácnosti) v porovnaní s prieskumom z roku 2011. Súvisí to tiež s menším počtom detí (vo veku 0 až 15 rokov) žijúcich v domácnostiach z prieskumu v roku 2016, ako aj s vyššou priemernou vekovou skupinou. V porovnaní s celkovou populáciou boli rómske domácnosti v EU-MIDIS II v priemere mladšie s väčším počtom detí a menším počtom jednočlenných domácností. Zmena v štruktúre domácností medzi týmito dvomi prieskumami poukazuje na celkovú demografickú zmenu v rómskej populácii smerujúcu k menším domácnostiam, ale podporuje tiež predpoklad, že sa zlepšila metodika, na základe ktorej je v roku 2016 pokrytá rôznorodejšia populácia. Rodové rozdelenie respondentov v oboch prieskumoch je podobné vo všetkých ôsmich krajinách zahrnutých do oboch prieskumov.

Výberová chyba

Vzhľadom na to, že sa rozhovory v rámci prieskumu uskutočňujú len s časťou celkovej populácie sú všetky výberové prieskumy ovplyvnené výberovou chybou. Z tohto dôvodu všetky prezentované výsledky sú bodové odhady so štatistickou odchýlkou. Malé rozdiely niekoľkých percentuálnych bodov medzi skupinami respondentov je potrebné interpretovať v rámci štatistickej odchýlky a len podstatnejšie rozdiely medzi skupinami populácie by sa mali považovať za dôkaz skutočných rozdielov.

48 NUTS znamená „Nomenklatúra územných jednotiek pre štatistické účely“. Ďalšie informácie sa uvádzajú na [webovej stránke](#) Eurostatu týkajúcej sa klasifikácie.

Odkazy

Európska komisia (2010), *Európska platforma proti chudobe a sociálnemu vylúčeniu: európsky rámec pre sociálnu a územnú súdržnosť*, COM(2010) 758 final, Brusel, 16. decembra 2010.

Európska komisia (2015), *Special Eurobarometer 437 „Discrimination in the EU in 2015“*, Luxemburg, Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie (Úrad pre publikácie).

Európska komisia (2016), Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov, *Otvorenie konzultácie týkajúcej sa európskeho piliera sociálnych práv*, COM(2016) 127 final, Štrasburg, 8. marca 2016.

Európska komisia/EACEA/Eurydice (2015), *The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

Európsky dvor audítorov (ECA) (2016), *Politické iniciatívy a finančná podpora EÚ na integráciu Rómov: výrazný pokrok za posledné desaťročie, no ďalšie úsilie je potrebné v praxi*, osobitná správa, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

Eurostat (2016), *Eurostat Statistics Explained – Europe 2020 indicators – education*.

FRA (Agentúra Európskej únie pre základné práva) (2009), *EU-MIDIS – Main Results Report*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA (2012), *The situation of Roma in 11 EU Member States – Survey results at a glance*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA (2014), *Roma survey – Data in focus: Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States*, Luxemburg, Úrad pre publikácie.

FRA (2016), *Measuring Roma inclusion strategies – a fundamental rights based approach to indicators* (Meranie stratégií na začlenenie Rómov – prístup k ukazovateľom založený na základných právach), UNECE Working paper 20.

Fundación Secretariado Gitano (ed.) (2009), *Health and the Roma community: Analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain*, Cuadernos Técnicos N° 97, Madrid, 2009.

Rada Európy (2012), *„Estimates and official numbers of Roma in Europe“*, aktualizované 2. júla 2012.

Svetová banka (2012), *Towards an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*.

UNESCO (2010), *EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized*, Paríž.

Verma Vijay (2014), *Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour*, Ženeva: Medzinárodný úrad práce.

Willis, Gordon B. (2005), *Cognitive interviewing. A tool for improving questionnaire design*, Londýn, Sage, s. 3.

AKO ZÍSKAŤ PUBLIKÁCIE EÚ

Bezplatné publikácie:

- jeden kus:
prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- viac kusov alebo plagátov/máp:
na zastúpeniach Európskej únie (http://ec.europa.eu/represent_sk.htm); v delegáciách,
ktoré sídlia v nečlenských krajinách EÚ (http://eeas.europa.eu/delegations/index_sk.htm);
kontaktovaním služby Europe Direct (http://europa.eu/europedirect/index_sk.htm);
na bezplatnom telefónnom čísle 00 800 6 7 8 9 10 11 (v rámci EÚ) (*).

(*). Za poskytnutie informácií sa neplatí, podobne ako za väčšinu hovorov (niektorí mobilní operátori, verejné telefónne automaty alebo hotely si však môžu účtovať poplatok).

Platené publikácie:

- prostredníctvom webovej stránky EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>).

POMOC PRI SKUTOČNOM ZARUČENÍ ZÁKLADNÝCH PRÁV PRE KAŽDÉHO V EURÓPSKEJ ÚNII

Z výsledkov prieskumu vyplýva, že 80 % Rómov zúčastnených na prieskume žije pod hranicou rizika chudoby platnou v ich krajine. Každý tretí Róm žije v príbytku bez vodovodu. Každé tretie rómske dieťa žije v domácnosti, kde niektorý z jej členov šiel spať hladný aspoň raz v priebehu predchádzajúceho mesiaca. Rómske deti zaostávajú za svojimi nerómskymi rovesníkmi vo všetkých ukazovateľoch týkajúcich sa vzdelávania. Táto správa poukazuje na znepokojujúcu avšak jednoznačnú skutočnosť: najväčšia etnická menšina Európskej únie stále čelí diskriminácii a nerovnakému prístupu k rôznym životne dôležitým službám.

Okrem upozorňovania na pretrvávajúce prekážky prístupu k zamestnanosti, vzdelávaniu, bývaniu a zdravotníckym službám, táto správa poukazuje aj na to, že štyria z 10 Rómov, ktorí sa zúčastnili na prieskume, sa cítili diskriminovaní aspoň raz v priebehu posledných 5 rokov, ale len malá časť z nich takýto prípad ďalej riešila. Keďže tieto skutočnosti sú dôvodom na zamyslenie, v tejto správe sa prezentujú dôležité informácie, ktoré môžu slúžiť ako jedinečný zdroj pre tvorcov politik odhodlaných zaistiť, aby sa Rómom dostalo rovnakého zaobchádzania a aby sa dodržiavali ich základné práva.

Správa je založená na prieskume, v rámci ktorého sa získali informácie o takmer 34 000 osobách žijúcich v rómskych domácnostiach v deviatich členských štátoch Európskej únie (EÚ) z takmer 8 000 osobných pohovorov s Rómami. Prezentujú sa v nej výsledky druhého prieskumu Európskej únie týkajúceho sa menšín a diskriminácie (EU-MIDIS II) realizovanom Agentúrou EÚ pre základné práva, na ktorom sa zúčastnilo približne 26 000 osôb z radov prisťahovalcov a etnických menšín žijúcich v EÚ. Prieskum Európskej únie týkajúci sa menšín a diskriminácie predstavuje významnú súčasť záväzku Agentúry týkajúceho sa zberu a zverejňovania údajov o skupinách, ktoré nie sú zahrnuté do prieskumov celkovej populácie. Je to už tretí prieskum Agentúry zameraný na Rómov.

FRA – AGENTÚRA EURÓPSKEJ ÚNIE PRE ZÁKLADNÉ PRÁVA

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Viedeň – Rakúsko
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Úrad pre publikácie

ISBN 978-92-9491-839-0